

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Τουρισμός και Δημιουργική Οικονομία.
Συνέργεια για τη Χωρική Ανάπτυξη:
το παράδειγμα των Μουσικών Φεστιβάλ

Πτυχιακή Εργασία

ΓΚΟΛΦΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
A.M. 20905

Εικόνα 1: Glastonbury Festival 2007, Περιοχή Pilton, UK

ΑΘΗΝΑ, 2020

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

**ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ**

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Σοφία Σκορδίλη (Επιβλέπουσα)

***Καθηγήτρια, Βιομηχανικής Γεωγραφίας, Τμήμα Γεωγραφίας,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο***

Απόστολος Γ. Παπαδόπουλος

***Καθηγητής, Γεωγραφική και Κοινωνική Ανάλυση του Αγροτικού
Χώρου, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο***

Γεώργιος Μαυρομμάτης

***Επίκουρος Καθηγητής, Πολιτική Γεωγραφία, Τμήμα Γεωγραφίας,
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο***

Εγώ ο Γκολφινόπουλος Ιωάννης,

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1) Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
- 2) Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

We live in deeds, not years; in thoughts, not
    breaths;
In feelings, not in figures on a dial.
We should count time by heart-throbs. He most
    lives
Who thinks most—feels the noblest—acts the
    best.

(Bailey P. J., 1874. Festus : A Poem, *Thirtieth Edition*, C.S. Francis & Co, Broadway)

Τουρισμός και Δημιουργική Οικονομία. Συνέργεια για τη Χωρική Ανάπτυξη:
το παράδειγμα των Μουσικών Φεστιβάλ, Γκολφινόπουλος Ιωάννης

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Τίποτα δε θα ήταν δυνατό αν δεν υπήρχαν οι αισθήσεις. Είναι ο ζεστός ήλιος πάνω στο δέρμα που σε καίει, είναι το πέταγμα των χελιδονιών που σε ξαφνιάζει, ο ήχος του νερού που σε ταξιδεύει, είναι η μυρωδιά της ρίγανης που σου ξυπνάει μνήμες· μια γουλιά κρασί που σε ηρεμεί. Είναι κι εκείνα τα ερεθίσματα που παίρνουμε από τους ανθρώπους. Ερεθίσματα που μας γοητεύουν, μας προβληματίζουν, μας κινητοποιούν, μας εμπνέουν. Είναι αυτοί οι άνθρωποι που ειλικρινά ευχαριστώ.

Ένας τέτοιος άνθρωπος είναι η κα. Σοφία Σκορδύλη. Από τα πρώτα μαθήματα με ενέπνευσε για τη Γεωγραφία, τη διεπιστημονικότητα που διαπερνά τον κλάδο μας, αλλά και την αγάπη για ασταμάτητη γνώση, μελέτη και ακριβής έρευνα· που κρατάω και στα σημαντικότερα που έμαθα έως τώρα στο Πανεπιστήμιο. Μπήκα στο γραφείο της και μοιράστηκα την ιδέα της πτυχιακής εργασίας μου μαζί της κι από την πρώτη στιγμή με άκουσε, με εμπιστεύτηκε, με κατατόπισε, με περίμενε με περίσσια υπομονή και με πίστεψε μέχρι την ύστατη ώρα της ολοκλήρωσής της. Γι' αυτό την ευχαριστώ και την εκτιμώ πραγματικά.

Ευχαριστώ επίσης θερμά την Κωνσταντίνα Τσακοπούλου για την αμέριστη στήριξή της στο ξεκίνημα της εργασίας, καθώς και τον κ. Νίκο Καραχάλη για το χρόνο που μου αφιέρωσε και τη μικρή αλλά καθοριστική συμβολή του στην προσέγγιση της εργασίας.

Τέλος ευχαριστώ όλους τους διαδάσκοντες του Τμήματος Γεωγραφίας για το υπεύθυνο και συνεπές έργο τους, και ιδιαίτερα τους διδάσκοντες της κατεύθυνσης Ανθρωπογεωγραφίας για όλες τις ώρες μαθημάτων και συζητήσεων που στάθηκαν τυχερός να μοιραστώ μαζί τους.

Τους ανθρώπους που μου έδωσαν την ευκαιρία να δουλέψουμε χρόνια μαζί ώστε να ζήσω τη θεωρία στην πράξη και να γεμίσω με τη ζωντάνια και το άγχος ενός φεστιβάλ.

Τους γονείς μου που με μπόλιασαν με αγάπη, πείσμα και «γιατί» και τον αδερφό μου που με διδάσκει πειθαρχία κι αφοσίωση.

Δε γίνεται να κλείσω χωρίς να ευχαριστήσω το κορίτσι της ζωής μου, τη Νάντια και το γιο μας που τόσο λαχταρώ να γεννηθεί σε λίγους μήνες. Χωρίς εσάς δε θα υπήρχε έναυσμα. Σας ευχαριστώ και θα προσπαθώ πάντα. Τα καταφέραμε! -Γιάννης Γκ.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια να συνδιαστούν με τρόπο εισαγωγικό δύο θεωρίες. Στόχος η μελέτη της αποζητούμενης θετικής επίπτωσης στην πολύπλευρη διαδικασία της «ανάπτυξης», αντιλαμβανόμενη ως επίπεδο διαβίωσης και ως απασχόληση σε μια περιοχή. Από τη μία η θεωρία του τουρισμού, της τεράστιας αυτής βιομηχανίας, κάνοντάς μας να κατανοήσουμε τον όρο και τον τρόπο με τον οποίο συλλέγει, επεξεργάζεται, αναλύει και δίνει αποτελέσματα στον πραγματικό κόσμο. Κι από δίπλα η σαφώς νεότερη θεωρία της δημιουργικής οικονομίας που αντιλαμβάνεται μια μεγάλη παραγόμενη αξία στη σχέση μεταξύ πολιτισμού και οικονομίας. Βασιζόμενη στην υλική αλλά και άυλη σπουδαιότητα που δημιουργούν τα αγαθά και οι υπηρεσίες που εδράζονται στην πνευματική ιδιοκτησία, είτε αυτά συσχετίζονται με τις τέχνες και την κληρονομιά, είτε με την έρευνα και την καινοτομία.

Στη συνέχεια εισάγεται η έννοια του φεστιβάλ ως event που τοποθετείται κάπου χωρικά και χρονικά και λειτουργεί ως τόπος σύμπραξης «εισροών» τουριστικής ζήτησης και «εκροών» δημιουργίας. Ως επόμενο παρατίθενται περιπτώσεις ερευνών πάνω σε δύο μουσικά φεστιβάλ του εξωτερικού. Επιπτώσεις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές παρουσιάζονται.

Το κυρίως μέρος της έρευνας παρουσιάζει την κατάσταση των μουσικών φεστιβάλ στην ελληνική επικράτεια. Μια προσπάθεια απεικόνισης του αριθμού, της κατανομής και των χαρακτηριστικών των φεστιβάλ με στόχο την αναζήτηση κενών στις δυνατότητες ανάπτυξης περιοχών της ελληνικής περιφέρειας, και της δημιουργίας κινήτρων σε εν δυνάμει επισκέπτες.

Η εργασία θέλει να ειπωθεί ως αρχή μιας μεγαλύτερης μελέτης που θα μπορούσε να συμβάλλει στην προώθηση της γνώσης, των συνεργασιών και στο σχεδιασμό πολιτικών που θα βοηθήσουν με αξιόλογο και μετρήσιμο τρόπο στη μείωση των ανισοτήτων και της ανεργίας, καθώς και θα ενισχύσουν την ευημερία, θα αναβαθμίσουν την ποιότητα του περιβάλλοντος και θα προκαλέσουν τη δημιουργικότητα ενός τόπου.

Λέξεις-κλειδιά: μουσικό φεστιβάλ, χωρική ανάπτυξη, εναλλακτικός τουρισμός, δημιουργική οικονομία

ABSTRACT

This paper will endeavor to present two theories in an introductory way. The main focus is to study the desired positive impact on the multifaceted process of "development", perceived as a standard of establishment and employment in an area. On one hand the theory of tourism, which depicts a large industry, helps us understand the way in which it collects, processes, analyzes and gives results in the real world. And next to it, the clearly newer theory of creative economy that perceives a great value generated in the relationship between culture and economy. Based on the material and intangible importance created by the goods and services established with intellectual property, whether they are related to the arts and heritage, or to research and innovation.

In addition, the term festival is introduced as an event that resembles a certain place and time which functions as a conjunction for tourist traffic and creation a view of interest. Furthermore, a research is included for two abroad music festivals. Economic, social and environmental impacts are presented.

The main part of the research presents an overall state of music festivals in Greece. An attempt to visualize the number, distribution and characteristics of the festivals in order to search for gaps in the development opportunities of areas of the Greek region, and to create incentives for potential visitors.

This thesis is being viewed as a starting point to a larger study that could contribute to the promotion of knowledge, collaborations and policy design that could help in a meaningful and essential way to reduce inequalities and unemployment, as well as enhance prosperity and upgrade the quality of the environment and challenge the development of a new land.

Keywords: music festival, spatial development, alternative tourism, creative economy

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ, ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΣΧΗΜΑΤΩΝ

Πίνακας 1: Προς τα έσω τουρισμός, Ελλάδα 2010-2019.....	32
Πίνακας 2: Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση, Ελλάδα 2010-2019.....	32
Πίνακας 3: Ετήσιου κύκλου εργασιών της Δημιουργικής Οικονομίας στις 5 μεγάλες ευρωπαϊκές οικονομίες (Πηγή: Terraconsult 2010).....	50
Πίνακας 4: Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού.....	84
Πίνακας 5: Ακαθάριστες Δαπάνες ανά Περιοχή σε χιλιάδες λίρες (Economic Impact of Glastonbury Festivals, 2007).....	96
Πίνακας 6: Καθαρές οικονομικές επιπτώσεις ανα περιοχή σε χιλιάδες λίρες (Economic Impact of Glastonbury Festivals 2007).....	98
Πίνακας 7: Πηγή: Economic Impact of Glastonbury Festivals(2007) by Glastonbury Festival Ltd & Mendip Distr Council.....	104
Πίνακας 8:Πηγή: Economic Impact of Glastonbury Festivals (2007) by Glastonbury Festival Ltd & Mendip District Council.....	105
Πίνακας 9: Κατανάλωση Ποτών ανά είδος και έτος διοργάνωσης, OpenAir St.Gallen Info sheet v.2016.....	118
Σχήμα 1. Ομαδοποίηση του τύπου στατιστικών ροών (Eurostat, Methodological Manual of Tourism Statistics, 2014, v.3.1).....	30
Σχήμα 2. Ελληνική Στατιστική Αρχή, Τουρισμός 2019.....	33
Σχήμα 3. Το πεδίο εφαρμογής της έννοιας του περιβάλλοντος (Swarbrooke, 1999, όπως αποτυπώνεται στο Peter Mason 2003, Tourism Impacts, Planning and Management, Butterworth-Heinemann).....	44
Σχήμα 4. Παγκόσμιες Εξαγωγές Δημιουργικών Αγαθών (UNCTAD Creative Economy Outlook and Country Profile _report 2018).....	51
Σχήμα 5: Δημιουργικά Αγαθά: Εξαγωγές ανά Οικονομικό Group 2002, 2015,.....	52
Σχήμα 6: Δημιουργικά Αγαθά: Διεθνείς Εξαγωγές (σε ποσοστό %) ανά Ομάδα Προϊόντων, 2015, πηγή: UNCTAD).....	53
Σχήμα 7: Εξαγωγές δημιουργικών υπηρεσιών ως ποσοστό συνολικών εξαγωγών των υπηρεσιών, 2011-2015, πηγή: UNCTAD.....	54
Σχήμα 8: Πολλαπλασιαστές εισοδήματος και events (Getz, 1991:303, όπως αποτυπώνει Σκούλτσος, 2014).....	70
Σχήμα 9: Αλληλεπίδραση event με πολιτιστικά στοιχεία (Skoultzos, 2014 :30).....	73

Σχήμα 10: Μετρήσιμα και μη οφέλη/κόστη των events (Dwyer κ.ά. 2000, όπως αποτυπώνει Skoultzos, 2014 :33).....	76
Σχήμα 11: Οι επιπτώσεις των events και η μέτρησή τους (Faulkner 1993, όπως προσαρμόζει Σκούλτσος, 2014).....	77
Σχήμα 12: Διάγραμμα Ροών Δαπανών.....	95
Σχήμα 13: Ποσοστά επισκεπτών ανά ηλικία, OpenAir St.Gallen Info sheet v2016.....	109
Σχήμα 14: Χάρτης Κατανομής Μουσικών Φεστιβάλ στον Ελλαδικό Χώρο (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος,2020).....	123
Σχήμα 15: Διασπορά Φεστιβάλ ανά Ημέρες Διεξαγωγής (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος,2020) *με τιμή 0 σημειώνονται τα ανοιχτά (open separated) φεστιβάλ.....	126
Σχήμα 16: Χάρτης Μεταφρασμένων και Μη μεταφρασμένων Ιστοτόπων ανά Μουσικό Φεστιβάλ στην Ελλάδα (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος,2020).....	128
Σχήμα 17: Αριθμός Φεστιβάλ ανά Φορέα Διοργάνωσης (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος,2020).....	130
Σχήμα 18: Χάρτης Μουσικών Φεστιβάλ ανά Φορέα Διοργάνωσης στην Ελλάδα (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος,2020).....	131
Σχήμα 19: Αριθμός Φεστιβάλ ανάλογα με το Αντίτιμο Εισόδου, (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος, 2020).....	133
Σχήμα 20: Χάρτης Μουσικών Φεστιβάλ ανά Αντίτιμο Εισόδου στην Ελλάδα (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος, 2020).....	134
Σχήμα 21: Ιστόγραμμα Αριθμού Φεστιβάλ ανά Έτη Διεξαγωγής (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος,2020).....	135

Εικόνα 1: Glastonbury Festival 2007, Περιοχή Pilton, UK.....	1
Εικόνα 2: "Pilton Pop", illustration by Kate Chidley, Glastonbury Tails book).....	102
Εικόνα 3: Glastonbury Festival, Painting by Rose Popay.....	106
Εικόνα 4: Χάρτης Εγκαταστάσεων & Υπηρεσιών του Glastonbury Festival 2019.....	106
Εικόνα 5: Rockwave Festival 2018, Μαλακάσα, Αττική.....	122
Εικόνα 6: Εργαζόμενοι στο Χώρο των Φεστιβάλ και του Θεάματος από Διάφορες Εταιρείες των ΗΠΑ διαδηλώνουν στη Νέα Υόρκη, Ιούλιος 2020 #WeMakeEvents #Protest.....	137

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	5
Περίληψη.....	6
Abstract	8
Περιεχόμενα Πινάκων, Διαγραμμάτων, Εικόνων και Σχημάτων	9
Εισαγωγή.....	15
1 ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	19
Η έννοια της περιφερειακότητας.....	19
Ο φυσικός χώρος.	19
Χωροθέτηση και ανάπτυξη.	20
Ορισμός της ανάπτυξης.....	21
Περιφερειακή Πολιτική	22
Δείκτες μέτρησης της ανάπτυξης.....	24
2 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ	26
Ορισμός.....	26
Τουριστική Δραστηριότητα.....	28
Κατηγορίες Τουρισμού.....	29
Στατιστικές Μέθοδοι	30
Επηρεασμός στην τουριστική ζήτηση	33
Οικονομικές Επιπτώσεις του Τουρισμού	36
Κοινωνικές και Πολιτικές Επιπτώσεις.....	40
Επιπτώσεις στο Φυσικό Περιβάλλον και Δομημένο Περιβάλλον	41
3 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	45

Ορισμός.....	45
Η Πορτοκαλί Οικονομία	46
Αναπτυξιακή Πολιτική και Πολιτιστικό Προϊόν	55
4 ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ	60
EVENTS	60
Επιστημονική Μελέτη και Προσέγγιση.	60
Οι Επιπτώσεις των Events.	67
ΦΕΣΤΙΒΑΛ.....	78
Ορισμός.....	78
Τυπολογία των Φεστιβάλ.....	81
Τουρισμός των Events και Φεστιβάλ.....	81
Σύνδεση των Events και Φεστιβάλ με τις Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού....	83
Μουσικά Φεστιβάλ: Εξέλιξη και Προσεγγίσεις.	85
5 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ.....	92
Συλλογή Στοιχείων	92
Η Περίπτωση Του Glastonbury Festival (UK)	92
Κάποια Στοιχεία για το Glastonbury Festival.....	92
Μεθοδολογία της Έρευνας.	94
Καθαρές οικονομικές επιπτώσεις, «νεκρό βάρος», μετατόπιση και πολλαπλασιαστές.....	97
Αποτελέσματα ασαφούς ποσοτικοποίησης.	99
Συμπεράσματα και Εκτιμήσεις.....	102
Η Περίπτωση Του OpenAir St.Gallen (CH)	107
Ποσοστιαία Κατανομή Οικονομικών Στοιχείων.	108
Στόχοι και Προκλήσεις.	109

Η Περιοχή.....	110
Μάρκετινγκ και Προώθηση.....	111
Μουσικό Πρόγραμμα.....	111
Ασφάλεια και πρόληψη.....	113
Προστασία του περιβάλλοντος και διαχείριση αποβλήτων.....	114
Έδαφος / απόβλητα.....	115
Νερό.....	116
Κίνηση Στους Δρόμους.....	117
Food & Beverages.....	117
Ηλεκτρική Ενέργεια.....	118
Υγεία και Ασφάλεια.....	119
 6 Η Εικόνα των Μουσικών Φεστιβάλ στην Ελλάδα.....	 120
Μεθοδολογία Έρευνας.....	120
Τα Ελληνικά Μουσικά Φεστιβάλ σε αριθμούς.....	122
Γεωγραφική Κατανομή.....	123
Δυναμικότητα/Χωρητικότητα και Επισκέπτες.....	125
Περίοδος και Ημέρες Διεξαγωγής.....	126
Μεταφρασμένος Ιστότοπος.....	127
Παρουσία στην Αναζήτηση Google Earth.....	129
Φορέας Διοργάνωσης.....	129
Αντίτιμο Εισόδου.....	132
Η Ιστορία σε Έτη.....	135
Τα Μουσικά Φεστιβάλ στην Ελλάδα, ανάλογα με το είδος τους.....	136
Europe for Festival, Festival for Europe.....	136

Συμπεράσματα	138
Βιβλιογραφία.....	142
Σύνδεσμοι.....	151
Παράρτημα	152

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ξεκινώντας όπως κλείνει η παρούσα εργασία, θέτει στόχο τη μεγάλη γιορτή της φεστιβαλικής εμπειρίας που τονώνει τον τόπο και εξιψώνει με τη σειρά της την ευημερία των ανθρώπων του. Την ανάπτυξη μιας περιοχής και των ανθρώπων που ζουν και κατοικούν σε αυτήν, με κριτήριο όχι την ικανότητα μόνο της συνεχούς αύξησης του όγκου παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών και της επιδίωξης στενών χρηματικών και υλικών απολαβών, αλλά της πολυδιάστατης αυτής διαδικασίας που ενσωματώνει ως συστατικά της στοιχεία την ανάπτυξη νέων, ανώτερων πολιτιστικών αντιλήψεων και αξιών, τις ίσες ευκαιρίες, την ισοτιμία, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη, τη συνεργασία.

Είναι οι πολιτικές εκείνες που μπορούν να επιτύχουν τη μείωση των ανισοτήτων, τη δίκαιη ανακατανομή του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος, τη μείωση της ανεργίας ακόμα και στις περιοχές που διατηρείται με επίμονο τρόπο υψηλή, τη συγκράτηση και εκτόνωση των πληθυσμιακών πιέσεων στις ήδη κορεσμένες περιοχές, την αποτελεσματικότερη και ηθικότερη εκμετάλλευση των τοπικών και εθνικών πόρων, την ενίσχυση του πολιτισμού και της δημιουργίας, τη διατήρηση των παραδόσεων, της ιδιαιτερότητας και της ιστορίας του κάθε τόπου, την προώθηση της τεχνολογικής προόδου, της βελτίωσης της ποιότητας του περιβάλλοντος, της τροφής, του ελεύθερου χρόνου, την σταθεροποίηση και ισόροπη ανάπτυξη της οικονομίας των περιφερειών και της εξασφάλισης του άριστου τρόπου εγκατάστασης όλων των δραστηριοτήτων που αφορούν την οικονομία και την κοινωνία (αναφορές μεταξύ άλλων Diamond, 1974).

Ο ταξιδιώτης διαθέτοντας το περισσεύόμενο εισόδημά του και τον πεπερασμένο χρόνο του, καλείται να επιλέξει ένα προορισμό που θα του παρέχει διαφορετικές συνθήκες ζωής από την καθημερινότητά του, ποιοτικό περιβάλλον και υψηλό επίπεδο

εμπειριών. Με αυτό τον τρόπο συμβάλλει τόσο στην κίνηση της οικονομίας, με το συνάλλαγμα και τις δαπάνες που επανακυκλοφορούν, επηρεάζοντας άμεσα και έμμεσα την απασχόληση, τα κρατικά έσοδα, το εισόδημα, αλλά συμβάλλει και στη μεταφορά και ανταλλαγή των παραδόσεων, των καθημερινών αξιών και των προσδοκιών - τόσο από, όσο και προς- στον τόπο υποδοχής, το οποίο μεταφράζεται σε υποδομές, αναβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος, αισθητικής του χώρου, συνηθειών και εξυπηρέτησης, προσαρμογής στις απαιτήσεις και ευκαιρία επικοινωνίας, γνώσης και ψυχολογικής ανάτασης. Φυσικά όλα αυτά υπό την προϋπόθεση μιας καλής σχεδίασης και τουριστικής οργάνωσης για την αποφυγή των αρνητικών επιδράσεων του ταξιδιού τόσο στο περιβάλλον, όσο και στον άνθρωπο.

Ο 21^{ος} αιώνας είναι ο αιώνας των πόλεων σύμφωνα με τον Landry (2012, *The Creative City: A toolkit for the Urban Innovators*). Οι πόλεις -και ο κάθε τόπος που ζουν και δραστηριοποιούνται άνθρωποι συμπληρώνουμε- έχουν μοναδικό κρίσιμο πόρο τους, τους ανθρώπους. Η ανθρώπινη ευφυΐα, οι επιθυμίες, το κάθε κίνητρο, η φαντασία και η δημιουργικότητα στέκουν κυρίαρχα μπροστά στην γεωγραφική τοποθεσία, τους φυσικούς πόρους και την προσβασιμότητα στις αγορές που αναζητεί η πόλη του 19^{ου} αιώνα. Κάθε τοπικός άρχοντας χρειάζεται να γνωρίζει ότι η δύναμη του εγκεφάλου έχει αναλάβει πλέον τα ηνία από τη σωματική δύναμη κι ότι η ανταγωνιστικότητα πλέον ξεφεύγει από το πλαίσιο της υψηλής παραγωγικότητας στο κατα δυνατό χαμηλότερο κόστος. Η γνώση ανταγωνίζεται την αποδοτικότητα της εργασίας ή τους φυσικούς πόρους ως πηγή οικονομικής ανάπτυξης και δημιουργίας πλούτου. Η δημιουργική οικονομία αποτελεί πλατφόρμα τόσο ανάπτυξη της οικονομίας όσο και ανάπτυξη της ίδιας της πόλης/τόπου. Στον πυρήνα της περιλαμβάνει:

- 1 την οικονομία του πολιτισμού (τέχνες, κληρονομιά, συμβατική πολιτιστική βιομηχανία)

2 τις βιομηχανίες δημιουργίας (σχεδιασμός, λογισμικά, διαφήμιση, μόδα, πληροφόρηση)

3 τις δραστηριότητες που υποστηρίζουν τη δημιουργικότητα (έρευνα, καινοτομία, εκπαίδευση, διακυβέρνηση, δεξιότητες)

Η τέχνη ακόμα και σε εποχές κρίσεων αποτελεί διέξοδο για τους πολίτες και οδηγεί σε αειφορία (Tajtakona, 2011), ενώ εκφράζεται η πεποίθηση πως μελλοντικά τα πολιτιστικά αγαθά θα θεωρηθούν αναγκαιότητα για την ανάπτυξη και όχι πολυτέλεια όπως εκλαμβάνονται σήμερα (Kloudova, 2010).

Μια «εκδήλωση», ένα event, αλληλεπιδρά κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά ανάμεσα στο χώρο, τους ανθρώπους και τη οργάνωσή του, με πλήθος άμεσων και έμμεσων επιπτώσεων στη ζωή του τόπου που το υποδέχεται. Η μοναδικότητά του το χαρακτηρίζει ελκυστικό και η απόλαυση της εμπειρίας του κάνει την παρουσία του επισκέπτη αναγκαία προϋπόθεση. Το στοιχείο της γιορτής, το μέρος διεξαγωγής, η διάρκεια και η συχνότητά του, καθώς και ο πυρήνας πολιτισμού στο περιεχόμενό του είναι που μετατρέπουν ένα event σε φεστιβάλ και το μορφοποιούν σε αξιόλογο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης, ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού.

Οι περιπτώσεις των δύο μουσικών φεστιβάλ, στο Glastonbury της Μεγάλης Βρετανίας και στο St.Gallen της Ελβετίας έρχονται να υπογραμμίσουν τις επιπτώσεις των μουσικών φεστιβάλ στις τοπικές κοινωνίες τους τόσο ποσοτικοποιώντας το συνολικό οικονομικό τους αντίκτυπο, όσο και την καθοριστική συμβολή τους σε θέματα ασαφούς ποσοτικοποίησης που αφορούν την κοινωνία και τις αξίες της, τους ανθρώπους, το περιβάλλον, το «city branding», την καινοτομία, τη δημιουργικότητα.

Αναφανδόν προκύπτει το ερώτημα για την κατάσταση που επικρατεί στην ελληνική επικράτεια. Διοργανώνονται μουσικά φεστιβάλ; Πόσα; Πού; Σε ποιους απευθύνονται; Αξιοποιείται η δυναμική τους ως τουριστικό πρότυπο εναλλακτικού τουρισμού; Διοργάνωση,

συνεργασίες, ευκαιρίες; Είναι ερωτήματα που προσπαθούν να απαντηθούν και να δημιουργήσουν ερεθίσματα για νέες αναζητήσεις και προσεγγίσεις τόσο σε ερευνητικό όσο και σε επίπεδο σχεδιασμού και μελλοντικών πολιτικών.

Τουρισμός και Δημιουργική Οικονομία. Συνέργεια για τη Χωρική Ανάπτυξη:
το παράδειγμα των Μουσικών Φεστιβάλ, Γκολφινόπουλος Ιωάννης

1 ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΤΗΤΑΣ

Ως απόσταση. Συγκρινόμενη με ένα σημείο αναφοράς ή ένα χώρο, ο οποίος αποτελεί κέντρο με όρους αγορών και πρόσβασης στην πληροφορία και την επικοινωνία.

Ως εξάρτηση. Μια περιφέρεια είναι συνδεδεμένη με καταστάσεις εξάρτησης και κατά συνέπεια υπανάπτυξης.

Ως ιδιαιτερότητα. Εκλαμβανόμενη ως μια μοναδική οντότητα στην οποία υφίστανται ιδιαίτερα «αυθεντικά» τοπία και πολιτισμικές παραδόσεις οι οποίες επιτρέπουν την ανάπτυξη στρατηγικών για την εκμετάλλευσή τους.

Ως διάλογος. Η σημαντικότητα των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών μια περιοχής όχι μόνο από την με αντικειμενικούς όρους οπτική, αλλά πολύ περισσότερο στη βάση της κοινωνικής σημασίας που τους αποδίδεται (λόγος, αφήγηση/αναπαράσταση).

(Λαμπριανίδης, 2012)

Ο φυσικός χώρος.

Ο φυσικός χώρος αποτελεί τμήμα της φύσης και έχει δύο βασικά χαρακτηριστικά. Την ύπαρξη διαφορών στη φυσική δομή του και στην έννοια της

απόστασης που εμπεριέχεται σε αυτές. Η απόσταση αποτελεί ένα εμπόδιο στην αλληλεπίδραση και την επικοινωνία.

Η απόσταση μετρείται ως μονάδα μήκους -φυσικό ή νοητικό-, ως χρόνος και ως κόστος μετακίνησης, χρηματικό ή εναλλακτικό.

Η πόσοτητα των ροών εμπορευμάτων, πληθυσμού και πληροφορίας, τείνει να μειώνεται με την απόσταση (distance-decay effect). Φυσικά οι ροές μεταξύ δύο περιοχών δεν εξαρτώνται μόνο από τη χιλιομετρική απόσταση (έννοια φυσικού μήκους) αλλά και από την ποιότητα του οδικού δικτύου, το δίκτυο συγκοινωνιών, επικοινωνιών κλπ., αποκαλούμενο και ως προσιτότητα της περιοχής.

Η τεχνολογία οδηγεί σε δραστική μείωση των χρονο-αποστάσεων κατά την ιστορία, και συμπηκνώνεται στη φράση «συρρίκνωση του χώρου» (space shrinkage) και τείνει προς την εκμηδένιση του χώρου από το χρόνο (annihilation of space by time). Η συρρίκνωση του χώρου όμως δε γίνεται με ομοιόμορφο τρόπο. Οι ανισότητες στο ρυθμό ανάπτυξης την καθορίζουν σε κάθε περιοχή.

(Λαμπριανίδης, 2012)

Χωροθέτηση και ανάπτυξη.

Η εγκατάσταση μιας μονάδας σε μια περιοχή και όχι σε μια άλλη, μπορεί να επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό την οικονομική ανάπτυξή της, μια και ο χώρος δεν είναι μια ομοιογενής οντότητα: Οι διαφορές υπάρχουν τόσο στον *κοινωνικό χώρο* (π.χ. κατανομή εργατικού δυναμικού, ειδικοτήτων, βαθμίδας εκπαίδευσης, πολιτισμικών αξιών, διαπραγματευτικής δύναμης εργαζομένων, υλικών υποδομών κ.λπ.) όσο και στον

φυσικό χώρο (π.χ. μορφολογία του εδάφους, καιρικές συνθήκες, ύπαρξη πηγών ενέργειας, ύπαρξη πρώτων υλών κλπ.).

Ο άνθρωπος αποτελεί το υποκείμενο και τον αντικειμενικό σκοπό της ανάπτυξης. Ως ενεργός πληθυσμός αποτελεί έναν από τους συντελεστές της παραγωγικής διαδικασίας και ο τελικός αποδέκτης της ενσωμάτωσης ανώτερων πολιτιστικών αντιλήψεων και αξιών της ανάπτυξης. Η μελέτη σχετικών πληθυσμιακών στοιχείων όπως το μέγεθος του εργατικού δυναμικού, η κατανομή του κατά φύλο, η ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, η ειδίκευση κ.λπ., καθώς και η πολιτισμική του ταυτότητα, τα ήθη, τα έθιμα και οι αξίες, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία της ανάπτυξης.

(Λαμπριανίδης, 2012)

Ορισμός της ανάπτυξης.

Με οικονομικά κριτήρια ανάπτυξη θεωρείται η ικανότητα μιας οικονομίας να παράγει ένα διαρκώς αυξανόμενο όγκο αγαθών και υπηρεσιών. Με την ευρεία έννοια η ανάπτυξη κατανοείται ως μια πολυδιάστατη διαδικασία, η οποία δεν ταυτίζεται με την επιδίωξη στενών χρηματικών και υλικών απολαβών αλλά ενσωματώνει ως συστατικά της στοιχεία την ανάπτυξη νέων, ανώτερων πολιτιστικών αντιλήψεων και αξιών.

«Η οικονομική ανάπτυξη περιλαμβάνει τη βελτίωση της υλικής ευημερίας, ιδίως των ατόμων που έχουν τα χαμηλότερα εισοδήματα, την εξάλειψη της πενίας των μαζών και των φαινομένων που τη συνακολουθούν, δηλαδή του αναλφαριθμητισμού, των ασθενειών και των πρόωγων θανάτων, τη μεταβολή στη σύνθεση των εισροών και εκροών, η οποία γενικά συμπεριλαμβάνει και μετατοπίσεις της διάρθρωσης της

παραγωγής από τις γεωργικές προς τις μεταποιητικές δραστηριότητες, την οργάνωση της οικονομίας κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η παραγωγική απασχόληση να είναι καθολική στον πληθυσμό εργασιακής ηλικίας, αντί να αποτελεί κατάσταση μιας προνομιούχου μειονότητας και την αντίστοιχα μεγαλύτερη συμμετοχή ομάδων ευρύτερης βάσης στη λήψη αποφάσεων ως προς τις κατευθύνσεις, οικονομικές ή άλλες, προς τις οποίες πρέπει να στραφούν για να βελτιώσουν την ευημερία τους.» (Kindleberger & Herrick, 1977, p.1-2, όπως αναφέρεται σε Λαμπριανίδης, 2012)

Στόχοι της οικονομικής ανάπτυξης είναι α) η εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού επιπέδου διαβίωσης ή αντίστοιχα η εξάλειψη της μαζικής φτώχειας και του υποσιτισμού, β) η δημιουργία συνθηκών απασχόλησης για όλο το εργατικό δυναμικό μιας περιοχής. Η απασχόληση δεν πρέπει να νοείται ως ενδιάμεσο στάδιο, δηλαδή ως μέσο το οποίο στοχεύει στην εξεύρεση εισοδήματος. Αντίθετα, αποτελεί από μόνη της στόχο, διότι είναι συνυφασμένη με την αξιοπρέπεια και τον αυτοσεβασμό του ανθρώπου. (Λαμπριανίδης, 2012, σ.276)

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Για τη διασφάλιση ότι εν δυνάμει όλοι οι πολίτες, ανεξάρτητα από την περιοχή την οποία ζουν, θα έχουν τις ίδιες δυνατότητες για την προσωπική ανάπτυξή τους, για επαγγελματική απασχόληση κ.λπ., είναι απαραίτητη μια περιφερειακή πολιτική.

Οι αντικειμενικοί σκοποί της περιφερειακής πολιτικής μπορεί να είναι πολύ διαφορετικοί (μεταξύ άλλων Diamond 1974): η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων στην κατανομή του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος, η μείωση της ανεργίας στις περιοχές όπου είναι επίμονα υψηλή, η μείωση των πληθυσμιακών πιέσεων σε περιοχές που είναι ήδη κορεσμένες, η αύξηση του μέσου ρυθμού εκμετάλλευσης των

εθνικών πόρων, η διατήρηση και ενίσχυση της πολιτιστικής παράδοσης/ιδιαιτερότητας των επιμέρους περιοχών, η διατήρηση και βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος, η πλήρης αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πόρων, η προώθηση της τεχνολογικής προόδου στις καθυστερημένες περιοχές, η σταθεροποίηση και ισόροπη ανάπτυξη της οικονομίας των περιφερειών, η εξασφάλιση του άριστου τόπου εγκατάστασης όλων των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων.

(Λαμπριανίδης, 2012, σ.277)

Η προώθηση της ανάπτυξης μιας περιοχής μπορεί να γίνει και μέσα από τη φήμη (branding) που αποκτά κάτω από συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες.

Οι πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης πρέπει να απαντήσουν σε κάποια κεντρικά διλήμματα σχετικά με το τι επιδιώκουν: επιδιώκουν την ισότητα ανάμεσα στους ανθρώπους ή ανάμεσα στις περιοχές (μεταβίβαση εισοδήματος σε κοινωνικές κατηγορίες ή σε περιοχές), το να φέρουν την εργασία στους εργάτες ή τους εργάτες στην εργασία (κίνητρα για επενδύσεις ή κίνητρα για υποβοήθηση της μετανάστευσης), την ισότητα ή την αποτελεσματικότητα, την ισόρροπη ανάπτυξη ή όχι, εθνική ή περιφερειακή ανάπτυξη (εθνική κατανομημένη στις περιφέρειες ή εθνική προκύπτουσα από τις περιφέρειες), τέλος την ανάπτυξη μιας περιοχής ή την ανάπτυξη σε μια περιοχή;

Αν μια επιχείρηση η οποία είναι εγκατεστημένη σε δεδομένη περιοχή δεν έχει ουσιαστικές διασυνδέσεις «προς τα μπρος» και «προς τα πίσω» (forward and backward linkages) – δεν αγοράζει δηλαδή σημαντικό μέρος των πρώτων υλών και των ενδιάμεσων εισροών της από την περιοχή, δεν απασχολεί προσωπικό κυρίως από την περιοχή και δεν πουλά σημαντικό μέρος των προϊόντων της στην περιοχή- παρόλο που μπορεί να αναπτύσσεται και να αυξάνει τον κύκλο εργασιών της και την κερδοφορία

της, αυτό ενδέχεται να μην έχει ουσιαστικές συνέπειες στην περιοχή (ανάπτυξη σε μια περιοχή).

Είναι σαφές ότι όσο περισσότερο «ενταγμένη» στην τοπική οικονομία είναι μια επιχείρηση, τόσο πιο σημαντικά θα είναι τα οφέλη τα οποία θα δημιουργήσει στην περιοχή. Ο βαθμός λοιπόν της αναμενόμενης ένταξης της επιχείρησης στην τοπιή οικονομία θα πρέπει να αποτελεί και ένα πολύ βασικό κριτήριο της νομοθεσίας κινήτρων περιφερειακής ανάπτυξης για να επιλεγεί η ενίσχυση μιας επένδυσης σε μια συγκεκριμένη περιοχή.

(Λαμπριανίδης, 2012, σ.280-281)

Δείκτες μέτρησης της ανάπτυξης.

Είναι αδύνατο να μην μπούμε σε μια διαδικασία να μετρήσουμε την ανάπτυξη κι ως υπάρχουν δυσκολίες, επιφυλάξεις ή αμφισβητήσεις σχετικά με την εγγυρότητα της επιλογής των δεικτών κάθε φορά.

Πιο συνιθισμένος δείκτης με τον οποίο μετριέται η *παραγωγική ικανότητα* μιας οικονομίας είναι το *Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν* (ΑΕΠ-GDP-Gross Domestic Product). Την ίδια στιγμή για την μέτρηση της *ευημερίας των ατόμων* χρησιμοποιείται το *κατα κεφαλήν ΑΕΠ*, καθώς και το *κατα κεφαλήν ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης* (ΜΑΔ-PPP-Purchasing Power Parity). Οι δείκτες έχουν επικρατήσει ως μονάδες μέτρησης της ευημερίας και της προόδου μιας περιφέρειας ή ενός κράτους, αλλά οι αδυναμίες τους έχουν γίνει πολύ γρήγορα φανερές (παράβλεψη ανισοκατανομής εισοδήματος, αγνόηση προέλευσής του, σημαντική επιρροή από τις διακυμάνσεις των τιμών).

Εναλλακτικές μορφές μέτρησης της ευημερίας χρησιμοποιούνται σήμερα από διάφορους οργανισμούς και ερευνητικά κέντρα, ενώ την ίδια στιγμή ο διάλογος στα πλαίσια αναζήτησης του εγγυρότερου δείκτη ευημερίας συνεχίζεται. Κάποιοι εναλλακτικοί δείκτες που έχουν χρησιμοποιηθεί είναι ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης (μακρά και υγιή ζωή, πρόσβαση στη γνώση, αξιοπρεπή επίπεδα διαβίωσης), ο Δείκτης Επιπέδου Διαβίωσης (διατροφή, υγεία, εκπαίδευση, κατοικία, αναψυχή, ασφάλεια), ο Σύνθετος Δείκτης Ανάπτυξης (κατανομή εργατικού δυναμικού στους τομείς οικονομίας, συμμετοχή της μεταποίησης στο σύνολο της βιομηχανίας κ.λπ.).

(Λαμπριανίδης, 2012)

2 ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

ΟΡΙΣΜΟΣ

Το 1942 οι Hunziker & Krapf επιχειρούν ένα πρώτο ορισμό του τουρισμού, σύμφωνα με τους οποίους «τουρισμός είναι το σύνολο των φαινομένων που δημιουργούνται από ένα ταξίδι και από την παραμονή σ' ένα μέρος ατόμων που δεν είναι μόνιμοι κάτοικοι, εφόσον αυτοί δεν πάρουν άδεια παραμονής εκεί και δεν λαμβάνουν μέρος σε καμία εκδήλωση εκεί».

Οι Burkat & Medlik (1981) προσπαθούν να συμπυκνώσουν την πολύπλευρη και με άυλο χαρακτήρα έννοια αυτή και έτσι γράφουν για τον τουρισμό: *«Το φαινόμενο εμφανίζεται όταν πραγματοποιούνται προσωρινές επισκέψεις (ή διανυκτερεύσεις) εκτός της μόνιμης κατοικίας, για οποιονδήποτε λόγο εκτός από τη διεκπεραίωση αμειβόμενων εργασιών στον τόπο επίσκεψης».*

«Ο τουρισμός αποτελεί φαινόμενο κοινωνικό, ψυχολογικό και οικονομικό που προκύπτει από την δράση και αντίδραση των παραγόντων τουρίστας επισκέπτης, κοινωνία προορισμού ,τουριστική επιχείρηση ,κράτος.» Αnéφεραν οι Makintosh & Goeldner (1990).

Ο Chadwick (1994:65) εισάγει την επαγγελματική δραστηριότητα με ένα πιο έντονο τρόπο στη δικιά του χρήσιμη οπτική ορισμού του τουρισμού: «...οι ανθρώπινες και επαγγελματικές δραστηριότητες που συνδέονται με μια ή περισσότερες όψεις της προσωρινής μετακίνησης των ατόμων μακριά από το κοντινό κοινωνικό περιβάλλον και

από το καθημερινό εργασιακό περιβάλλον τους για δουλειές, απόλαυση και προσωπικούς λόγους».

Θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε και να κρατήσουμε κάποια βασικά κοινά χαρακτηριστικά του τουρισμού. Τη συναπαγωγή ότι πραγματοποιείται ένα ταξίδι από το άτομο, καθώς και το ότι εμπεριέχει ένα σκοπό αυτό το ταξίδι. Είτε επαγγελματικό, είτε ψυχαγωγίας/ αναψυχής. Τη μετακίνηση επίσης, τη χρήση μέσων μεταφοράς από και προς τον προορισμό του. Το μέσο πληροφόρησης και οργάνωσης του ταξιδιού αυτού, είτε είναι ταξιδιωτικό πρακτορείο ή τουριστικό γραφείο, είτε είναι κάποια ιστοσελίδα ή μια μηχανή αναζήτησης (Lickorish & Jenkins, 1997).

Ο τουρισμός είναι ένα πολύπλευρος τομέας. Σχετίζεται ως δραστηριότητα με πολλούς κλάδους της οικονομίας και απαιτεί τη συμβολή οικονομικών, κοινωνικών, πολιτισμικών, πολιτικών και περιβαλλοντικών δεδομένων. Το παραγόμενο «προϊόν» του δεν είναι απτό, αλλά παρόλα αυτά χαρακτηρίζεται ως «βιομηχανία» (Lickorish & Jenkins, 1997).

Τουριστική Δραστηριότητα

Ο τουρισμός μπορεί κάλλιστα να χαρακτηριστεί ο μεγαλύτερος κλάδος στον κόσμο. Σύμφωνα με έκθεση του 2020 του Διεθνούς Συμβουλίου Ταξιδιών και Τουρισμού (World Travel and Tourism Council Report – WTTC, Global Economic Impact & Trends 2020, σ.1), τα ταξίδια και ο τουρισμός αποφέρουν 8,9 τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως, αντιστοιχώντας στο 10,3% του παγκόσμιου ΑΕΠ για το 2019, και απασχολεί πάνω από 330 εκατομμύρια άτομα (άμεσο, έμμεσο και επαγόμενο αντίκτυπο), δηλαδή 1 στους 10 εργαζόμενους και 1 στους 4 νέους εργαζόμενους. Στον τομέα μάλιστα των νεών ηλικιακά εργαζομένων έχει την πρωτιά, με 30% του συνόλου, ενώ στις γυναίκες εργαζόμενες το ποσοστό είναι 50% - 50% με τους άντρες, τη στιγμή που στο σύνολο των κλάδων εργασίας το ποσοστό αυτό αντιστοιχεί σε 43%.

Για την Ελλάδα τα στοιχεία εμφανίζονται πολύ πιο αυξημένα. Συγκεκριμένα σύμφωνα με την έκθεση του ίδιου οργανισμού, το 2019, τα ταξίδια και ο τουρισμός αποφέρουν 43,6 δισεκατομμύρια δολάρια (39,1 δις ευρώ) ή το 20,8% της συνολικής οικονομίας της χώρας και 846.200 θέσεις εργασίας ή το 21,7% του συνόλου της εργασίας στη χώρα. Τέλος οι οικονομικές επιπτώσεις από την κατανάλωση των διεθνών επισκεπτών, αποτελούν το 30,1% των εξαγωγών της χώρας ή 23,8 δισεκατομμύρια δολάρια (21,3 δις ευρώ) σε απόλυτους αριθμούς (World Travel & Tourism Council, Greece 2020 Annual Research: Key Highlights)

Όλα αυτά φυσικά έχουν επηρεαστεί από την πανδημία covid-19 που ξέσπασε στα τέλη του 2019, με τις αναφορές του WTTC και του Oxford Economics να καταγράφουν μείωση 2,7 τρις δολάρια στα έσοδα και 100,8 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας στην

τουριστική βιομηχανία (EIR Global Economic Impact from COVID 19 Infographic - WTTC and Oxford Economics, Απρίλιος 2020).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (World Tourism Organization – WTO) εισαγάγει το διαχωρισμό του «ταξιδιώτη» στις δύο κατηγορίες «τουρίστες», που περιλαμβάνει κάθε επισκέπτη που πραγματοποιεί τουλάχιστον μία διανυκτέρευση εκτός της μόνιμης κατοικίας του και «εκδρομείς» ή «ημερήσιους επισκέπτες».

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η τουριστική δραστηριότητα κάθε χώρας μπορεί να λάβει τις ακόλουθες μορφές:

1. Εγχώριος τουρισμός, όταν οι κάτοικοι της χώρας ταξιδεύουν στο εσωτερικό της.
2. Προς τα έσω τουρισμός, όταν κάτοικοι άλλης χώρας επισκέπτονται τη χώρα αυτή.
3. Προς τα έξω τουρισμός, όταν οι κάτοικοι της χώρας επισκέπτονται άλλη χώρα.

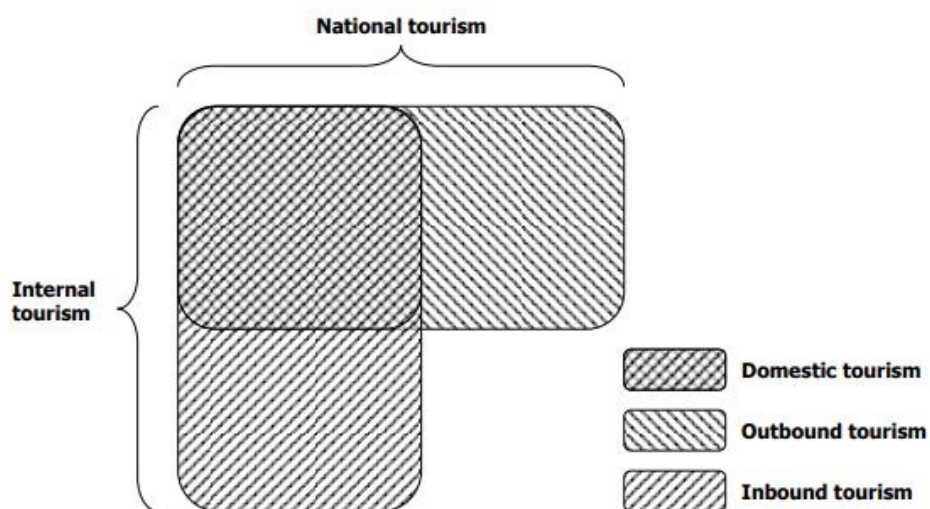
Αντικαθιστώντας τη λέξη «χώρα» με τη λέξη «περιοχή» μπορεί να περιγραφεί η ίδια μορφή σε διαφορετική χωρική κλίμακα.

Συνδυάζοντας τις παραπάνω βασικές μορφές τουριστικής δραστηριότητας, σχηματίζουμε τις ακόλουθες κατηγορίες τουρισμού:

1. Εσωτερικό τουρισμό, που περιλαμβάνει τον εγχώριο και προς τα έσω τουρισμό.

2. Εθνικό τουρισμό, που περιλαμβάνει τον εγχώριο και προς τα έξω τουρισμό.
3. Εξωτερικό ή Διεθνή τουρισμό, που περιλαμβάνει τον προς τα έσω και προς τα έξω τουρισμό.

(Lickorish & Jenkins, 1997)

Σχήμα 1. Ομαδοποίηση του τύπου στατιστικών ροών
(Eurostat, *Methodological Manual of Tourism Statistics*, 2014, v.3.1)

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ

Υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες τουριστικών στατιστικών:

Με βάση τη ζήτηση:

1. Δεδομένα κλίμακας ή μεγέθους, όγκου και αξίας. Τουριστική κίνηση (όγκος) και εισπράξεις (αξία)
2. Πληροφορίες σχετικά με την αγορά - έρευνες αγοράς που αναλύουν τη ζήτηση, καθώς και τις προτιμήσεις και τις τάσεις των καταναλωτών.

Με βάση την *προσφορά*:

3. Πληρότητα – αποθέματα τουριστικού εξοπλισμού ή εγκαταστάσεων, υπηρεσιών ή τουριστικών μονάδων, τα οποία διατίθενται στον επισκέπτη
4. Δεδομένα σχετικά με την τουριστική παραγωγή, όπως τεστ αποδοτικότητας ή λειτουργίας σε κάθε τομέα (π.χ. ποσοστά πληρότητας στον τομέα της στέγασης, συντελεστές πληρότητας μέσω μεταφοράς)

Τα επίσημα χαρακτηριστικά της ταξιδιωτικής κίνησης είναι:

1. Η εποχιακή διαφοροποίηση, η ταξιδιωτική κίνηση ανά μήνα
2. Η διάρκεια παραμονής στον προορισμό
3. Ο σκοπός της επίσκεψης (εργασία, ψυχαγωγία/αναψυχή, υγεία, εκπαίδευση)
4. Η χώρα και η περιοχή διαμονής
5. Ο προορισμός ή οι περιοχές που επισκέφθηκε
6. Κοινωνικο-δημογραφικά χαρακτηριστικά (φύλο, ηλικία, εισόδημα, εκπαίδευση)
7. Οι τουριστικές δαπάνες (συμπεριλαμβανομένων των δαπανών μεταφοράς)
8. Η ταξιδιωτική συμπεριφορά(επιλογή μέσου μεταφοράς, καταλύματος κλπ.)

Παράλληλα επιπλέον πληροφορίες σχετικά με το είδος του ταξιδιού, τον τρόπο διεξαγωγής του (οργανωμένο ή ανεξάρτητο), τη χρονική περίοδο που πραγματοποιήθηκε η κράτηση κλπ. Παρέχονται από έρευνες και μπορούν να αναλυθούν διεξοδικά για κάθε τμήμα της αγοράς.

Πίνακας 1: Προς τα έσω τουρισμός, Ελλάδα 2010-2019

Χώρα προέλευσης	Αφίξεις μη κατοίκων από το εξωτερικό ανά χώρα προέλευσης (σε χιλ.)									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Χώρες Ευρωζώνης	6.147	6.422	5.903	6.379	7.457	8.189	8.335	9.463	11.436	11.071
Αυστρία	338	310	236	236	285	327	339	396	521	583
Βέλγιο	340	433	327	345	409	483	467	527	587	588
Γαλλία	868	1.149	977	1.152	1.463	1.522	1.314	1.420	1.524	1.542
Γερμανία	2.039	2.240	2.109	2.268	2.459	2.810	3.139	3.706	4.381	4.026
Ισπανία	155	155	156	92	136	94	203	164	226	283
Ιταλία	844	938	848	964	1.118	1.355	1.387	1.441	1.667	1.553
Κύπρος	575	440	425	399	448	470	652	632	698	801
Ολλανδία	528	561	478	581	657	639	771	947	1.015	818
Λουίτες	460	395	347	342	480	489	644	631	818	878
Χώρες ΕΕ εκτός Ευρωζώνης	4.065	4.105	3.900	4.148	5.793	6.785	8.282	8.720	9.961	10.982
Δανία	241	245	205	202	240	238	242	279	385	308
Ηνωμένο Βασίλειο	1.802	1.758	1.921	1.846	2.090	2.397	2.895	3.002	2.943	3.499
Ρουμανία	258	224	230	279	543	540	1.026	1.149	1.389	1.378
Σουηδία	281	334	320	369	338	352	413	493	509	412
Τσεχία	295	309	289	287	348	437	280	339	368	402
Λουίτες	1.188	1.235	935	1.164	2.234	2.822	3.426	3.457	4.368	4.982
Λουίτες Χώρες	4.795	5.701	5.714	7.302	8.784	8.625	7.583	8.611	8.725	9.295
Αλβανία	242	411	469	505	488	491	722	829	987	944
Αυστραλία	108	116	118	129	183	183	169	324	322	339
Ελβετία	274	361	300	347	377	391	438	449	521	540
ΗΠΑ	498	485	374	467	592	750	779	865	1.097	1.179
Καναδάς	113	142	103	187	146	182	153	198	346	321
Ρωσία	451	739	875	1.353	1.250	513	595	589	520	583
Λουίτες	3.107	3.446	3.476	4.406	5.748	6.114	4.726	5.358	4.932	5.389
Σύνολο αφίξεων**	15.007	16.427	15.518	17.020	22.033	23.599	24.799	27.194	30.123	31.348

Πηγή: Έρευνα Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος

**Τα στοιχεία για την Κρουαζιέρα δεν περιλαμβάνονται

Πίνακας 2: Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση, Ελλάδα 2010-2019

Χώρες προέλευσης	Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση ανά χώρα προέλευσης (σε €)									
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Χώρες Ευρωζώνης	66,8	67,5	66,6	68,8	69,2	73,1	65,9	68,4	68,8	79,2
Αυστρία	78,5	76,6	82,2	87,7	85,4	95,3	76,9	73,3	79,9	89,9
Βέλγιο	78,2	78,6	80,1	85,5	83,2	81,2	73,8	72,6	75,2	88,3
Γαλλία	69,8	73,0	78,9	79,3	77,9	82,9	76,8	81,0	69,4	84,2
Γερμανία	66,5	64,0	61,3	65,6	65,8	71,6	64,5	67,8	69,5	79,3
Ισπανία	83,5	102,8	93,1	73,8	71,9	86,8	69,2	60,6	65,1	83,4
Ιταλία	66,8	68,3	68,6	66,3	68,7	69,6	62,3	62,6	67,3	80,0
Κύπρος	57,7	57,4	51,4	49,6	51,3	49,9	48,7	50,0	66,0	64,3
Ολλανδία	60,1	65,5	60,9	63,3	63,4	65,2	64,7	75,1	67,5	70,5
Λουίτες	66,2	62,1	68,4	74,3	70,8	72,9	67,2	64,1	57,8	77,5
Χώρες ΕΕ εκτός Ευρωζώνης	60,8	61,5	65,8	66,3	62,8	67,1	62,8	62,7	64,1	69,6
Δανία	64,0	69,8	69,2	64,6	72,7	66,9	66,9	57,3	67,6	74,5
Ηνωμένο Βασίλειο	66,7	68,5	71,5	72,8	75,9	84,9	73,1	77,8	75,3	84,5
Ρουμανία	52,8	36,1	54,1	58,6	48,3	43,3	57,2	49,5	52,9	54,4
Σουηδία	57,5	59,8	67,8	65,3	63,7	69,1	63,7	62,6	68,0	70,3
Τσεχία	54,9	53,6	53,7	56,7	53,7	56,7	52,9	47,4	57,0	57,6
Λουίτες	50,5	52,3	50,6	54,9	45,5	45,7	47,6	44,2	52,1	52,3
Λουίτες Χώρες	79,3	79,8	82,6	82,9	77,4	81,9	73,4	71,3	74,0	77,7
Αλβανία	100,9	71,1	70,9	73,9	77,8	76,7	57,2	58,7	68,9	64,1
Αυστραλία	109,3	111,5	125,0	106,8	103,0	115,9	86,9	95,2	84,3	80,9
Ελβετία	86,9	94,5	94,9	92,9	93,8	96,7	87,0	86,2	85,1	95,3
ΗΠΑ	95,6	91,8	91,3	100,0	96,1	110,2	89,0	85,2	89,1	95,4
Καναδάς	94,0	101,3	86,6	95,1	81,9	93,7	75,2	72,9	75,1	84,7
Ρωσία	103,1	94,2	99,3	93,5	88,2	77,1	72,1	71,0	66,0	71,2
Λουίτες	62,5	64,7	68,8	69,1	64,9	69,1	67,2	63,3	66,3	69,8
Σύνολο Έρευνας Συνόρων**	68,6	69,6	71,1	73,1	70,4	73,9	67,0	67,7	69,0	76,1

Πηγή: Έρευνα Συνόρων της Τράπεζας της Ελλάδος

**Τα στοιχεία για την Κρουαζιέρα δεν περιλαμβάνονται

ΕΠΗΡΕΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΖΗΤΗΣΗ

Η τουριστική ζήτηση επηρεάζεται από διάφορους αλληλένδετους παράγοντες, οι οποίοι εντοπίζονται συνήθως στις χώρες υποδοχής των τουριστών. Στη μελέτη των παραγόντων που καθορίζουν την τουριστική ζήτηση χρειάζεται να γίνει διαχωρισμός των οικονομικών από τους κοινωνικούς παράγοντες, καθώς και των διαρθρωτικών (βλ. Πληθυσμιακά χαρακτηριστικά) από τους παράγοντες υποκίνησης.

(Lickorish & Jenkins, 1997)

Σχήμα 2. Ελληνική Στατιστική Αρχή, Τουρισμός 2019

Οικονομικοί παράγοντες.

Ένας από τους βασικούς παράγοντες που καθορίζει άμεσα την τουριστική ζήτηση είναι η διαθεσιμότητα αρκετού *πραγματικού περισσευόμενου εισοδήματος*, του εισοδήματος δηλαδή που απομένει μετά την αφαίρεση των φόρων, ασφαλειών, συντάξεων και δαπανών διαβίωσης (ενοίκια, δάνεια, θέρμανση, τροφή, ρουχισμός, μετακινήσεις κλπ.) και έχοντας λάβει υπόψιν τη μεταβολή του πληθωρισμού.

Στην περίπτωση των επαγγελματικών ταξιδιών οι μετακινήσεις των αντιπροσώπων των εταιρειών δεν αποτελούν πολυτέλεια αλλά ανάγκη. Στην περίπτωση αυτή η εταιρεία πληρώνει -έστω και με περικοπές της δαπάνης σε άσχημες οικονομικές συνθήκες- και το άτομο δεν επιβαρύνει το ατομικό του εισόδημα. Έχει παρατηρηθεί ότι

ταξιδιώτες επαγγελματικών ταξιδιών πραγματοποιούν μεγαλύτερες κατα κεφαλήν δαπάνες απ' ό τι οι τουρίστες, ενώ πολλές φορές το επαγγελματικό ταξίδι μετατρέπεται σε ταξίδι αναψυχής κατά τον ελεύθερο χρόνο.

Το κόστος του δυνητικού προορισμού, όσο και ακόμα περισσότερο η ισοτιμία συναλλάγματος όταν αφορά διεθνή ταξίδια θα καθορίσουν τις επιλογές του ταξιδιώτη, ασχέτως της ελκυστικότητας του προορισμού.

Η μετακίνηση αποτελεί σημαντικό ποσοστό της δαπάνης του ταξιδιώτη. Η ανάπτυξη των αερομεταφορών και οι επιπτώσεις αυτής στις τιμές των αεροπορικών εισιτηρίων έχει λειτουργήσει ως καταλύτης για τη μετατροπή της δυνητικής σε πραγματική ζήτηση. Εναλλακτικές λύσεις όπως οι βελτιωμένοι σε επίπεδο Ευρώπης υπερταχείς σιδηροδρόμοι αποτελούν μία ακόμη οικονομική επιλογή. Την ίδια στιγμή για μικρότερες αποστάσεις όπου το οδικό δίκτυο είναι επαρκώς ανεπτυγμένο η χρήση πούλμαν ή ιδιωτικού οχήματος είναι βασική επιλογή.

(Lickorish & Jenkins, 1997)

Μη οικονομικοί παράγοντες.

Ο άνθρωπος αποτελεί την πρώτη ύλη για την ύπαρξη ενός ταξιδιού. Η ανάλυση του πληθυσμού και όχι κατά απόλυτους αριθμούς επηρεάζει μακροπρόθεσμα τη ζήτηση. Χώρες με μεγαλύτερο πληθυσμό δεν είναι απαραίτητα καλύτερες πηγές τουριστών, αφού δεν υπάρχει η οικονομική δυνατότητα για την πραγματοποίηση ενός ταξιδιού. Η γήρανση του πληθυσμού στις ανεπτυγμένες χώρες επίσης επηρεάζει τη ζήτηση αλλά και το περιεχόμενο του ταξιδιού. Η «Τρίτη ηλικία» στις ανεπτυγμένες χώρες είναι συνήθως απαλλαγμένη από οικογενειακές ευθύνες, έχει συνήθως υψηλό επίπεδο περισευούμενου εισοδήματος και διαθέτει ελεύθερο χρόνο. Η άδεια μετ' αποδοχών

των εργαζομένων στα ανεπτυγμένα κράτη αποτελεί έναν ακόμα παράγοντα για τη διεξαγωγή ενός ταξιδιού.

Πέραν των διαρθρωτικών μη οικονομικών παραγόντων έχουμε και τους παράγοντες υποκίνησης της ζήτησης.

Η εκπαίδευση αποτελεί ένα τέτοιο παράγοντα. Το επίπεδο της εκπαίδευσης σχετίζεται με το εισόδημα κάθε κοινωνικής ομάδας, αλλά και με την αναζήτηση πολιτιστικών εμπειριών. Παράλληλα εμφανίζεται και το φαινόμενο των “back-packers” οι οποίοι συνήθως αποτελούν νέο ηλικιακό πληθυσμό με περιορισμένο προϋπολογισμό που είναι διατεθειμένοι να ταξιδέψουν σε μακρινούς προορισμούς προς αναζήτηση πληροφοριών, γνώσεων και εμπειρίας.

Η αστικοποίηση και ο έντονος ρυθμός και η πίεση που βιώνεται στη μεγάλη πόλη, συχνά επιδρά στην επιλογή ενός τουριστικού προορισμού που θα παρέχει διαφορετικές συνθήκες ζωής στον ταξιδιώτη από την καθημερινότητά του. Το περιβάλλον και το υψηλό επίπεδο εμπειριών που θα βιώσει μετατρέπει το συγκεκριμένο παράγοντα σε παράγοντα καθοριστικής σημασίας. Η ποιότητα του περιβάλλοντος εντάσσεται στα βασικά «θέλγητρα» του ταξιδιώτη, έτσι η σωστή διαχείριση του περιβάλλοντος αποτελεί βασικό συντελεστή για τη διατήρηση της ανάπτυξης.

Η προβολή που γίνεται με στόχο το δυνητικό τουρίστα είναι ακόμα ένας παράγοντας υποκίνησης. Η προβολή, η διαφήμιση και η παροχή πληροφοριών για ένα προορισμό, δημιουργεί κίνητρα για ταξίδι. Το διαφημιστικό υλικό, τα μέσα ενημέρωσης, οι προτάσεις του ταξιδιωτικού κλάδου και οι εμπειρίες που αποτυπώνουν προηγούμενοι επισκέπτες στα κοινωνικά δίκτυα συντελούν στην ανάδειξη του μάρκετινγκ ως έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες υποκίνησης.

Ο παράγοντας του «καθησυχασμού» που μπορεί να προσφέρει ο ταξιδιωτικός κλάδος, μέσω ταξιδιωτικών πρακτορείων και γραφείων μπορεί επίσης να επηρεάσει και συχνά να αλλάξει την αρχική προτίμηση του ταξιδιώτη για ένα προορισμό.

Τέλος, επειδή το επίκεντρο όπως αναφέρθηκε και πρωτύτερα είναι ο άνθρωπος και η ικανοποίηση μιας σειράς προσωπικών του σωματικών και ψυχικών αναγκών, οι δυνητικοί τουρίστες ομαδοποιούνται σε μερίδια της αγοράς (για πολιτισμικούς, αθλητικούς, θρησκευτικούς, λόγους στοιχηματισμού και χαρτοπαιξίας κλπ.). Έτσι ο ταξιδιωτικός κλάδος του δημιουργεί ξεχωριστές αγορές/στόχους για κάθε δυνητικό ταξιδιώτη και ο δυνητικός προορισμός αναπτύσσεται προκειμένου να προσφέρει υποδομές και υπηρεσίες για μια συγκεκριμένη αγορά. Ο συνδυασμός στόχευσης της αγοράς με τις υποδομές που διαθέτει και τις υπηρεσίες που παρέχει ένας προορισμός, κατά την τουριστική προβολή, μπορεί να επηρεάσει την επιλογή του δυνητικού ταξιδιώτη.

(Lickorish & Jenkins, 1997 p:85-100)

Οικονομικές Επιπτώσεις του Τουρισμού

Οι βασικές επιπτώσεις του τουρισμού συνδέονται με τα συναλλαγματικά έσοδα, τη συμβολή τους στα έσοδα του κράτους, τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και του τουριστικού εισοδήματος καθώς και η τόνωση που προκαλεί στην περιφερειακή ανάπτυξη. Πρόκειται για επιπτώσεις που εντοπίζονται και σε μακροοικονομικό εθνικό επίπεδο και σε μικροοικονομικό.

Ο διεθνής τουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες ροές εμπορίου στον παγκόσμιο χώρο. Η αξία του είναι δύσκολο να υπολογιστεί με ακρίβεια, καθώς είναι μια σύνθετη και πολύπλευρη δραστηριότητα, η οποία πιθανότατα αποτελεί το μεγαλύτερο τομέα της παγκόσμιας οικονομίας. Σημειώνεται ότι δεν υπάρχει καμία ένδειξη μελλοντικής μείωσης της παγκόσμιας τουριστικής ζήτησης.

Μεγάλο μέρος των τουριστικών δαπανών κυκλοφορούν και επανακυκλοφορούν στην οικονομία, δίνοντας ώθηση σε επιπλέον έμμεσες δαπάνες.

Η τουριστική δραστηριότητα έχει μια πολυδιάστατη φύση η οποία εξαρτάται από τη συμβολή άλλων τομέων της οικονομίας, όπως η γεωργία, η βιομηχανία και οι υπηρεσίες. Ανάλογα με το ύψος των τουριστικών δαπανών, προκαλούνται αντίστοιχες μεταβολές στην οικονομία – στην παραγωγή, στο εισόδημα, στην απασχόληση και στα κρατικά έσοδα. Οι μεταβολές σε όλους αυτούς τους τομείς μπορεί να ισοδυναμούν ή να ξεπερνούν την αρχική αύξηση στις τουριστικές δαπάνες, η οποία έδωσε το έναυσμα στην οικονομική δραστηριότητα.

Για να είναι δυνατό να γίνουν εκτιμήσεις σχετικά με τα καθαρά έσοδα, με τα οποία η τουριστική δραστηριότητα συμβάλλει στην οικονομία, στα οποία θα συνυπολογίζονται και οι εισροές συναλλάγματος, η τεχνική που χρησιμοποιείται περισσότερο για τη μέτρηση της οικονομικής απόδοσης του τουρισμού, είναι ο υπολογισμός πολλαπλασιαστών του τουριστικού εισοδήματος.

Εναλλακτική προσέγγιση στον υπολογισμό των πολλαπλασιαστών είναι τα μοντέλα εισροών-εκροών, η δημιουργία των οποίων όμως απαιτεί πολύ χρόνο και μεγάλο αριθμό

δεδομένων τα οποία συχνά δεν είναι ενημερωμένα και μπορεί να μη σχετίζονται άμεσα με τον τουριστικό τομέα.

Οι πληροφορίες που προκύπτουν με την ανάλυση και τον υπολογισμό των στοιχείων για τις τουριστικές δαπάνες, σχετικά με τις σχέσεις μεταξύ των τομέων της οικονομίας, αλλά και σχετικά με τις επιπτώσεις των τουριστικών δαπανών σε αυτούς, μπορεί να συντελέσουν σημαντικά στη χάραξη πολιτικής και στον τουριστικό σχεδιασμό.

Συμβολή στα Κρατικά Έξοδα.

Η συμβολή στα κρατικά έσοδα είναι έμμεση και άμεση. Η άμεση προκύπτει από την επιβολή φόρων στο εισόδημα ιδιωτών ή εταιρειών, το οποίο προκύπτει από την τουριστική απασχόληση και τις τουριστικές επιχειρήσεις. Στις ανεπτυγμένες χώρες η άμεση φορολόγηση είναι πολύ σημαντικότερη της έμμεσης, αλλά δε θα πρέπει να υπερεκτιμάται. Η υψηλή φορολογία μπορεί να λειτουργήσει και αντίστροφα, αποθαρρύνοντας επενδυτές και επενδύσεις.

Η έμμεση φορολογία προκύπτει ποικιλοτρόπως. Τουριστικοί φόροι, όπως ο φόρος διανυκτέρευσης, ο φόρος αεροδρομίου, δασμοί στις εισαγωγές προϊόντων κλπ., είναι κάποια παραδείγματα φόρων που επιβάλλονται σε αγαθά και υπηρεσίες που αγοράζονται από τους τουρίστες.

Απασχόληση.

Η τουριστική ανάπτυξη δημιουργεί δύο τύπους απασχόλησης επίσης. Την άμεση και την έμμεση, όπως εμφανίστηκαν και στα κρατικά έσοδα παραπάνω. Ως άμεση

απασχόληση ορίζονται οι θέσεις εργασίας που δημιουργούνται εξαιτίας της ανάγκης προσφοράς αγαθών και υπηρεσιών σε τουρίστες. Ως έμμεση ορίζονται οι θέσεις εργασίας που συνδέονται εμμέσως με την τουριστική δραστηριότητα και σε περίπτωση μείωσης αυτής δύνανται να απορροφηθούν από άλλους τομείς της οικονομίας. Ένα παράδειγμα θα μπορούσε να είναι οι εργάτες κατασκευής ενοικιαζόμενων δωματίων ή οι τεχνίτες συντήρησης των τουριστικών υποδομών.

Εισόδημα.

Η τουριστική δραστηριότητα συχνά λαμβάνει χώρα σε αγροτικές περιοχές και εκμεταλλεύεται τμήματα του φυσικού περιβάλλοντος τα οποία διαφορετικά θα είχαν περιορισμένη ή και καμία οικονομική χρησιμότητα (βουνά, δάση, ερήμους, παραλίες κλπ.). Ένα «επι τόπου» τοπικό ή περιφερειακό εισόδημα το οποίο δε θα εξασφάλιζε καμία άλλη οικονομική δραστηριότητα.

Έτσι τόσο οικονομικά, μέσω του εισοδήματος, της απασχόλησης και της βελτίωσης των υποδομών, όσο και κοινωνικά με την ανατροπή της μετανάστευσης των μόνιμων κατοίκων της περιοχής η οποία θα παρέμενε υπανάπτυκτη υπό άλλες συνθήκες, χωρίς την τουριστική δραστηριότητα, τα οφέλη που μπορεί να αποφέρει ο τουρισμός είναι πολλά.

Περιφερειακή Ανάπτυξη και Τουρισμός.

Οι επιπτώσεις της ανάπτυξης του τουρισμού στην περιφέρεια κάθε χώρας συχνά αποτελούν ένα από τα βασικότερα κίνητρα προώθησής του από τους φορείς χάραξης οικονομικής πολιτικής. Ο τουρισμός μπορεί να αξιοποιήσει ιστορικά και πολιτισμικά μνημεία, γραφικά φυσικά τοπία και ιδανικές κλιματολογικές συνθήκες. Μάλιστα για

αρκετές περιοχές/προορισμούς οι εναλλακτικές δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης είναι ελάχιστες.

Κοινωνικές και Πολιτικές Επιπτώσεις

Παρόλο που οι τουρίστες διαμένουν σύντομο χρονικό διάστημα στις χώρες υποδοχής, η δυναμική πρόκλησης αλλαγών που φέρουν είναι μεγάλη. Οι τουρίστες μεταφέρουν τις παραδόσεις, τις αξίες και τις προσδοκίες τους, ταξιδεύοντας σε μια «περιβαλλοντική φυσαλίδα» κατά τον Eric Cohen:

«Ακόμα και στη φτωχότερη χώρα υποδοχής τουριστών απαιτείται η κατασκευή τουριστικής υποδομής ή εγκαταστάσεων βασισμένων στα δυτικά πρότυπα. Εκεί θα παρέχεται στους ταξιδιώτες του μαζικού τουρισμού η προστατευτική «περιβαλλοντική φυσαλίδα» του συνηθισμένου τους κοινωνικού περιγύρου».

Οι τουρίστες, ως αλλοδαποί επισκέπτες, δεν αφομοιώνονται στην κοινωνία του προορισμού τους, αλλά αντίθετα έρχονται αντιμέτωποι με αυτή. Σε περιοχές μάλιστα τις οποίες επισκέπτεται μεγάλος αριθμός τουριστών, κυρίως από την ίδια χώρα ή περιοχή, η αντίδραση των μόνιμων κατοίκων είναι αναπόφευκτη. Δύο τινά μπορούν να υπάρξουν. Απόρριψη ή υιοθέτηση του τρόπου συμπεριφοράς των αλλοδαπών επισκεπτών. Το «φαινόμενο της κοινωνικής επίδειξης». Και στις δύο περιπτώσεις προκαλούνται αρκετά προβλήματα. Η σχέση κλίμακας ή όγκου του τουρισμού και των επιπτώσεών του στις τοπικές κοινωνίες είναι ιδιαίτερα σημαντική και αποτελεί συνάρτηση της τουριστικής συγκέντρωσης στον προορισμό που όμως η ανάλυσή της είναι ιδιαίτερα δύσκολη καθώς οι κοινωνικές και πολιτισμικές επιπτώσεις εντοπίζονται συνήθως μέσω ποιοτικών και όχι ποσοτικών αναλύσεων.

(Lickorish & Jenkins, 1997 p:101-120)

Επιπτώσεις στον Πολιτισμό.

Η σύγκρουση των οικονομικών και πολιτιστικών συμφερόντων συχνά οδηγεί στη θυσία του πολιτισμού για λόγους προώθησης του τουρισμού, δηλαδή δημιουργίας επιπλέον οικονομικής αξίας, με κίνδυνο την απώλεια της πολιτιστικής αξίας του προορισμού.

Υπάρχουν φυσικά περιπτώσεις όπου ο τουρισμός συντελεί στη διατήρηση των παραδόσεων, οι οποίες λειτουργούν ως θέλγητρα για τους τουρίστες. Φυσικά η «έκθεση» του εγχώριου πληθυσμού σε άλλες κουλτούρες μέσω του τουρισμού είναι μια αναπόφευκτη και όπως φαίνεται μη αναστρέψιμη διαδικασία. Ωστόσο η καλή τουριστική οργάνωση μπορεί να επηρεάσει θετικά την «έκθεση» αυτή, να ενθαρρύνει τις πολιτιστικές ανταλλαγές και να επιτρέψει την ανάπτυξη του τουρισμού με σεβασμό στο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον.

(Lickorish & Jenkins, 1997 p:121-134)

Επιπτώσεις στο Φυσικό Περιβάλλον και Δομημένο Περιβάλλον

Ο τουρισμός όπως και κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα μπορεί να επιδράσει τόσο αρνητικά όσο και θετικά στο περιβάλλον. Η καλή σχεδίαση και ο έλεγχος της τουριστικής ανάπτυξης έχουν καθοριστικό ρόλο στην έκβαση των επιπτώσεων αυτών. Η πρόληψη και η αποφυγή των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων και η παράλληλη ενίσχυση των θετικών μπορούν να επιτευχθούν μέσω διαδικασιών περιβαλλοντικού σχεδιασμού και στα τρία επίπεδα τουριστικής ανάπτυξης (διεθνές, περιφερειακό, τοπικό).

«...η προστασία ο εμπλουτισμός και η βελτίωση του ανθρώπινου περιβάλλοντος εντάσσονται στις βασικές προϋποθέσεις για την αρμονική ανάπτυξη του τουρισμού. Αντίστοιχα, η λογική διαχείριση των τουριστικών δραστηριοτήτων μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην προστασία και την ανάπτυξη του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής...»
(Κοινή Διακήρυξη, World Trade Organization (WTO) & United Nations Environment Programme (UNEP), 1982)

Αρνητικές επιπτώσεις.

Οι Lickorish & Jenkins (1997) απαρτίζουν μια σειρά αρνητικών συνεπειών:

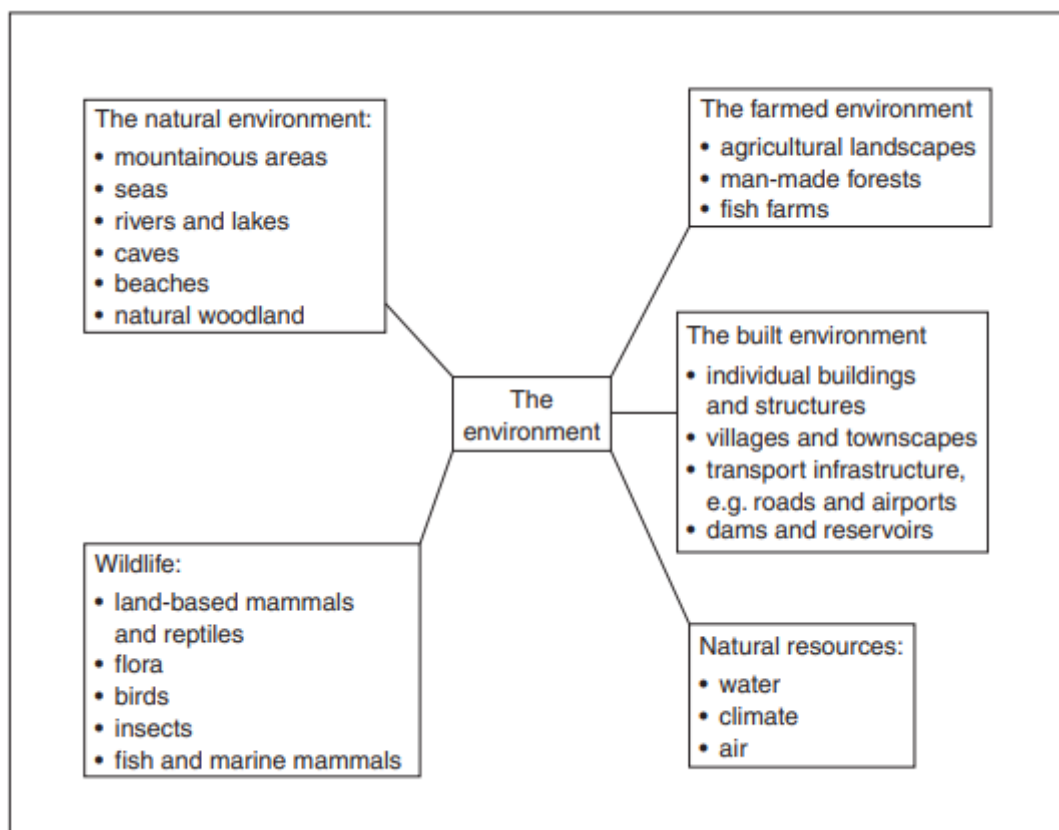
1. Μόλυνση των υδάτων
2. Ατμοσφαιρική ρύπανση
3. Ηχορύπανση
4. Οπτική ρύπανση
5. Συνωστισμός και συμφόρηση
6. Προβλήματα χρήσης γης
7. Διατάραξη οικολογικής ισοροπίας
8. Περιβαλλοντικοί κίνδυνοι
9. Καταστροφές σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους
10. Ακατάλληλη διάθεση αποβλήτων

Θετικές επιπτώσεις.

Επιστρέφοντας πάλι στους Lickorish & Jenkins (1997), διακρίνουμε θετικές επιδράσεις που μπορούν να προκληθούν στο περιβάλλον με την προϋπόθεση ενός σωστού και υπο έλεγχο σχεδίου τουριστικής ανάπτυξης:

1. Διατήρηση σημαντικών φυσικών χώρων, μέσω κονδυλίων και προστασίας.
2. Προστασία αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων.
3. Βελτίωση ποιότητας του περιβάλλοντος και της αισθητικής του, ως κίνητρο τουρισμού.
4. Αναβάθμιση περιβάλλοντος
5. Βελτίωση υποδομών

(Lickorish & Jenkins, 1997 p:135-152)

Σχήμα 3. Το πεδίο εφαρμογής της έννοιας του περιβάλλοντος (Swarbrooke, 1999, όπως αποτυπώνεται στο Peter Mason 2003, *Tourism Impacts, Planning and Management*, Butterworth-Heinemann)

3 ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΟΡΙΣΜΟΣ

Ο όρος Δημιουργική Οικονομία χρησιμοποιείται για πρώτη φορά από το βρετανό συγγραφέα John Howkins το 2001 (“Creative Economy: How People Make Money From Ideas”, 2001, Penguin Business), κι όπως ορίζεται από τον ίδιο, περιλαμβάνει όλους τους τομείς των οποίων τα αγαθά και οι υπηρεσίες βασίζονται στην πνευματική ιδιοκτησία: τη διαφήμιση, την αρχιτεκτονική, τη χειροτεχνία, το σχεδιασμό, τη μόδα, τον κινηματογράφο, τα παίγνια και τα παιχνίδια, τη μουσική, τις εκδόσεις, την έρευνα και την ανάπτυξη, το λογισμικό, την τηλεόραση και το ραδιόφωνο, αλλά και τα βιντεοπαιχνίδια, τα εικαστικά και τις παραστατικές τέχνες. Ο Howkins λαμβάνει υπόψην του και υπολογίζει όλες τις ακαθάριστες πωλήσεις (τόσο των αγαθών άυλης αξίας, όσο και των μέσων μεταφοράς) των βιομηχανιών που βασίζονται στα πνευματικά δικαιώματα, στα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, στα εμπορικά σήματα και στο σχεδιασμό. Σύμφωνα με την εκτίμησή του, το 2005, ο τομέας της Δημιουργικής Οικονομίας αντιπροσώπευε το 6,1% της παγκόσμιας οικονομίας. Ένα ποσοστό που αν υποθέσουμε ότι μένει το ίδιο, και θεωρήσουμε σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας για το Παγκόσμιο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν το 2016 που ανέρχεται στα 75.845.105.000\$, τότε μιλάμε για μια οικονομία που θα άγγιζε σε απόλυτους αριθμούς ΑΕΠ τα 4,63 τρισεκατομμύρια δολάρια.

Παρουσιάζει ενδιαφέρον το γεγονός ότι πέντε μεγάλοι διακρατικοί οργανισμοί και θεσμοί (UNESCO, Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη και το Εμπόριο UNCTAD, Παγκόσμιος Οργανισμός Πνευματικών Δικαιωμάτων WIPO, Υπουργείο

Πολιτισμού Μέσων και Αθλητισμού του Ηνωμένου Βασιλείου DCMS, Οικονομική Επιτροπή για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική ECLAC) παρουσιάζουν κάποια κοινά σημεία στους ορισμούς που δίνουν για τη Δημιουργική Οικονομία. Το πρώτο κοινό σημείο αφορά «τη δημιουργικότητα, τις τέχνες και τον πολιτισμό ως παραγωγικές προσπάθειες». Το δεύτερο αφορά «τα προϊόντα που σχετίζονται, σε μεγάλο βαθμό, με δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και ιδιαίτερα με τα δικαιώματα δημιουργού». Το τρίτο αναφέρεται «στις δραστηριότητες με άμεσο ρόλο τις αλυσίδες αξίας, οι οποίες μετατρέπουν ιδέες σε προϊόντα».

Η ΠΟΡΤΟΚΑΛΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Το 2013 οι Felipe Buitrago Restrepo και Iván Duque Márquez, βασιζόμενοι στη μελέτη «Βιομηχανίες Πολιτισμού στη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική: Προκλήσεις και Ευκαιρίες» της Διαμερικανικής Τράπεζας Ανάπτυξης, παρουσιάζουν μια προσπάθεια εμπλουτισμού και σχηματοποίησης του όρου Δημιουργική Οικονομία/Βιομηχανία, κάτω από την ομπρέλα της «Πορτοκαλί Οικονομίας». Όπως σημειώνουν αποτελεί ένα πρακτικό ορισμό για τη διευκόλυνση του έργου σχεδιασμού των πολιτικών κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης.

Οι Felipe Buitrago Restrepo και Iván Duque Márquez υπό τον όρο «Πορτοκαλί Οικονομία»:

«Πορτοκαλί Οικονομία είναι μια ομάδα συνδεδεμένων μεταξύ τους δραστηριοτήτων μέσα από τις οποίες ιδέες μετατρέπονται σε πολιτιστικά αγαθά και υπηρεσίες, των οποίων η αξία καθορίζεται μέσω της πνευματικής ιδιοκτησίας.»

Η Πορτοκαλί Οικονομία περιλαμβάνει:

1) α. Την Οικονομία του Πολιτισμού και

β. τις Βιομηχανίες Δημιουργίας που έχουν κοινές Συμβατικές Βιομηχανίες

Πολιτισμού· και

2) τις δραστηριότητες που υποστηρίζουν τη δημιουργικότητα.

1)α. Οικονομία του Πολιτισμού: Η Οικονομία του Πολιτισμού αποτελείται απ' όλες τις παραδοσιακές καλλιτεχνικές δραστηριότητες, όλες τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τη διατήρηση και τη μετάδοση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και τις Συμβατικές Βιομηχανίες Πολιτισμού:

- Τέχνες και Κληρονομιά

→ Εικαστικές Τέχνες: Ζωγραφική - Γλυπτική - Εγκαταστάσεις και video art (παραστατική τέχνη) - Φωτογραφία - Μόδα - Υψηλή Ραπτική

→ Παραστατικές τέχνες και δημόσια θεάματα: Θέατρο, Χορός και Μαριονέτες - Ορχήστρες, Όπερα και Zarzuela (ισπανική οπερέτα) - Συναυλίες - Τσίρκα - Διοργάνωση, Βελτίωση (happenings) - Μόδα – Πασαρέλα

- Τουρισμός και υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά: Τέχνες, αντίκες, κατασκευή έγχορδων μουσικών οργάνων και παραδοσιακών προϊόντων - Γαστρονομία - Μουσεία, γκαλερί, αρχεία και βιβλιοθήκες - Αρχιτεκτονική και αναπαλαίωση - Εθνικοί δρυμοί και οικοτουρισμός - Μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι, ιστορικές συνοικίες κ.ά. - Λαϊκή σοφία, φεστιβάλ, καρναβάλια κ.ά.
- Πολιτιστική και Καλλιτεχνική Εκπαίδευση

- Συμβατικές Πολιτιστικές Βιομηχανίες

Πρόκειται για δραστηριότητες που παρέχουν αγαθά και υπηρεσίες οι οποίες βασίζονται σε συμβολικό περιεχόμενο καλλιτεχνικής και δημιουργικής φύσεως. Αυτά τα αγαθά και οι υπηρεσίες μπορούν να παραχθούν μαζικά και να διανεμηθούν, ενώ παραδοσιακά αναγνωρίζονται ως στενά συνδεδεμένες με τον πολιτισμό.

- Οπτικοακουστικές τέχνες - Κινηματογράφος - Τηλεόραση – Βίντεο, Ηχοληψία - Ραδιόφωνο - Ηχογραφημένη μουσική
- Εκδόσεις - Βιβλία, Εφημερίδες και Περιοδικά - Βιομηχανία γραφικών τεχνών (εκτύπωση) - Έκδοση - Λογοτεχνία – Βιβλιοπωλεία

1)β. Βιομηχανίες Δημιουργίας: Οι Βιομηχανίες Δημιουργίας συνδυάζουν τις Συμβατικές Βιομηχανίες Πολιτισμού που αναφέρθηκαν παραπάνω και τις Λειτουργικές Δημιουργίες, τα Νέα Μέσα Ενημέρωσης και το Λογισμικό:

- Λειτουργικές Δημιουργίες, Νέα Μέσα και Λογισμικό

Πρόκειται για δραστηριότητες που δε συνδέονται παραδοσιακά με τον πολιτισμό, αλλά προσδιορίζονται από τη συμβολική αξία που έχουν για τους καταναλωτές, αντί να προσδιορίζονται από την αξία χρήσης τους.

- Σχεδιασμός: Εσωτερική διακόσμηση - Γραφικές τέχνες και εικονογράφηση - Κοσμήματα - Παιχνίδια – Προϊόν
- Λογισμικό περιεχομένου: Βιντεοπαιχνίδια - Άλλα διαδραστικά οπτικοακουστικά περιεχόμενα - Υποστήριξη μέσων ψηφιακού περιεχομένου
- Ειδησεογραφικά πρακτορεία και άλλα πρακτορεία πληροφοριών
- Διαφήμιση
- Μόδα - Prêt-a-porter

2) Δραστηριότητες που υποστηρίζουν τη δημιουργικότητα:

- Δημιουργική έρευνα, ανάπτυξη και καινοτομία
- Ανάπτυξη τεχνικών δεξιοτήτων για δημιουργικές δραστηριότητες
- Διακυβέρνηση και δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας
- Επαγγελματική δημιουργική εκπαίδευση

Ο τομέας της δημιουργικής οικονομίας απασχολεί περισσότερους από 2,5 εκατ. ανθρώπους στο Ηνωμένο Βασίλειο. Αριθμός μεγαλύτερος από αυτόν που εμφανίζεται στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, τις κατασκευές ή την προηγμένη παραγωγή. Η δε Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία του, αντιπροσωπεύει τουλάχιστον το 9,7% του συνόλου της χώρας (Bakhshi, Hargreaves, Mateos-Garcia, 2013).

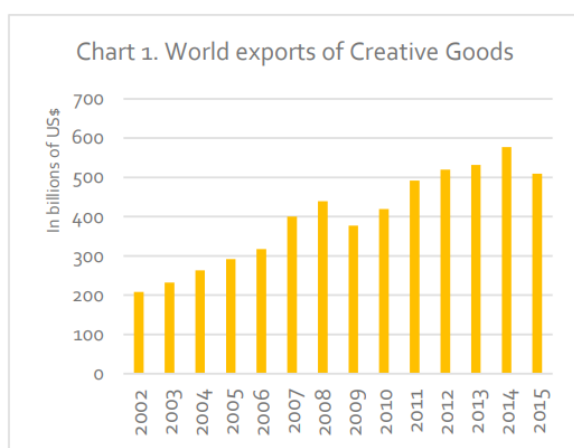
	UK		FRANCE		GERMANY		ITALY		SPAIN	
Creative Industries	VA	Jobs	VA	Jobs	VA	Jobs	VA	Jobs	VA	Jobs
Core	6.2%	5.4%	4.9%	3.7%	4.2%	4.1%	3.8%	3.6%	3.6%	3.5%
Interdependant & support	3.4%	3.8%	2.6%	2.6%	2.3%	2.8%	2.1%	2.5%	2.0%	2.4%
TOTAL creative industries	9.6%	9.2%	7.5%	6.2%	6.5%	6.9%	5.9%	6.1%	5.6%	5.9%
Creative GDP (billion €)	175		142		162		93		62	
Creative employment (million)		2.7		1.7		2.7		1.4		1.2

Πίνακας 3: Ετήσιου κύκλου εργασιών της Δημιουργικής Οικονομίας στις 5 μεγάλες ευρωπαϊκές οικονομίες (Πηγή: Terraconsult 2010)

Ευρωπαϊκή Ένωση και Ηνωμένα Έθνη εκτιμούν ότι η Δημιουργική Οικονομία βρίσκεται επικεφαλής του εξαγωγικού εμπορίου στα κράτη μέλη. Σύμφωνα με την Κομισιόν η δημιουργική βιομηχανία δίνει το 2.6% του ευρωπαϊκού ΑΕΠ (Valos et al. 2010).

Η δεύτερη έκθεση των Ηνωμένων Εθνών για τη Δημιουργική Οικονομία (United Nation Conference on Trade And Development – UNCTAD, 2018), συνεχίζει και καταγράφει την Ευρώπη των 28 ως το μεγαλύτερο εξαγωγέα δημιουργικών εμπορευμάτων μεταξύ των ανεπτυγμένων κρατών με εξαγωγές που ανέρχονται σε \$171 δισεκατομμύρια το 2015 (έναντι \$85 δις το 2002) με μια ανάπτυξη της τάξεως του 5,5%

και με 12.000.0000 εργαζόμενους σε απασχόληση. Η έκθεση αποδεικνύει ακόμα ότι όχι μόνο υπήρξε σημαντική ανάπτυξη στη δημιουργική οικονομία παγκοσμίως, αλλά και ότι ο τομέας μπορεί να συμβάλλει με μεγάλη αξία στην επίτευξη των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης. Παρά, την έκρηξη της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης το 2008, η οποία προκάλεσε πτώση στη παγκόσμια ζήτηση και πτώση του διεθνούς εμπορίου κατά 12%, προκύπτει πως οι εξαγωγές προϊόντων/υπηρεσιών της Π.Δ.Β. συνέχισαν να αναπτύσσονται.

Σχήμα 4. Παγκόσμιες Εξαγωγές Δημιουργικών Αγαθών (UNCTAD Creative Economy Outlook and Country Profile _report 2018)

Η δημιουργική οικονομία

στάθηκε ισχυρή, δείχνοντας ανθεκτικότητα και σε ορισμένες περιπτώσεις ανάπτυξη, πράγμα το οποίο υποδεικνύει τις σημαντικές δυνατότητές της για τις τρέχουσες και μελλοντικές επενδύσεις. Το μέγεθος της παγκόσμια αγοράς των

«δημιουργικών αγαθών» έχει επεκταθεί σημαντικά διπλασιάζοντας το μέγεθός του από \$208 δισεκατομμύρια δολάρια το 2002 σε \$509 δισεκατομμύρια δολάρια το 2015.

Παρότι η οικονομική κρίση επηρέασε τη δημιουργία, την παραγωγή και τη διανομή των αγαθών της δημιουργικής οικονομίας, οι εμπορικές επιδόσεις της ήταν γενικά συνεπείς με το μέσο ρυθμό ανάπτυξης να υπερβαίνει το 7% μεταξύ 2002 και 2015. Η Κίνα παραμένει ο μεγαλύτερος εξαγωγέας δημιουργικών αγαθών στον κόσμο με τις κινεζικές εξαγωγές να φτάνουν τα \$168,5 δισεκατομμύρια το 2015. Τέσσερις φορές μεγαλύτερες από τις εξαγωγές των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Ένα από τα κύρια ευρήματα είναι πως οργανισμοί που αναλύουν σχετικά θέματα καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου των Π.Π. και

αύξηση των εξαγωγών τους έναντι άλλων. Η έκθεση της UNCTAD για τη δημιουργική οικονομία βρίσκει, το 2015, την Ευρώπη των 27 στη 2^η θέση των παγκόσμιων εξαγωγών στον πολιτιστικό τομέα με μερίδιο αγοράς 32,7% και αξία σε εκατομμύρια \$170.783. Την 1^η θέση κατέχει πλέον

το οικονομικό γκρουπ ASIAN 3 (Κίνα, Ιαπωνία, Ινδονησία, Φιλιππίνες, Ταϊλάνδη, Μπρουνέλ Νταρουσαλάμ, Καμπότζη, Δημοκρατία του Λάο, Μαλαισία, Μιανμάρ, Σιγκαπούρη, Βιετνάμ και Κορέα) με μερίδιο αγοράς 39,6% και αξία σε εκατομμύρια \$198.600.

Table V. Creative goods: Exports by regional economic group, 2002,2015			
	Value (in millions of \$)		Market share (%)
	2002	2015	2015
America			
FTAA	32.403	54.145	10.4
NAFTA	30.205	52.139	10
MERCOSUR	829	1.010	0.2
Asia			
ASEAN (10)	9.347	23.462	4.5
ASEAN (3)	49.021	198.600	39.6

Για τις εξαγωγές του πολιτιστικού τομέα το 2002 τα 27 κράτη μέλη της Ε.Ε. εξήγαγαν (στον υπόλοιπο κόσμο) περισσότερα αγαθά από ό,τι εισήγαγαν δημιουργώντας πλεονασματικό ισοζύγιο εμπορικών συναλλαγών γύρω στο 1 δις ευρώ. Τα

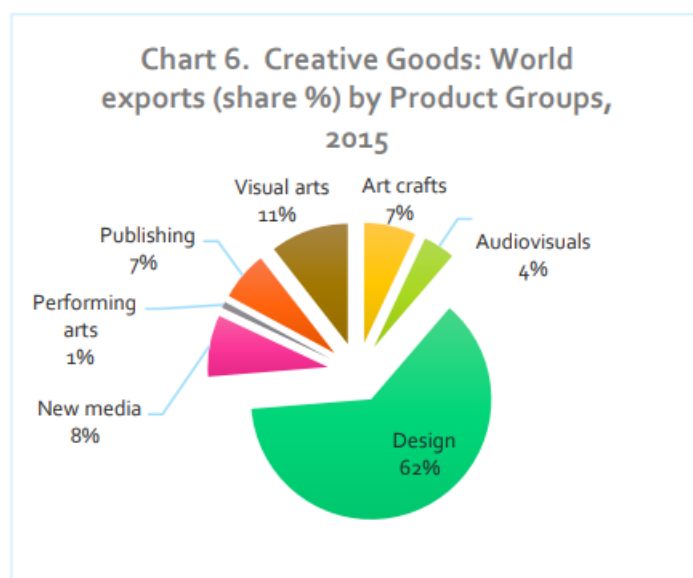
προϊόντα κυρίως ήταν βιβλία και έργα τέχνης, ενώ το υψηλότερο μέσο όρο εισαγωγών/εξαγωγών 3,7 είχαν τα περιοδικά, οι εφημερίδες και περιοδικές εκδόσεις. Που σημαίνει πως η Ευρώπη εξήγαγε περίπου τέσσερις φορές περισσότερες εκδόσεις από αυτές που εισήγαγε. Περίπου τα μισά κράτη-μέλη παρουσιάζουν πλεονασματικό εμπορικό ισοζύγιο στα πολιτιστικά αγαθά. Σε Πολωνία, Εσθονία, Λιθουανία, Γερμανία

Africa			
SADC	573	777	0.1
Europe			
EU27	85.119	170.783	32.7
International			
ACP	1.173	903	0.1
LDCs	100	299	0
SIDS	89	155	0

Σχήμα 5: Δημιουργικά Αγαθά: Εξαγωγές ανά Οικονομικό Group 2002, 2015

ο μέσος όρος εξαγωγών κυμαίνεται από 2,8 έως 1,8. Κάτω από 0,5 είναι σε Ιρλανδία, Ελλάδα, Λουξεμβούργο, Κύπρο, Πορτογαλία και Ρουμανία (Staines & Mercer, 2013).

Η τέχνη σε εποχές κρίσης θεωρείται διέξοδος από τους πολίτες, και οδηγεί σε αειφορία ολόκληρο τον πολιτιστικό τομέα (Tajtakona, 2011). Εκφράζεται παράλληλα η πεποίθηση πως στο μέλλον τα πολιτιστικά αγαθά θα υπερिशύσουν των καταναλωτικών,

Σχήμα 6: Δημιουργικά Αγαθά: Διεθνείς Εξαγωγές (σε ποσοστό %) ανά Ομάδα Προϊόντων, 2015, πηγή: UNCTAD)

ίσως δε αποτελέσουν κλειδί για την έξοδο από τη κρίση, ίσως θεωρηθούν αναγκαιότητα για την ανάπτυξη, όχι όπως σήμερα που εκλαμβάνονται ως πολυτέλεια (Kloudona 2010, όπως αναφέρεται σε Tajtakona & Olejaronab, 2012).

Όταν κάποιος ζει σε ένα εξαθλιωμένο οικιστικό και φυσικό περιβάλλον δεν αντιλαμβάνεται τα οφέλη από το να ζει σε ένα δημιουργικό περιβάλλον, διότι η Π.Δ.Β. αναβαθμίζει τη ζωή κατοίκων κι επισκεπτών, δεν είναι μια «εικόνα», ένα περιτύλιγμα για τους τουρίστες (Landry, 2012).

Οι Staines & Mercer (2013)

επίσης συμπεραίνουν και βάσει

μελέτης του 2012 του

Ευρωκοινοβουλίου, ότι το μέγεθος

μιας χώρας δεν αποτελεί πρόβλημα

στη ανάπτυξη της δημιουργικής

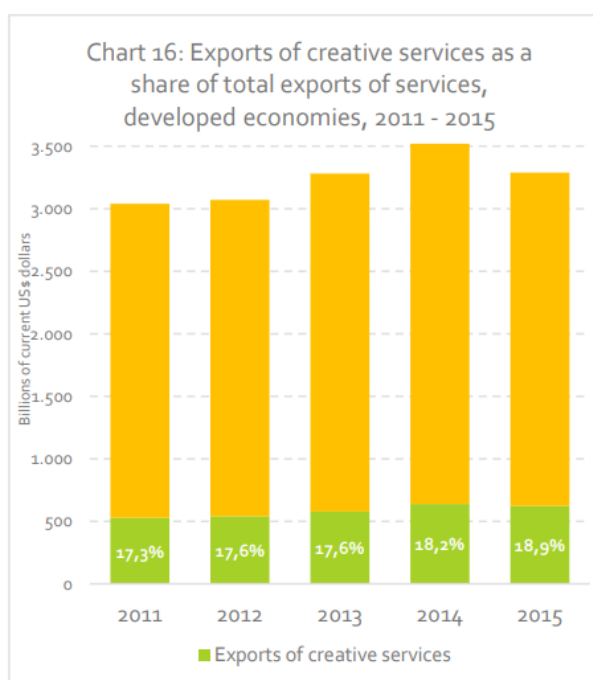
βιομηχανίας. Άλλωστε μερικά από

τα καλύτερα παραδείγματα

στρατηγικών και πρακτικών

προέρχονται από ευρωπαϊκές χώρες

μεσαίου μεγέθους.

Σχήμα 7: Εξαγωγές δημιουργικών υπηρεσιών ως ποσοστό συνολικών εξαγωγών των υπηρεσιών, 2011-2015, πηγή: UNCTAD

Ο Landry (2012), προσεγγίζει τον 21ο αι. ως εποχή που θα αναζητείται το νόημα και η ταυτότητα. Θυμίζει την αρχέγονη αρχή πως σε μια κοινωνική ομάδα η πολιτιστική ταυτότητα και τα μηνύματα μεταφέρονται με ιστορίες, και γράφει πως οι άνθρωποι των τεχνών έχουν την ικανότητα να πουν τις ιστορίες αυτές. Οπότε εκτιμάται ότι στην επόμενη φάση της οικονομικής ανάπτυξης, αυτό που περιγράφεται ως πολιτιστική ή δημιουργική οικονομία, πολιτιστική ή δημιουργική βιομηχανία θα έχει ειδική σημασία.

Η Δημιουργική Οικονομία βασίζεται σε δημιουργικές βιομηχανίες (κινηματογράφος, μουσική, κ.τ.λ.), που συνδέονται με τις τέχνες (αρχιτεκτονική, σχεδιασμός, κ.τ.λ.) και την έρευνα, όπου καταγράφεται διαρκής ανάπτυξη. Αρκετές κυβερνήσεις το έχουν αντιληφθεί και στηρίζουν το κλάδο, που συνεισφέρει θετικά στην απασχόληση και το ΑΕΠ. Υπάρχουν όμως κυβερνήσεις που δείχνουν σκεπτικισμό στη στήριξη της Π.Δ.Β. και δεν υιοθετούν πολιτικές και δράσεις για την ανάπτυξή της (Tajtakova & Olejarovab, 2012).

«...Οι πολιτιστικοί οργανισμοί πρέπει να αναπτύξουν περαιτέρω το κοινό τους αναζητώντας νέες ευκαιρίες, στοχεύοντας κυρίως εκτός συνόρων.... Μέσω έξυπνης διεθνοποίησης του Πολιτιστικού Προϊόντος τους». Ένα προϊόν (τουριστικό, πολιτιστικό) επιβάλλεται να είναι διαφοροποιημένο για να μπορεί να ξεχωρίσει, να προσφέρει οικονομικά αποτελέσματα αφού και ο μηκερδοσκοπικός τομέας μπορεί να λειτουργήσει βιώσιμα (Kotler, 2011).

Κι όπως σχολιάζει ο Foth (2012), «ο πολιτισμός στην πιο αφαιρετική εννοιοδότησή του είναι ο τρόπος που μια κοινωνία εκφράζει τις προτεραιότητες της και τα σημαντικά νοήματά της...»

ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ

Η στρατηγική Ευρώπη 2020 εισηγείται την ανάγκη η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της να ακολουθήσουν ένα καινοτόμο τρόπο απάντησης στις προκλήσεις των καιρών και να χρησιμοποιήσουν ένα εκ των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της. Τον ταλαντούχο και διαφορετικά δημιουργικό πληθυσμό της.

Πολιτισμός και τέχνες προσεγγίζονται ως αυθύπαρκτοι οικονομικοί τομείς:

1. Συνεισφέρουν στα φορολογικά έσοδα
2. Αυξάνουν την αξία των ακινήτων
3. Δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας
4. Δίνουν πρόσθετη αξία στους άλλους τομείς της οικονομίας (πχ. μέσω design, αποτελεσματικότερης επικοινωνίας, βελτίωσης υπηρεσιών κ.λπ.)

5. Στηρίζουν την ανάπτυξη του τουρισμού και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων

(Έρευνα του University of the Arts Utrecht, HKU, 2010)

Οι Bakhshi et al. (2013) μάλιστα στη μελέτη για τη NESTA (Ανεξάρτητη Αρχή για την Καινοτομία και τη Δημιουργική Οικονομία στο Ηνωμένο Βασίλειο) για τη δημιουργική οικονομία, προχωρούν σε πρόταση (στη βρετανική κυβέρνηση) αποδεδειγμένων επιτυχημένων πολιτικών:

1. Όσοι χαράζουν πολιτικές πρέπει να θεσπίσουν ένα «δημιουργικό σύστημα καινοτομίας», εντός του οποίου οι στρατηγικές προτεραιότητες θα μπορούν να αντιμετωπιστούν με συνεκτικό και αποτελεσματικό τρόπο,
2. Η κυβέρνηση πρέπει να μειώσει τους φόρους στο τομέα της έρευνας,
3. Τα προγράμματα που σχεδιάζονται θα πρέπει να καλύπτουν τις ανάγκες της δημιουργικής οικονομίας, ενώ πρέπει να ενισχυθούν οι διεθνείς συνεργασίες με ερευνητικά κέντρα,
4. Θα πρέπει να ενισχύονται «δημιουργικές επιχειρήσεις» και να χρηματοδοτούνται οι διαδικτυακές πλατφόρμες ,
5. Επιβάλλεται μια ευρεία έρευνα για τη δαπάνη στα πολιτιστικά,
6. Θα πρέπει οι χρηματοδοτήσεις να δίνουν κίνητρα για πειραματικές εφαρμογές ψηφιακών τεχνολογιών στις τέχνες,

7. Η δημόσια τηλεόραση επιβάλλεται να σχεδιάσει μια νέα στρατηγική με επίκεντρο την ψηφιακή πληροφόρηση,
8. Η κυβέρνηση πρέπει να δημιουργήσει ένα πλέγμα ψηφιακών σχολείων, που θα ενοποιεί μαθησιακά τις τέχνες, το design, τη τεχνολογία και την επιστήμη των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Έτσι οι νέοι θα έχουν περισσότερες ευκαιρίες για δημιουργική ενασχόληση με τις νέες τεχνολογίες, εντός και εκτός σχολείου.
9. Όσοι σχεδιάζουν και αποφασίζουν πολιτικές ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο καλό θα είναι να εντρυφήσουν στα επτά σημεία που προτείνει η ομάδα των ερευνητών, για δημιουργία και στήριξη δημιουργικών clusters.

Η δημιουργία θερμοκοιτίδων ή κόμβων για διάσπαρτα δίκτυα της πολιτιστικής βιομηχανίας είναι ζωτικής σημασίας για τη στήριξη των δημιουργικών κοινοτήτων (Cvjeticanin, 2011)

Η επιτυχία ή η αποτυχία μιας μικρομεσαίας επιχείρησης καταγράφει τρία κενά:

1. Την έλλειψη δημιουργίας διαφοροποιημένων προϊόντων, που υποδεικνύει πως πολλοί επιχειρηματίες δεν ρισκινδυνεύουν, αλλά προτιμούν την πεπατημένη
2. Την απουσία και νοτομίας από τις ακαδημαϊκές σπουδές, με αποτέλεσμα έλλειμα καινοτομίας σε παραγωγικές δομές, τεχνολογική εξέλιξη, μανάτζμεντ
3. Έρευνα που ασχολείται κυρίως με την ανάπτυξη της επιχείρησης και όχι στην υπόδειξη μέρων για την απόκτηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων

(Chaston & Sadler-Smith, 2012)

Το να διαχειρίζεται κάποιος σωστά τη γνώση, αποτελεί κλειδί ευμάρειας και στο καλλιτεχνικό παιδείο (Roach, 2011)

Ο μαθησιακός προσανατολισμός ενός οργανισμού έχει επίσης αντίκτυπο:

1. Σε θέματα τεχνολογίας, όπως οι εικόνες, οι ψηφιακοί κατάλογοι, οι ψηφιακοί επισκέπτες, οι δικτυακές εκδόσεις, κ.τ.λ. γενικά
2. Σε θέματα διοικητικής καινοτομίας, όπως εφαρμογή νέων διαδικασιών επικοινωνίας με δωρητές, χορηγούς και επισκέπτες, εφαρμογές νέων διοικητικών οπτικών στην επικοινωνία και το μάρκετινγκ, και νέων διοικητικών δομών οργάνωσης (ασχέτων του μεγέθους της Π.Μ.)
3. Στη παρουσίαση καινοτόμων Π.Π., πχ. περιστασιακές εκθέσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, προγράμματα μελών.

(Yim-Teo, 2002; Berta et. al., 2005; McDonald, 2007, όπως αναφέρουν οι Garrido & Camarero, 2010).

Το κτιριακό περιβάλλον αντανακλά τη φιλοσοφία με την οποία εργάζεται ένας οργανισμός (Rasmussen et al., 2012)

Στη μελέτη του Πανεπιστημίου της Ουτρέχτης, HKU(2010), για την επιχειρηματικότητα, προέκυψε από απαντήσεις ειδικών, ότι το 52% θεώρησε τη δικτύωση εκ των πλέον ενδεδειγμένων τρόπων ανάπτυξης μικρομεσαίων μονάδων.

Συμπερασματικά, ο συδυασμός επιχειρηματικού προσανατολισμού, δικτύωσης και γνώσης των εσωτερικών δυνατοτήτων μιας δομής Πολιτιστικής και Δημιουργικής Βιομηχανίας, σχετίζεται στενά με την ανάπτυξή της. Οι διοικητικές λειτουργίες της

πρέπει να επισημαίνουν ζητήματα που δημιουργούν κίνητρα στους εργαζόμενους και τους οδηγούν να είναι περισσότερο δημιουργικοί και παραγωγικοί. Η επίτευξη παροχής υψηλών προδιαγραφών προϊόντων/υπηρεσιών κυρίως στη περιφέρεια έχει μεγάλο αντίκτυπο. Το ίδιο και η υιοθέτηση πληροφορικών συστημάτων που επιτρέπουν τη μεταφορά πληροφοριών και γνώσεων, στοιχείων αναγκαίων για τη λήψη αποφάσεων, την αποδοτικότητα και τη προσφοράς καλών υπηρεσιών (Chaston & Mangles(1997, 2002), όπως αναφέρουν οι Chaston, & Sadler-Smith, (2012)).

Στην έρευνα Landry (2012), για τις Π.Δ.Β. τα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι, πως η σχέση δημιουργικότητας και πολιτισμού είναι στενή. Και στις έξι πόλεις (Μπιλμπάο, Μπολόνια, Λιλ, Κρακοβία, Λίβερπουλ, Ρουρ) που εξετάζει, η αναγέννηση εκκίνησε από το πολιτισμό, τη διάθεση αναγέννησης και ότι οι αρχές άκουσαν τις ανάγκες κατοίκων και τις τάσεις σε διεθνές επίπεδο και μεταλλάχθηκαν αφού αναπροσάρμοσαν την οπτική ανάπτυξής τους.

4 ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Η σχέση των καλλιτεχνικών φεστιβάλ και γεγονότων με την αναπτυξιακή διαδικασία.

EVENTS

Επιστημονική Μελέτη και Προσέγγιση.

Τα events επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα και σε μεγάλη ή μικρή κλίμακα την κοινωνία.

Σε όλες όμως τις περιπτώσεις αποτελούν ενδιαφέρον τομέα για την πραγματοποίηση επιστημονικής έρευνας. Η εξέλιξή τους, ειδικότερα κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και ο βαθμός επιρροής τους στις τοπικές κοινωνίες, έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών και επιστημόνων.

Τομείς μελέτης των events περιλαμβάνουν όλη τη διαδικασία της διοργάνωσης, λαμβάνοντας υπόψιν το χώρο, το χρόνο, την εμπειρία και τον άνθρωπο σε αυτούς. Συμπεριλαμβάνεται η μελέτη στοιχείων που επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά είτε από τη σκοπιά του επισκέπτη, είτε του διοργανωτή. Ποια είναι εκείνα τα στοιχεία που επηρεάζουν τα κίνητρα, τις ανάγκες και τη συμπεριφορά του επισκέπτη; Πώς επηρεάζεται το προσωπικό που εργάζεται στη διοργάνωση ενός event; Πώς επηρεάζονται οι επισκέπτες και οι διοργανωτές από τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας

υποδοχής και του περιβάλλοντος; Είναι βασικά ερωτήματα που μπαίνουν στη διαδικασία της μελέτης των events (Skoultzos, 2014).

Πολλές επιστήμες και επαγγελματικά πεδία εμπλέκονται σε θέματα σχετικά με τη μελέτη των events. Ανθρωπολογία, Κοινωνιολογία, Ψυχολογία, Περιβαλλοντική Ψυχολογία, Κοινωνική Ψυχολογία, Φιλοσοφία, Θρησκευτικές Επιστήμες, Οικονομία, Επιστήμες της Διοίκησης, Πολιτικές, Νομικές Επιστήμες, Ιστορία, Ανθρωπογεωγραφία, Τουρισμός, Ελεύθερος Χρόνος, Πολιτιστική Διαχείριση, Επιστήμες του Αθλητισμού, του Θεάτρου, της Επικοινωνίας, Μάρκετινγκ, Διοίκηση Φιλοξενίας, Εκπαίδευση κ.ά. (Getz, 2007b,).

Στη μελέτη των events αφενός εξετάζονται οι βέλτιστες πρακτικές διοίκησης και σχεδιασμού με σκοπό την προσφορά των κατάλληλων εμπειριών στον τελικό επισκέπτη και στην κοινωνία υποδοχής, αφετέρου από τη μελέτη των προσφερόμενων εμπειριών και της διοργάνωσης ενός event εν γένει, αναπτύσσονται μοντέλα και πρότυπα διαδικασιών με σκοπό την εφαρμογή βέλτιστων πρακτικών διοίκησης. Όλες λοιπόν οι παραπάνω κατηγορίες μελέτης αλληλοεπιδρούν προσφέροντας τεχνογνωσία σε αμφίδρομη τροχιά.

Κοινό χαρακτηριστικό των events και των φεστιβάλς είναι ότι στο σύνολό τους - σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό- εμπλέκουν στις δραστηριότητές τους τον πολιτισμό (Skoultzos, 2014).

Σύμφωνα με τον διεθνή οργανισμό “International Festivals and Events Association” πάνω από 4,5 εκατομμύρια φεστιβάλ πραγματοποιούνται κάθε χρόνο παγκοσμίως (IEFA, 2009).

Ορισμός.

Η ετυμολογία της λέξης event αναφέρεται σε κάτι που έχει συμβεί, σε ένα «γεγονός». «Γεγονότα» που έχουν συμβεί χωρίς τη θέληση του ανθρώπου (φυσικά φαινόμενα, ατυχήματα κλπ.) (wiktionary.com) και θα πρέπει να αντιμετωπιστούν, να εξηγηθούν και να μελετηθούν.

Ο όρος χρησιμοποιείται όμως και για να περιγράψει «γεγονότα» που πραγματοποιούνται με τη θέληση του ανθρώπου και είναι σχεδιασμένα από αυτόν προς όφελός του. Στην προσέγγιση αυτή περιλαμβάνονται και επιπρόσθετες έννοιες που αφορούν τη διαχείριση, οργάνωση, διοίκηση κλπ. των event. Στην περίπτωση αυτή τα events αντιμετωπίζονται ως συμβάντα με συγκεκριμένες επιδιώξεις (Raj κ.α., 2009:11)

Μία από τις πιο ευρέως αποδεκτές προσεγγίσεις ορισμού έχει γίνει από τον Donald Getz, ο οποίος βασιζόμενος στον αρχικό ορισμό του καναδικού οργανισμού “National Task Force on Tourism Data” που όριζε τα events ως «μια γιορτή ή έκθεση με συγκεκριμένο θέμα όπου προσκαλείται το κοινό για ορισμένο χρονικό διάστημα, ετησίως ή και λιγότερο συχνά» (Getz, 1989)

Ο ίδιος συγγραφέας αργότερα εξελίσσοντας τον ορισμό του, προσδιορίζει τα προσχεδιασμένα events («Planned Events») ως «χωρο-χρονικά φαινόμενα, καθένα από τα οποία είναι μοναδικό λόγω της αλληλεπίδρασης που υφίσταται ανάμεσα στο χώρο, τους ανθρώπους και στην οργάνωσή τους, συμπεριλαμβανομένου του σχεδιασμού και του προγράμματός τους. Η ελκυστικότητά των οποίων προέρχεται κυρίως από τη μοναδικότητά τους. Κάθε event είναι διαφορετικό και είναι απαραίτητη η φυσική παρουσία του επισκέπτη ώστε να απολαύσει την εμπειρία. Αν ο επισκέπτης δεν παρευρεθεί, είναι απλά μια χαμένη ευκαιρία.» (Getz, 2007b, p.21)

Αντιστοίχιση όρου «event» στα ελληνικά.

Ο όρος event δεν αντιστοιχεί σε λέξη που να προέρχεται από την ελληνική γλώσσα. Η ακριβής ελληνική μετάφραση της λέξης event είναι:

1. Γεγονός, περιστατικό, συμβάν.
2. Άθλημα, αγώνας, αθλητικό γεγονός
(Αγγλοελληνικό λεξικό Φυτράκη :147)

Η λέξη «γεγονός» ως ακριβής ετυμολογία δεν κρίνεται να αντιστοιχεί στην έννοια του event. Αποτελεί παράγωγο της λέξης «γίγνομαι» (Μπαμπινιώτης 2011 :44) και αναφέρεται σε κάτι που έχει ήδη γίνει ή σε μια ιστορική πράξη (Γιαννακοπούλου).

Η λέξη «διοργάνωση», η οποία ετυμολογικά σημαίνει «η ενέργεια και το γνώρισμα του διοργανωτή, η τακτοποίηση». Η ετυμολογία της λέξης αυτής προσεγγίζει αρκετά την έννοια του event αλλά επειδή περιγράφει κυρίως τη διαδικασία της οργάνωσης ενός event κρίνεται ως επαρκής μόνο για το ένα μέρος της εκδήλωσης, αυτό του διοργανωτή.

Η λέξη «εκδήλωση» προτείνεται ως η λέξη που περιγράφει επαρκώς τον όρο «event» όπως αυτός αναλύεται στη διεθνή βιβλιογραφία.

Τυπολογία των events.

«Τα events βρίσκονται παντού» (Bowdin κ.ά., 2011:18)

Με κριτήριο το μέγεθος:

Το κριτήριο που συναντά συχνότερα κανείς στη διεθνή βιβλιογραφία είναι αυτό του μεγέθους, σύμφωνα με το οποίο δημιουργούνται οι εξής κατηγορίες (Getz, 1991; Allen κ.ά., 2002; Bowdin κ.ά., 2011):

- Mega Events
- Hallmark Events
- Major Events
- Local Events

«Τα Mega Events προσελκύουν ασυνήθιστα μεγάλης κλίμακας τουριστική ζήτηση, κάλυψη μέσων μαζικής ενημέρωσης, επιφέρουν οικονομικές επιπτώσεις και προσδίδουν κύρος στην κοινωνία και τον τόπο υποδοχής.» (Getz, 2005:18)

«Τα Hallmark Events έχουν μεγάλη σημασία στην ανάπτυξη, στις εμπειρίες και στη ζωή των κοινωνιών υποδοχής. Ανεξάρτητα από τη συχνότητά τους, αποτελούν αξιοσημείωτες χρονικές περιόδους γιορτής και θαύματος και επηρεάζουν δραματικά όλους όσοι άμεσα ή έμμεσα συμμετέχουν στη συγκεκριμένη εμπειρία που αυτά προσφέρουν». (Hall, 1992)

«Τα Major Events περιλαμβάνουν events που λόγω μεγέθους έχουν τη δυνατότητα να προκαλέσουν μεγάλη κάλυψη από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και άρα μεγάλο αριθμό επισκεπτών και οικονομικά οφέλη για την περιοχή υποδοχής». (Allen κ.ά., 2002)

«Τα Local Events αποτελούν μικρής κλίμακας event, τα οποία επηρεάζουν σε μικρό βαθμό τον τόπο υποδοχής. Τα οφέλη που προδίδουν στην τοπική κοινωνία είναι το κύρος, η υπερηφάνεια, η κοινωνική συνοχή και η ενίσχυση της κοινωνικής ταυτότητας» (Bowdin κ.ά., 2011). Η διοργάνωσή τους στοχεύει στον ντόπιο πληθυσμό χωρίς να ενδιαφέρεται άμεσα για την προσέλκυση τουριστών. Άλλωστε υπάρχουν περιπτώσεις όπου μικρά και τοπικά φεστιβάλ απειλούνται από την τουριστική ανάπτυξη (Getz, 2007a), εφόσον με την έλευση τουριστών τίθενται ζητήματα αυθεντικότητας των προσφερόμενων εμπειριών. Ερευνητές όπως οι Mangion and McNabb (2005), Chhabra, Sills and Cubbage (2003) και οι O' Sullivan and Jackson (2002), ασχολήθηκαν με την συμβολή περιφερειακών και τοπικών φεστιβάλ στην τοπική ανάπτυξη καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η κύρια συμβολή τους, στις περισσότερες των περιπτώσεων, είναι η κοινωνική συνοχή και ως ένα μικρό βαθμό η δημιουργία μιας «εικόνας» της περιοχής (Skoultos & Tsartas, 2009). Λόγω της μικρής κλίμακάς τους, τα μικρά events αξιοποιούν τη συμμετοχή εθελοντών στη διοργάνωση και την πραγματοποίησή τους, σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τις υπόλοιπες κατηγορίες που αναλύθηκαν παραπάνω. Αποτέλεσμα αυτού είναι η ενεργή συμμετοχή και εν τέλει -με την εφαρμογή κατάλληλων πρακτικών- η πλήρης αποδοχή των event από την τοπική κοινωνία. Ο Janiske (1996:404) ορίζει ως τοπικά events αυτά που θεωρούνται «ιδιοκτησία» μιας κοινωνίας διότι χρησιμοποιούν ως εθελοντές κατοίκους της περιοχής, χρησιμοποιούν δημόσιους χώρους και διοργανώνονται με την καθοδήγηση της τοπικής διοίκησης ή μη κυβερνητικών οργανώσεων (NGOs)».

Φυσικά και η κατηγοριοποίηση των event με βάση την κλίμακα μεγέθους τους δεν είναι στατική. Ένα event εξελίσσεται και είναι δυνατόν να περάσει από τη μία κατηγορία στην άλλη.

Με κριτήριο το είδος :

- Πολιτιστικά Events
- Μουσικά Events
- Θρησκευτικά Events
- Αθλητικά Events
- Εμπορικά και Επαγγελματικά Events
- Εταιρικά Events
- Πολιτικά Events
- Ιδιωτικά Events

Κατηγοριοποίηση **κατά Getz** (2005:19-30) :

- Events που έχουν ως θέμα τον πολιτισμό και την κοινωνία.
- Τα events που έχουν ως θέμα την επαγγελματική, εκπαιδευτική και επιστημονική δραστηριότητα
- Τα events που έχουν θέμα τον αθλητισμό και την δραστηριότητα.
- Τα ιδιωτικά events

Με κριτήριο τον **κύριο φορέα διοργάνωσης (Getz, 1991:64)** :

- Events δημόσιων φορέων οι οποίοι αναλαμβάνουν εξ' ολοκλήρου τη διοργάνωση
- Events εθελοντικών ομάδων πολιτών, με τη βοήθεια ή όχι εξειδικευμένου επαγγελματικού προσωπικού
- Events ιδιωτικών επιχειρήσεων, που στόχο έχουν την κερδοφορία
- Events μη κερδοσκοπικών οργανισμών, που δε στοχεύουν άμεσα στην κερδοφορία

Οι Επιπτώσεις των Events.

Η επιρροή των events κοινωνικά, οικονομικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά, για την κοινωνία υποδοχής τους, είναι τόσο άμεση όσο και έμμεση. Το μέγεθος ενός event είναι ανάλογο του μεγέθους των επιπτώσεων που αυτό θα προκαλέσει στον τόπο υποδοχής. Τοπικές διοικήσεις, επιχειρήσεις, μελετητές και εμπλεκόμενοι έχουν αντιληφθεί από νωρίς τη διαπίστωση αυτή και μέσω της μελέτης επιπτώσεων προσπαθούν να εκμεταλλευθούν στο έπακρο τα οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες, αλλά και να ελαχιστοποιήσουν τις αρνητικές επιπτώσεις που απορρέουν από τη διοργάνωσή τους.

Το πεδίο των επιπτώσεων κατέχει το μεγαλύτερο μέρος της διεθνούς βιβλιογραφίας, με μελέτες περιπτώσεων που δημοσιεύονται σε διεθνή επιστημονικά περιοδικά, σε κεφάλαια επιστημονικών βιβλίων και παρουσιάζονται σε επιστημονικά συνέδρια. Οι δημοσιεύσεις αυτές πραγματοποιούνται όχι πάντα με θέμα αποκλειστικά τα events αλλά είναι πιθανόν να φιλοξενούνται σε γνωστικά πεδία όπως ο τουρισμός, η αστική και περιφερειακή ανάπτυξη, η διαχείριση του πολιτισμού, οι τέχνες κ.ά.

Βασικές κατηγορίες επιπτώσεων των Events :

- Οικονομικές
- Κοινωνικές
- Πολιτιστικές
- Επιπτώσεις στον τουρισμό
- Επιπτώσεις στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον

Οικονομικές Επιπτώσεις

Οι οικονομικές επιπτώσεις ουσιαστικά αποτυπώνουν την καθαρή οικονομική αλλαγή που πραγματοποιείται στον τόπο υποδοχής και οφείλεται άμεσα ή έμμεσα στη διοργάνωση του event (Crompton & McKay, 1994).

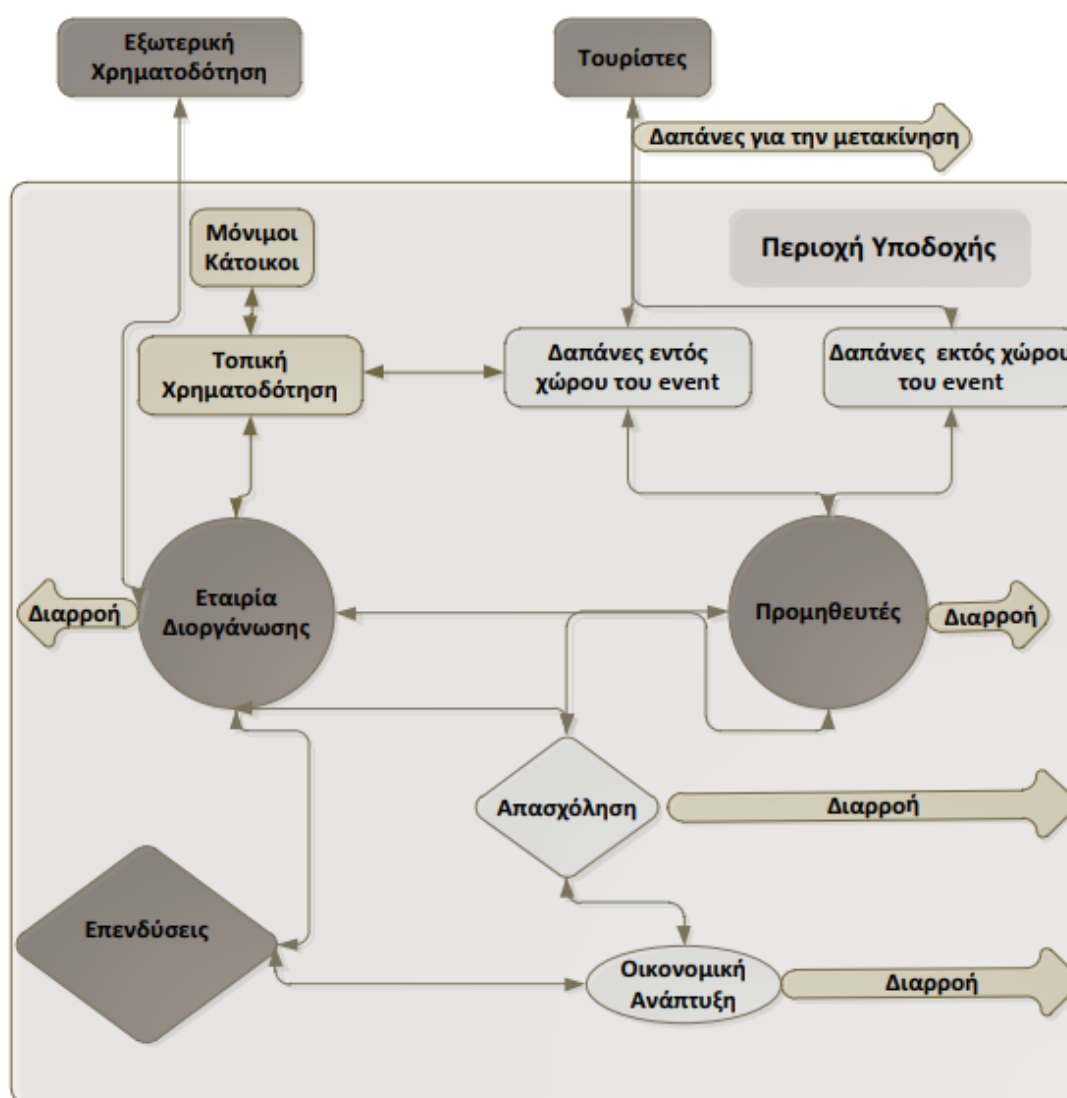
Η διοργάνωση ενός event αποφέρει οικονομικά οφέλη όχι μόνο για τον φορέα διοργάνωσης αλλά και για τον τόπο υποδοχής. Αποτελεί ένα γεγονός που προσελκύει εισοδήματα μέσω της έλευσης επισκεπτών-τουριστών. Επιπλέον, οι διοργανωτές, οι σπόνσορες και το τοπικό κεφάλαιο συνεισφέρουν στην τοπική οικονομία, εφόσον ενισχύουν την οικονομική δραστηριότητα μέσω της κατασκευής των απαραίτητων υποδομών και εγκαταστάσεων για την πραγματοποίηση του event (Hall 1992).

Εκτός από τα άμεσα οικονομικά οφέλη, ένα event προκαλεί και έμμεσα οφέλη στον τόπο υποδοχής. Δαπάνες για παράδειγμα που πραγματοποιούνται από τους επισκέπτες του event και δεν συσχετίζονται άμεσα με τις δραστηριότητες που ορίζονται από το χώρο του event, όπως τα χρήματα για σίτιση και διαμονή σε επιχειρήσεις που προσφέρουν αυτές τις υπηρεσίες εκτός χώρου event. Έτσι στην αποτίμηση του οικονομικού αποτελέσματος ενός event θα πρέπει να περιλαμβάνονται όλες εκείνες οι παράμετροι που αφορούν άμεσα και έμμεσα το event ώστε να δίνεται μια σαφέστερη εικόνα των οικονομικών επιπτώσεων αυτού.

Βασικοί Τρόποι Μέτρησης των Οικονομικών Επιπτώσεων.

Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία (Skoultzos 2014, σύμφωνα με Fletcher 1984; Hall 1992; Burgan & Mules 1992; Johnson 1999; Hunn & Mangan 1999; Adams & Parmenter 1999; Allen κ.ά. 2002; Carlsen 2004; Jackson κ.ά. 2005) οι βασικοί τρόποι μέτρησης των οικονομικών επιπτώσεων που έχουν αναφερθεί είναι οι εξής:

- Η ανάλυση Κόστους – Οφέλους (Cost Benefit Analysis).
- Το μοντέλο Input – Output.
- Τα μοντέλα CGE (Computable General Equilibrium models).
- Οι τουριστικοί πολλαπλασιαστές (tourism multipliers).
- Do - it - Yourself Kit (DIY Kit) των Jackson, Houghton, Russell και Triandos (2005)

Σχήμα 8: Πολλαπλασιαστές εισοδήματος και events (Getz, 1991:303, όπως αποτυπώνει Σκούλτσος, 2014)

Συνοψίζοντας, τα κύρια οικονομικά οφέλη από την πραγματοποίηση ενός event είναι η εισροή νέων κεφαλαίων στον τόπο υποδοχής, η εισροή επενδύσεων, η αύξηση της απασχόλησης (κυρίως εποχιακή), η αύξηση της εμπορικής δραστηριότητας των τοπικών επιχειρήσεων (Allen κ.ά. 2002; Getz 2005; Bowdin κ.ά. 2011).

Αντίστοιχα εκτός των θετικών συνεπειών ενός event, υπάρχουν και οι αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις των οποίων χρειάζεται να γίνεται προσπάθεια ελαχιστοποίησης για τη βιωσιμότητα του event. Τέτοιες είναι η δαπάνη μεγάλων ποσών σε event τα οποία δεν αποδίδουν τα ανάλογα οφέλη στον ντόπιο πληθυσμό. Έλλειψη σωστού

σχεδιασμού από τους τοπικούς φορείς, εποχιακή αύξηση τιμών από τις τοπικές επιχειρήσεις, λάθος εκτίμηση αύξησης θέσεων εργασίας με αποτέλεσμα τη δημιουργία εργασιακών προβλημάτων και τη μη ανταπόκριση στις απαιτήσεις της διοργάνωσης και των επισκεπτών.

Κοινωνικές Επιπτώσεις.

Ένα event «εκμεταλλεύεται», δημιουργεί και αναμορφώνει το «χώρο» μιας κοινωνίας και είναι φυσικό να την επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό (Picard & Robinson, 2006 :11). Η συνάντηση τουρίστα – ντόπιου προκαλεί αρκετές επιπτώσεις είτε θετικές είτε αρνητικές.

Ένα event ενδέχεται να επηρεάσει ένα τόπο αρνητικά, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για απώλεια της κοινωνικής ταυτότητας και απώλεια της αίσθησης του τόπου, ειδικότερα σε περιπτώσεις mega-events όπου πραγματοποιούνται τεράστιες αλλαγές σε υποδομές και υπάρχει μαζική προσέλευση τουριστών (Hall, 1992).

Κατά τη διάρκεια του event ενδέχεται να παρουσιαστούν επιπτώσεις στην ποιότητα της ζωής του τόπου όπως εγκληματικότητα, προβληματική συμπεριφορά επισκεπτών, κυκλοφοριακή συμφόρηση και αυξημένες τιμές (Dwyer κ.ά. 2000; Mason & Beaumont-Kerridge 2004; Arcodia & Witford 2007; Bowdin κ.ά. 2011).

Βασικός στους στόχους των διοργανωτών χρειάζεται να είναι η απόλυτη αποδοχή από την τοπική κοινωνία ώστε το event να θεωρηθεί επιτυχημένο και μακροπρόθεσμα βιώσιμο. Το απόλυτο της κοινωνικής αποδοχής είναι όταν το event αποτελεί μόνιμο σήμα κατατεθέν για τον ντόπιο πληθυσμό. Για την επίτευξη αυτού είναι απαραίτητη η εμπλοκή των ντόπιων σε αυτό, είτε με τη μεγάλη συμμετοχή τους ως

απλοί επισκέπτες, είτε αναλαμβάνοντας κάποιο μέρος ευθύνης για τη διοργάνωσή του, όπως και με την περίπτωση της εθελοντικής συμμετοχής τους (Getz, 2007b :308).

Η εμπλοκή του πληθυσμού του τόπου υποδοχής επιτυγχάνει κοινωνική συνοχή, απασχόληση (όχι μόνο ως οικονομικό αποτέλεσμα), αυξημένη αίσθηση κοινωνικής προσφοράς και τοπικής ταυτότητας και αίσθηση υπερηφάνειας για τους κατοίκους (Rooney 1988; Hall 1992; Mason & Beaumont-Kerridge 2004; Fredline κ.ά. 2003; Arcodia & Witford 2006; Bowdin κ.ά. 2011).

Ένα event ωφελεί την κοινωνία υποδοχής επίσης διότι προσφέρει στον ντόπιο πληθυσμό την ευκαιρία αναψυχής σε φιλικό περιβάλλον, μια ευκαιρία για προσωπική βελτίωση, δημιουργία και αναγνώριση και επιπροσθέτως ενδυναμώνει τους κοινωνικούς δεσμούς (Jura Consultants & Gardiner Theobold, 2001, The Association of Festival Organizers 2004).

Η σημασία των κοινωνικών επιπτώσεων είναι πιο σημαντικές από τις οικονομικές (Craik, 1988).

Σημαντικό να αναφερθεί η έννοια του «κοινωνικού κεφαλαίου» (social capital) ως «...οτιδήποτε στο οποίο επενδύουν ο τοπικός πληθυσμός, οι τοπικές αρχές και επιχειρήσεις ώστε να δημιουργήσουν μια πιο ζωντανή, ασφαλή και υγιή κοινωνία» (Fredline, Jago & Deery 2003).

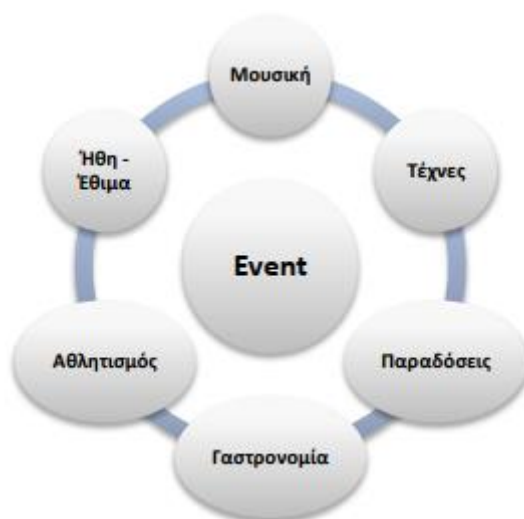
Πολιτιστικές Επιπτώσεις.

Οι τοπικές εορτές και τα έθιμα που αναβιώνουν στη διάρκεια ενός φεστιβάλ-event, η μουσική, ο αθλητισμός και οι τέχνες είναι στοιχεία του πολιτισμού κάθε τόπου

τα οποία αλληλοεπιδρούν με το εκάστοτε event. Οι πολιτιστικές επιπτώσεις που επιφέρει ένα event ή φεστιβάλ σχετίζονται με την αναβίωση τοπικών εθίμων και παραδόσεων, η οποία με τη σειρά της συμβάλλει στη διατήρησή τους (Hall 1989; Mason & Beaumont-Kerridge 2004).

Τα event είναι δυνατόν να προσφέρουν στον τοπικό πληθυσμό «κληρονομιά» η οποία να προσελκύει μεγαλύτερο ενδιαφέρον και να προκαλεί εντονότερη διάθεση για συμμετοχή σε πολιτιστικές ή ακόμα και αθλητικές εκδηλώσεις (Bowdin κ.ά. 2011).

Φυσικά ο πολιτισμός δύναται να επηρεαστεί και αρνητικά από ένα event, ιδίως σε περιπτώσεις όπου η διοργάνωση αποσκοπεί μόνο σε οικονομικά οφέλη και δε σέβεται τα πολιτιστικά στοιχεία της κοινωνίας υποδοχής. Τα «pseudo-events» (Boorstin, 1961), αποτελούν μια τέτοια περίπτωση αφού είναι ανακατασκευασμένες εμπειρίες με στόχο την ικανοποίηση των επισκεπτών.

Σχήμα 9: Αλληλεπίδραση event με πολιτιστικά στοιχεία (Skoultzos, 2014 :30)

Επιπτώσεις στον Τουρισμό.

Τα events επηρεάζουν άμεσα την τουριστική κίνηση του τόπου υποδοχής. Οι επιπτώσεις που παρουσιάζονται στον τουρισμό είναι ποικίλες και σχετίζονται κυρίως με την αύξηση της τουριστικής κίνησης, την προβολή του τόπου και με τον πλουτισμό του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος (Hall 1989; Allen κ.ά. 2002; Bowdin κ.ά. 2011). Τα events λειτουργούν ως πόλος έλξης για τους εν δυνάμει επισκέπτες τη περιοχής και προσφέρουν εμπειρίες που αποτελούν θέλγητρα για τους τουρίστες. Με τον κατάλληλο σχεδιασμό αποτελούν εκδηλώσεις που μπορούν να υλοποιηθούν σε οποιαδήποτε χρονική περίοδο μέσα στο έτος, ειδικότερα στις περιπτώσεις που δεν είναι άμεσα συνδεδεμένα με κάποια εορτή ή δεν εξαρτώνται από καιρικές συνθήκες. Ως εκ τούτου πολλές φορές οι τοπικοί φορείς διοργανώνουν event σε περιόδους χαμηλής επισκεψιμότητας ώστε να μειώσουν τις διακυμάνσεις στην τουριστική κίνηση. «Ένα δυνατό πλεονέκτημα των event είναι ότι έχουν τη δυνατότητα να προσελκύσουν τουρίστες σε περιόδους χαμηλής επισκεψιμότητας...» (Allen κ.ά. 2002 :36). Τα event προσφέρουν κίνητρο στους επισκέπτες για επέκταση της διάρκειας παραμονής τους στον τόπο υποδοχής (Hall 1989; Bowdin κ.ά. 2011).

Τα event συμβάλλουν στο να ξεπεραστούν ορισμένοι από τους περιορισμούς που προαναφέρθηκαν και να αυξηθεί η διάρκεια της τουριστικής περιόδου είτε με την επέκταση της υψηλής περιόδου , είτε με την ενίσχυση της χαμηλής περιόδου ή ακόμα και με την προσφορά τουριστικού προϊόντος καθ' όλη τη διάρκεια του έτους (Getz 1989; Ritchie & Beliveau 1974; Cela, Knowles & Lankford 2007; Higham & Hinch 2002; Allen κ.ά. 2002).

Η πιο σημαντική συνεισφορά όμως των events σε ένα προορισμό είναι η δημιουργία ή ανακατασκευή της εικόνας του. Οι Kotler κ.ά. (1993) αναγνωρίζουν τη

συμβολή των event στον εμπλουτισμό της εικόνας της κοινωνίας. Λειτουργούν ως “image-makers” για τον τουρισμό της περιοχής. Συμβάλλουν στην τοποθέτηση του προορισμού στην τουριστική αγορά (destination branding) και προσφέρουν ένα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στο προσφερόμενο τουριστικό προϊόν (Getz 2005; Raj κ.ά. 2009; Bowdin κ.ά. 2011).

Η εικόνα που κατασκευάζεται έχει μακροπρόθεσμα οφέλη για τον τουρισμό του τόπου υποδοχής και συμβάλλει στο “destination branding”. Αξίζει να αναφερθεί ότι η επένδυση σε αυτή τη στρατηγική ελλοχεύει και κινδύνους αφού η αποτυχία του event θα προκαλέσει την αρνητική προβολή του τόπου με ανεπιθύμητα αποτελέσματα για τον τουρισμό. Απαιτούνται συνεπώς κατάλληλες βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες στρατηγικές που θα οδηγήσουν στην επιτυχημένη προβολή του εκάστοτε προορισμού.

Επιπτώσεις στο Δομημένο και Φυσικό Περιβάλλον.

Η προσέλευση μεγάλου αριθμού επισκεπτών σε μικρό χρονικό διάστημα, είναι προφανές ότι προκαλεί αρκετές περιβαλλοντικές επιπτώσεις όπως μόλυνση, θόρυβος, κυκλοφοριακή συμφόρηση και καταστροφή της πολιτιστικής κληρονομιάς (σε

Σχήμα 10: Μετρήσιμα και μη οφέλη/κόστη των events (Dwyer κ.ά. 2000, όπως αποτυπώνει Skoultzos, 2014 :33).

περιπτώσεις όπου το event πραγματοποιείται σε ανάλογους χώρους) (Hall, 1989), και συνεπώς η διαχείρισή τους αποτελεί πρωταρχικό στόχο για τους διοργανωτές και τους τοπικούς φορείς (Bowdin κ.ά. 2011).

Στη διεθνή βιβλιογραφία υποστηρίζεται ότι με τον κατάλληλο σχεδιασμό, η υλοποίηση ενός event παρέχει την ευκαιρία για ανανέωση του αστικού περιβάλλοντος, κατασκευή έργων, βελτίωση υποδομών των μέσων μαζικής μεταφοράς και επικοινωνίας και γενικότερα υποδομών που συμβάλλουν στην άνοδο του επιπέδου της ποιότητας ζωής του τοπικού πληθυσμού και αποτελούν κληροδότημα που προσφέρει το event στον τόπο διοργάνωσής του (Hall, 1989). Τα events δύνανται να λειτουργήσουν ως καταλύτες για την ποιότητα ζωής και την αστική και περιφερειακή ανάπτυξη και ανανέωση (Hall 1989; Allen κ.ά. 2002).

Συνοψίζοντας, μετά την παράθεση των επιπτώσεων, θετικών και αρνητικών, γίνεται κατανοητό ότι η διοργάνωση ενός event παρέχει πολλές ευκαιρίες στις τοπικές κοινωνίες και στους προορισμούς για μακροπρόθεσμα οφέλη. Τα event αποτελούν εν δυνάμει «καταλύτες» κοινωνικής, οικονομικής, τουριστικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής ανάπτυξης και ανανέωσης. Χρειάζεται όμως η μετρίαση των αρνητικών επιπτώσεων και η πλήρης αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχουν.

Σχήμα 11: Οι επιπτώσεις των events και η μέτρησή τους (Faulkner 1993, όπως προσαρμόζει Σκούλτσος, 2014)

ΦΕΣΤΙΒΑΛ

Ορισμός.

Είναι σημαντικό στο σημείο αυτό να διαχωριστεί η έννοια του event από αυτή του φεστιβάλ, αφού και το αντικείμενο με το οποίο ασχολείται η πτυχιακή αναφέρεται περισσότερο στην έννοια του φεστιβάλ.

Τα φεστιβάλ αποτελούν events αλλά παρουσιάζουν χαρακτηριστικά που τα διαφοροποιούν και τα καθιστούν μέρος ή υποκατηγορία τους.

Ετυμολογικά η λέξη φεστιβάλ (festival) έχει ως ρίζα τη λέξη “feast” ή “fiesta”, που σημαίνει γιορτή. Βάσει αυτού έχουν δοθεί όλοι οι ορισμοί των φεστιβάλ ξεκινώντας από τον Fallasi (1987), ο οποίος αναφέρει χαρακτηριστικά πέντε διαφορετικούς ορισμούς για το φεστιβάλ:

- Μια ιερή (ή και βέβηλη) περίοδος εορτασμού που χαρακτηρίζεται από ειδικές εκδηλώσεις και εορτές.
- Ο ετήσιος εορτασμός ενός αξιοσημείωτου ατόμου ή ενός γεγονότος ή της συγκομιδής ενός σημαντικού προϊόντος.
- Ένα πολιτιστικό γεγονός που αποτελείται από μια σειρά καλλιτεχνικών εκδηλώσεων που συχνά ανήκουν σε έναν καλλιτέχνη ή ένα είδος τέχνης.
- Ένα πανηγύρι.
- Μια γενική ευθυμία, κέφι και γλέντι.

Και συμπληρώνει: «Οι κοινωνικές λειτουργίες και η συμβολική σημασία των φεστιβάλ είναι στενά συνδεδεμένες με μια σειρά από αξίες που η ίδια η κοινωνία τις θεωρεί ουσιαστικό κομμάτι της ιδεολογίας της, της ταυτότητάς της, της ιστορικής της συνέχειας και της φυσικής επιβίωσής της. Όλα τα παραπάνω, είναι τα αντικείμενα εορτασμού του φεστιβάλ.» (Fallasi, 1987). Είναι σημαντικό να γίνει αναφορά στο ότι οι κοινωνίες που δεν διοργανώνουν κάποιο φεστιβάλ στο οποίο να γιορτάζουν κάποια ήθη, έθιμα, παραδόσεις κ.ά., συχνά επιλέγουν να δημιουργήσουν και να διοργανώσουν μια

γιορτή με στόχο την καθιέρωσή της ως τοπική παράδοση, ενισχύοντας την τοπική ταυτότητα (Getz, 1991).

Ο Bahktin (1984) εντάσσει και μια έννοια αμφισβήτησης και δραπέτευσης από την πραγματικότητα στον ορισμό του σημειώνοντας : «Τα φεστιβάλ προσφέρουν μια μικρής διάρκειας χρονική περίοδο, στην οποία οι επισκέπτες μπορούν να επαναστατήσουν, να προκαλέσουν ή και να φανταστούν εκ νέου την κοινωνία, πριν υποχρεωθούν να επιστρέψουν σε μια αλλοτριωμένη, αλλά και διατηρημένη κοινωνική πραγματικότητα.»

Ο ορισμός του Donald Getz (2005 :21) αποτελεί ίσως από τους πιο απλούς και ευρύτερα αποδεκτούς ορισμούς της έννοιας φεστιβάλ:

«Ένα φεστιβάλ είναι μια δημόσια εορτή με συγκεκριμένο θέμα».

Άλλοι ορισμοί που έχουν δοθεί στον όρο «φεστιβάλ» είναι οι εξής:

«...ο εορτασμός ενός θέματος ή ειδικού γεγονότος σε μια περιορισμένη χρονική περίοδο, που πραγματοποιείται ετησίως ή με μικρότερη συχνότητα.» (Smith, 1990 :128)

«...ένας δημόσιος εορτασμός, που λειτουργεί ως «καλειδοσκόπιο» μεταφέροντας συγκεκριμένα μηνύματα στους συμμετέχοντες και στους επισκέπτες.» (Goldblatt & Nelson, 2001 :78)

«...είναι ένα πολιτιστικό event που επαναλαμβάνεται ετησίως ή τουλάχιστον σε συχνό διάστημα, κατά τη διάρκεια του οποίου εκδηλώσεις όπως θέατρο, (και/ή) μουσική, (και/ή) κινηματογράφος, συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα που

πραγματοποιείται σε ένα (ή περισσότερους) μόνιμο χώρο (ή χώρους) με συγκεκριμένη χρονική αφετηρία και τέλος.» (Noordman, 2005)

«...ένα σύνολο διαφόρων τύπων event – από μικρές εορτές εντός τόπου ή τοπικής κουλτούρας έως event που διαρκούν εβδομάδες και περιλαμβάνουν μεγάλο αριθμό καλλιτεχνών και εγκαταστάσεων.» (Bladen κ.ά., 2012 :329)

Συνοψίζοντας, τα βασικά στοιχεία των φεστιβάλ είναι τα εξής:

- *Εορτασμός*. Περιλαμβάνει την ψυχαγωγία, τη διασκέδαση, την αναψυχή.
- *Χώρος*. Ο τόπος διεξαγωγής του φεστιβάλ.
- *Χρόνος*. Η χρονική διάρκεια κι η συχνότητα του φεστιβάλ.
- *Πολιτισμός*. Οτιδήποτε θεωρεί ή θέλει να προωθήσει ως πολιτιστικό στοιχείο ή παράδοση ο διοργανωτής (ιδιώτης, τοπικός φορέας ή ΜΚΟ κλπ.)

Ένας ορισμός που περιλαμβάνει όλα τα παραπάνω, καλύπτει όλες τις βασικές πτυχές ενός φεστιβάλ και είναι προσαρμοσμένος στα σύγχρονα δεδομένα συμπεριλαμβάνοντας και τις περιπτώσεις των φεστιβάλ που αποτελούν έκφραση πολιτισμού άλλα δεν συνδέονται άμεσα με την παράδοση και την ιστορική συνέχεια ενός τόπου, είναι ο εξής:

«Ένα φεστιβάλ πραγματοποιείται σε συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, με συγκεκριμένη συχνότητα ή άπαξ και έχει στόχο το δημόσιο εορτασμό ενός πολιτιστικού στοιχείου που ο διοργανωτής επιθυμεί να προωθήσει.» (Skoultzos, 2014 :41)

Τυπολογία των Φεστιβάλ.

Ο οργανισμός «Arts Festival Association» της Μεγάλης Βρετανίας αναφέρει τις εξής κατηγορίες φεστιβάλ: φεστιβάλ όπερας, λογοτεχνίας, χορού, μουσικής, νέα φεστιβάλ, επετειακά φεστιβάλ και γιορτές, οικογενειακά φεστιβάλ, θεάτρου, φεστιβάλ jazz και μουσικής του κόσμου, φεστιβάλ με θέμα την κοινωνία και φεστιβάλ με τέχνες του δρόμου (street arts). Προφανώς οι κατηγορίες που θα μπορούσαν να αναφερθούν είναι άπειρες. Μια κατηγοριοποίηση όμως που προκύπτει από τη διεθνή βιβλιογραφία και καλύπτει μεγάλο εύρος κατηγοριών και υποκατηγοριών είναι η εξής:

- Φεστιβάλ με βάση την κοινωνία (festivalscape)
- Μουσικά φεστιβάλ
- Φεστιβάλ κινηματογράφου
- Φεστιβάλ τεχνών
- Άλλες κατηγορίες

Τουρισμός των Events και Φεστιβάλ.

Με τη ραγδαία αύξηση των events κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, αναπτύχθηκε μια τάση για πραγματοποίηση τουριστικών ταξιδιών με βασικό κίνητρο την επίσκεψη σε event. Έτσι, αναπτύχθηκε παράλληλα και αντίστοιχη βιβλιογραφία που μελετά πλέον τα events όχι ως μια δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου αλλά ως τουρισμό ειδικού ενδιαφέροντος που λόγω της δυναμικής του χώρου και των πλεονεκτημάτων που παρουσιάζει, αποκτά μεγάλη σημασία για τον τρόπο υποδοχής.

Ορισμός του Τουρισμού των Events και Φεστιβάλ.

Ο ορισμός του τουρισμού των event (“Event Tourism”), διατυπώθηκε αρχικά στα τέλη του ’80 (Raj κ.ά. 2009). Πιο συγκεκριμένα, ο Donald Getz, ο οποίος ήταν από τους

πρώτους ερευνητές του χώρου που ασχολήθηκε με τα event ως ειδική μορφή τουρισμού, διατύπωσε τους παρακάτω ορισμούς:

«Τουρισμός των event είναι η συστηματική ανάπτυξη και το μάρκετινγκ των ειδικών event ως τουριστικά αξιοθέατα» (Getz 1989 :133).

«Ο τομέας της αγοράς, αποτελείται από άτομα που ταξιδεύουν με σκοπό να επισκεφθούν ένα event ή είναι εν δυνάμει επισκέπτες σε ένα event όσο βρίσκονται μακριά από την οικία τους» (Getz 1997 :16).

«Ο τουρισμός των events είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται στην διεθνή τουριστική βιβλιογραφία για να περιγράψει την ανάπτυξη ενός προορισμού και της στρατηγικής μάρκετινγκ, με στόχο την αξιοποίηση όλων των εν δυνάμει οικονομικών οφελών των events» (Getz 2005 :12).

Κατά αντιστοιχία όλα τα παραπάνω ισχύουν και για την κατηγορία των φεστιβάλ, αφόσον αποτελούν μια υποκατηγορία των events. Ένα ορισμός που θα μπορούσε να δοθεί που να αποτυπώνει την έννοια του Φεστιβαλικού τουρισμού είναι: «Φεστιβαλικός τουρισμός είναι η πραγματοποίηση τουριστικού ταξιδιού με ειδικό κίνητρο τη συμμετοχή σε φεστιβάλ οποιουδήποτε είδους. Από τη σκοπιά της προσφοράς είναι η συστηματική προώθηση των φεστιβάλ ως μέρος του τουριστικού προϊόντος ενός προορισμού» (Skoultzos 2004 :45).

Σύνδεση των Events και Φεστιβάλ με τις Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού.

Τα κυριότερα πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης εκτός του μαζικού τουρισμού είναι τα εξής (Κοκκώσης & Τσάρτας 2001 :78-88) :

- Πρότυπο ενταγμένο στο τοπικό αναπτυξιακό πλαίσιο (π.χ. αστικός τουρισμός και τουρισμός υπαίθρου, όπου πραγματοποιείται ανάπτυξη των απαιτούμενων υποδομών για την προσφορά των αντίστοιχων υπηρεσιών)
- Πρότυπο βιώσιμου τουρισμού με χρήση εναλλακτικών και ειδικών μορφών: στοχεύει στην ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού αφενός μεν στις περιοχές όπου ήδη υφίσταται ο μαζικός τουρισμός, αφετέρου δε στις περιοχές που βρίσκονται στα πρώτα στάδια τουριστικής ανάπτυξης τους και έχουν τη δυνατότητα να αποφύγουν τις έντονες επιπτώσεις του οργανωμένου μαζικού τουρισμού.
- Πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης σε θύλακες (π.χ. θεματικά πάρκα, τουριστικά χωριά κτλ.)
- Πρότυπο παραθερισμού: Περιλαμβάνει τη δημιουργία παραθεριστικών κατοικιών και υποδομών παραμετρικά των αστικών κέντρων.
- Πρότυπο εναλλακτικού τουρισμού: περιλαμβάνει την ανάπτυξη τουριστικών περιοχών με βάση μια μόνο ή και περισσότερες εναλλακτικές μορφές. Τονίζεται και εδώ η ανάγκη για ορθολογικό σχεδιασμό εφόσον η ανάπτυξη του συγκεκριμένου προτύπου ενδέχεται να παρουσιάζει μαζικά χαρακτηριστικά.

Τα events και τα φεστιβάλ εντάσσονται στο πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης με τη χρήση ειδικών και εναλλακτικών μορφών.

«Οι ειδικές μορφές τουρισμού χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ενός ειδικού και κυρίαρχου κινήτρου στη ζήτηση και από την ανάπτυξη μιας αντίστοιχης ειδικής υποδομής στις τουριστικές περιοχές, που αποσκοπεί στην εξυπηρέτηση των τουριστών της κάθε ειδικής μορφής.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών και χαρακτηρίζονται επίσης από την ύπαρξη ενός κυρίαρχου ειδικού κινήτρου στη ζήτηση το οποίο συνδέεται με συγκεκριμένα θέματα όπως: φυσιολατρία, ταξίδια περιπέτειας,

αθλητισμός, περιήγηση, περιβάλλον, γνωριμία με την τοπική παράδοση. Στις εναλλακτικές μορφές, οι τουρίστες συχνά επιλέγουν ένα τρόπο οργάνωσης και διεξαγωγής του ταξιδιού στο οποίο κυριαρχεί η αυτονομία στις επιλογές και η περιήγηση με μικρή ή ελάχιστη χρήση υπηρεσιών οργανωμένου τουρισμού. Επιπλέον, και στις εναλλακτικές μορφές καταγράφεται η ανάπτυξη

Ειδικές και εναλλακτικές μορφές (ενδεικτικά)
Αγροτουρισμός
Οικοτουρισμός
Αθλητικός τουρισμός
Θαλάσσιος τουρισμός
Συνεδριακός τουρισμός
Εκθεσιακός τουρισμός
Επαγγελματικός τουρισμός
Ορεινός τουρισμός
Πολιτιστικός τουρισμός
Τουρισμός περιπέτειας
Χειμερινός τουρισμός
Τουρισμός υγείας
Γαστρονομικός τουρισμός
Ιαματικός τουρισμός
Αστικός τουρισμός
Φυσιολατρικός τουρισμός

Πίνακας 4: Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού

μιας ειδικής υποδομής που εξυπηρετεί τους συγκεκριμένους τουρίστες. Τέλος, κοινός παρονομαστής, τόσο στη ζήτηση όσο και στην προσφορά των εναλλακτικών μορφών τουρισμού αποτελεί ο σεβασμός της τοπικής, κοινωνικής και περιβαλλοντικής δομής.» (Κοκκώσης & Τσάρτας 2001 :82)

Η τουριστική ανάπτυξη σε πλέγμα είναι ένα εργαλείο της βιώσιμης ανάπτυξης και αποσκοπεί στην «...διαμόρφωση μιας υποδομής προσφοράς που θα ανταποκρίνεται σε διαφορετικούς τύπους ζήτησης και θα συμβάλλει στη βασική αρχή της αειφορίας: την ανατροφοδότηση της ανάπτυξης.» (Κοκκώσης & Τσάρτας 2001 :84)

Μουσικά Φεστιβάλ: Εξέλιξη και Προσεγγίσεις.

Σε μεγάλο αριθμό χωρών τα μουσικά φεστιβάλ αποτελούν σήμερα το επικρατέστερο είδος φεστιβάλ και προσελκύουν μεγάλο αριθμό επισκεπτών (Aldskogius, 1993).

Στις μέρες μας, με τη συμβολή της τεχνολογίας, ο κάθε χρήστης του διαδικτύου έχει διερευνήσει σε μεγάλο βαθμό το εύρος των πληροφοριών που λαμβάνει σε θέματα που άπτονται των μουσικών φεστιβάλ και συναυλιών σε διεθνές επίπεδο. Η σημερινή τεχνολογία με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και του διαδικτύου εν γένει, προσφέρει σε όλους τους χρήστες τη δυνατότητα άμεσης επαφής με καλλιτέχνες, φεστιβάλ, και μουσικά δρώμενα σε διεθνές επίπεδο. Τα δεδομένα αυτά όχι μόνο διευκολύνουν απλά την πληροφόρηση του εν δυνάμει «μουσικού» τουρίστα, αλλά διευρύνουν και το κοινό στο οποίο απευθύνονται (ή θα μπορούσαν να απευθύνονται) τα μουσικά φεστιβάλ σε όλο τον κόσμο, προσφέροντας ένα αποτελεσματικό εργαλείο στα χέρια του εκάστοτε διοργανωτή, φορέα, επιχειρηματία και καλλιτέχνη.

Τα μεγάλα μουσικά φεστιβάλ διεθνώς είναι κατά βάση δημοφιλή και προσελκύουν άτομα νεαρής ηλικίας. Η διεθνής βιβλιογραφία υποστηρίζει, επίσης, ότι αποτελούν χώρους όπου δύνανται να χρησιμοποιηθούν ως σημεία προώθησης προϊόντων (Oakes 2003; Martin, Bridge & Grunwell 2006). Για το λόγο αυτό προσελκύουν μεγάλο αριθμό χορηγιών από εταιρείες και σπάνια διοργανώνονται με έξοδα του δημοσίου (Getz 2002; Oakes 2003).

Η έρευνα στα μουσικά φεστιβάλ παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον από οποιαδήποτε σκοπιά κι αν προσεγγιστούν.

Από τη σκοπιά του διοργανωτή τίθενται ζητήματα μάρκετινγκ και προώθησης προϊόντων κατά τη διάρκεια των φεστιβάλ και θέματα που σχετίζονται με τις επιπτώσεις στον τόπο υποδοχής. Όπως κάθε άλλου είδους event, ένα μουσικό φεστιβάλ -ειδικότερα στις περιπτώσεις που καθιερώνεται σε μια περιοχή – επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το οικονομικό, πολιτιστικό και κοινωνικό γίγνεσθαι της τοπικής κοινωνίας. Αυτό συμβαίνει όχι μόνο στις περιπτώσεις όπου το είδος της μουσικής συνδέεται άμεσα με τη μουσική παράδοση του τόπου, αλλά και στις περιπτώσεις που η μουσική δεν συνδέεται με τον υφιστάμενο τοπικό πολιτισμό.

Από τη σκοπιά της ζήτησης, τα μουσικά φεστιβάλ παρουσιάζουν ενδιαφέρον στο κομμάτι των κινήτρων, των αναγκών που ικανοποιούνται από την προσφερόμενη εμπειρία και στα κίνητρα βάσει των οποίων οι επισκέπτες επιλέγουν το φεστιβάλ που θα επισκεφθούν. Σημαντικό κομμάτι φυσικά αποτελεί ο βαθμός ικανοποίησης των επισκεπτών, στοιχείο που ενδιαφέρει άμεσα τη μουσική βιομηχανία που προωθεί το έργο των καλλιτεχνών.

Επιπροσθέτως, τα μουσικά φεστιβάλ «...αποτελούν ταυτοχρόνως κοινωνικές και οικονομικές ευκαιρίες για νέους καλλιτέχνες που θέλουν να διευρύνουν το κοινό τους, να προωθήσουν το έργο τους, να ανανεώσουν τη μουσική τους. Σε αρκετές περιπτώσεις αποτελούν ευκαιρίες για την ενεργή ενασχόληση των νέων με τη μουσική.» (Gibson & Connell 2012 :209). Ειδικότερα στις μέρες μας, όπου οι δισκογραφικές εταιρείες αντιμετωπίζουν οικονομική δυσχέρεια, ο ρόλος των φεστιβάλ και των συναυλιών αποκτά τεράστια σημασία για τους καλλιτέχνες και τις εταιρείες μουσικής παραγωγής. Συνεπώς, τα μουσικά φεστιβάλ παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον όσον αφορά στη διάθεση των καλλιτεχνών να συμμετάσχουν, στα κέρδη αλλά και τα γενικότερα οφέλη από τις συναυλίες και στην επιλογή προώθησης του καλλιτεχνικού έργου μέσω αυτών.

Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στους τομείς της προσέγγισης των μουσικών φεστιβάλ από τη διεθνή βιβλιογραφία.

Σε μια από τις πρώτες προσεγγίσεις των μουσικών φεστιβάλ ο Frey (1994), ασχολήθηκε με τη ραγδαία αύξηση του αριθμού των φεστιβάλ κλασικής μουσικής και όπερας. Στα συμπεράσματα της έρευνάς του αναφέρει ότι οι λόγοι της αύξησης είναι τέσσερις: 1. Η αύξηση των εισοδημάτων που οδηγεί στην αύξηση των δαπανών για πολιτιστικές εμπειρίες, 2. Η αύξηση της δαπάνης για διακοπές, 3. Η στροφή στα φεστιβάλ από τους διοργανωτές των συναυλιών αυτής της κατηγορίας, ώστε να ξεπεραστούν οι σκόπελοι από τους περιορισμούς που θέτουν οι κυβερνήσεις και οι εμπορικές οργανώσεις και 4. Το χαμηλό κόστος της υλοποίησης σειράς συναυλιών εφόσον επιτρέπεται στους διοργανωτές να παρακάμψουν τα κόστη των μόνιμων υπαλλήλων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι μελέτες που συνδέουν τα μουσικά φεστιβάλ με τον πολιτισμό και τον τουρισμό. Ο Aldskogius (1993) πραγματοποιώντας έρευνα στη Σουηδία μελέτησε τη συμβολή τους στην τοπική κοινωνία ως τουριστικά θέλγητρα και ως βασικά στοιχεία της τουριστικής εικόνας της εκάστοτε περιοχής. Εστιάζοντας σε φεστιβάλ της θερινής περιόδου τόνισε τη σημασία τους για την ανάδειξη της ταυτότητας της κάθε περιοχής και για την τοποθέτηση στον «πολιτιστικό χάρτη» σε εθνικό επίπεδο, γεγονός που επέφερε πολλαπλασιαστικά θετικά αποτελέσματα για την κάθε περιοχή. Χαρακτηριστική είναι και η έρευνα των Gibson και Connell (2003) που εξέτασαν την επιρροή των φεστιβάλ (και γενικότερα της μουσικής) στην πολιτιστική οικονομία και στο τουριστικό προϊόν της περιοχής Byron Bay της Αυστραλίας. Σε ένα από τα συμπεράσματά τους αναφέρουν ότι η ανάπτυξη της πολιτιστικής οικονομίας μέσω των ειδικών event και φεστιβάλ συντέλεσε σε συγκρούσεις μεταξύ των διαφόρων «εικόνων» που προβάλλονταν. Έτσι, ο εναλλακτικός τρόπος ζωής, ο αγροτικός και μη

αστικός τρόπος ζωής (που ήταν και ο βασικός λόγος επίσκεψης της περιοχής)
δημιουργούσαν ζητήματα με την αυξανόμενη δημοτικότητα της εικόνας της περιοχής.

Οι ίδιοι συγγραφείς το 2012 ανέλυσαν εκτενώς τον τομέα των μουσικών
φεστιβάλ στο βιβλίο τους «Music Festivals and Regional Development in Australia»,
μέσα από μελέτες περιπτώσεων όπου εξέτασαν τη συνεισφορά των φεστιβάλ στην
πολιτιστική και οικονομική περιφερειακή ανάπτυξη της Αυστραλίας. Σε αυτό
αναφέρουν ότι η περιφερειακή ανάπτυξη έχει νόημα στην περίπτωση που
συμπεριλαμβάνονται σε αυτή η πολιτιστική διαφοροποίηση και ο τοπικός πληθυσμός.
Έτσι, τα μουσικά φεστιβάλ προτείνονται από τους συγγραφείς ως μοχλός μιας τέτοιας
ανάπτυξης αν και υποστηρίζουν πως η αξία τους δεν έχει αναγνωριστεί πλήρως στην
περίπτωση της Αυστραλίας.

**Σύνοψη των πιθανών τοπικών οφελών και του κόστους φιλοξενείας
ενός φεστιβάλ μουσικής σε μια περιοχή**

Υλικά οφέλη	Υλικά Κόστη
• Αυξημένα έσοδα για την τοπική οικονομία • Δημιουργία θέσεων εργασίας • Θετική κάλυψη από media και εικόνες • Ευκαιρίες χορηγίας • Δυνατότητες δικτύωσης • Βελτιωμένη βιωσιμότητα για πιο εξειδικευμένα μουσικά είδη (π.χ. τζαζ, μπλουζ, bluegrass) • Δημιουργία εσόδων από τέλη και χρεώσεις • Αυξημένος εθελοντισμός • Απόκτηση δεξιοτήτων (π.χ. διαχείριση, μουσικότητα) • Μεταγενέστερος τουρισμός • Ενθαρρύνει τη συμμετοχή σε δραστηριότητες	• Βασικές υπηρεσίες (αστυνόμευση, καθαρισμός κλπ.) • Κόστος προώθησης/διαφήμισης • Άμεσο κόστος διοργάνωσης της εκδήλωσης - π.χ.ερμηνευτές, μίσθωση ηχητικού/φωτιστικού εξοπλισμού, σκηνης.. • Διάβρωση των αγορών άλλων μορφών τοπικής ψυχαγωγίας (π.χ.κινηματογράφος) • Επαγγελματική εξουθένωση μισθωτού και εθελοντικού προσωπικού • Κόστος υποδομών για μεταγενέστερη τουριστική χρήση
Άυλα οφέλη	Άυλα Κόστη
• Βελτιωμένη ποιότητα ζωής • Βελτιωμένη ή διατηρημένη υπερηφάνεια στην κοινότητα • Τοποθετεί μέρη "στο χάρτη" • Εργαλείο αναγέννησης και ανανέωσης • Αυξημένο ενδιαφέρον και επενδύσεις • Προώθηση και επικοινωνία του τόπου • Ανάπτυξη ανθρώπινου κεφαλαίου • Αυξημένη πολιτιστική ευαισθητοποίηση και εκτίμηση • Βελτιωμένη αίσθηση του ανήκειν και της κοινότητας (είτε για το μέρος υποδοχής είτε για μια κοινότητα θαυμαστών ή ειδικών) • Αύξηση τιμών ακινήτων (όφελος για ιδιοκτήτες ακινήτων) • Διαπολιτισμική επαφή • Ενίσχυση ηθικού	• Ζημείωση της ποιότητας ζωής • Αντιληπτή απώλεια παραδόσεων • Συνωστισμός και ταλαιπωρία για τους κατοίκους • Θόρυβος και οπτική ρύπανση • Κακή φήμη και εικόνα αν είναι άσχημα οργανωμένη • Αποξένωση των κατοίκων της περιοχής μέσω ακατάλληλου ή ελιτίστικου μάρκετινγκ τόπου • Περιβαλλοντική υποβάθμιση • Κοινωνικός αποκλεισμός και επιδείνωση των υπαρχόντων κοινωνικοοικονομικών και πολιτιστικών διαφορών • Αύξηση αξιών ακινήτων (κόστος για ενοικιαστές και χαμηλόμισθους) • Δυνατότητα διαπολιτισμικής παρεξήγησης • Μπορεί να προκαλέσει απληστία (π.χ. τιμές)

Πηγή: Woods and Thomas 2009: 152 και Reid 2008, όπως προσαρμόστηκε από Gibson & Connell, 2012

Ένα μέρος των ερευνών σε μουσικά φεστιβάλ έχει εστιάσει στον τρόπο με τον οποίο το είδος της μουσικής επηρεάζει τα στοιχεία της συνολικής εμπειρίας του επισκέπτη. Πιο συγκεκριμένα, οι Martin, Bridges και Grunwell (2006), συνέκριναν δύο παρόμοια μουσικά φεστιβάλ, που βρίσκονταν στο ίδιο στάδιο του τουριστικού κύκλου ζωής και είχαν την ίδια δομή. Με την έρευνά τους εξέτασαν το πώς το είδος της μουσικής επηρεάζει τα δημογραφικά χαρακτηριστικά του κοινού. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι διαφορετικά είδη μουσικής προσελκύουν διαφορετικού τύπου επισκέπτες όχι μόνο όσον αφορά τα χαρακτηριστικά τους αλλά και την καταναλωτική συμπεριφορά τους. Πιο συγκεκριμένα, οι επισκέπτες του jazz festival ξόδεψαν περισσότερα χρήματα σε διαμονή και σίτιση σε σχέση με τους επισκέπτες του country festival. Οι συγγραφείς υποστήριξαν ότι οι εκάστοτε διοργανωτές μουσικών φεστιβάλ θα πρέπει να αποφασίσουν ποια κατηγορία κοινού θα θέλουν να προσελκύσουν ώστε να επιλέξουν το κατάλληλο είδος μουσικής.

Με την περίπτωση της τζαζ μουσικής ασχολήθηκε και ο Thrane (2002) που εξέτασε την ώθηση του κινήτρου για τη μουσική ως έναν από τους παράγοντες που επηρεάζουν τη δαπάνη των επισκεπτών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ οι επισκέπτες που ενδιαφέρονταν περισσότερο για την τζαζ μουσική, δαπάνησαν περισσότερα χρήματα από αυτούς που δεν ενδιαφέρονταν άμεσα για τη μουσική εμπειρία που προσφέρονταν. Επίσης, ο Thrane υποστήριξε ότι οι προσωπικές δαπάνες των επισκεπτών κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ επηρεάζονται και από άλλους παράγοντες όπως η διάρκεια παραμονής, το εισόδημα, ο τόπος μόνιμης κατοικίας και το μέγεθος του νοικοκυριού.

Αργότερα οι Rowley και Williams (2008), εστίασαν επίσης στον τομέα των χορηγιών. Υποστηρίζοντας ότι τα μουσικά φεστιβάλ αποτελούν αποτελεσματικό κανάλι προσέγγισης του νεανικού κοινού, μελέτησαν το φεστιβάλ του Ηνωμένου Βασιλείου και

κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι πράγματι η χορηγία μιας «επωνυμίας» σε ένα μουσικό φεστιβάλ συμβάλλει στην αναγνωρισιμότητά της και στην ανάκλησή της, χωρίς όμως να δημιουργεί σταθερούς δεσμούς μεταξύ της επωνυμίας και των καταναλωτών.

Θα ήταν δυνατό να υποστηριχθεί ότι τα μουσικά φεστιβάλ παρουσιάζουν μια ιδιαιτερότητα σε σχέση με άλλες κατηγορίες φεστιβάλ ή event. Η ιδιαιτερότητα αυτή οφείλεται στο κύριο συστατικό τους: τη μουσική. Η μουσική αποτελεί τον βασικό πόλο έλξης των επισκεπτών σε μουσικά φεστιβάλ και αποτελεί – στις περισσότερες περιπτώσεις -το ειδικό κίνητρο για την πραγματοποίηση του τουριστικού ταξιδιού. Επιπροσθέτως, ποικίλες δραστηριότητες των τουριστών σε αρκετούς προορισμούς παγκοσμίως σχετίζονται αμέσως ή εμμέσως με τη μουσική, γεγονός που συνέβαλε στην καθιέρωση του όρου «μουσικός τουρισμός»(music tourism).

5 ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Συλλογή Στοιχείων

Η συλλογή των στοιχείων για τις περιπτώσεις του εξωτερικού έγινε με επικοινωνία μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Επιλέχθηκαν και συγκεντρώθηκαν οι διευθύνσεις από 50 ευρωπαϊκά μουσικά φεστιβάλ στα οποία στάλθηκε μήνυμα με το οποίο ζητήθηκαν στοιχεία από έρευνες που έχουν πραγματοποιήσει και έχουν στην κατοχή τους. Το αποτέλεσμα μετά από follow-up, υπενθυμίσεις και 8 μηνών αναμονή, ήταν από τα 50 φεστιβάλ, να απαντήσουν τα 18 και από αυτά να αποστείλουν τελικά στοιχεία 3.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ GLASTONBURY FESTIVAL (UK)

Το Glastonbury Festival είναι ένα παγκοσμίου φήμης Μουσικό Φεστιβάλ και το μεγαλύτερο μουσικό Φεστιβάλ που πραγματοποιείται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Το 2007 ανέθεσε σε συνεργασία με το Συμβούλιο της περιοχής του Mendip (στα όρια του οποίου και ανήκει διοικητικά), στην εταιρεία συμβούλων Baker Associates, εκτίμηση των οικονομικών επιπτώσεων του Φεστιβάλ του 2007. Στόχος της μελέτης ήταν να κατανοηθούν οι επιπτώσεις του Φεστιβάλ, ποσοτικοποιώντας το συνολικό οικονομικό αντίκτυπο της διεξαγωγής του, τόσο στους ντόπιους, αλλά και όσο στην ευρύτερη περιοχή.

Κάποια Στοιχεία για το Glastonbury Festival.

Το πρώτο Glastonbury Festival πραγματοποιήθηκε το 1970 με τη συμμετοχή 1500 ατόμων, είσοδο 1 αγγλική λίρα και τη μουσική συμμετοχή των Marc Bolan και T-Rex. Από τότε το φεστιβάλ έχει μεγαλώσει τόσο σε μέγεθος όσο και σε φήμη, έτσι ώστε να γίνει το μεγαλύτερο και πιο σεβαστό μουσικό φεστιβάλ στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Το Φεστιβάλ πραγματοποιείται από τότε κάθε χρόνο, την τελευταία εβδομάδα του Ιουνίου, κάνοντας παύση ενός χρόνου κάθε πέντε χρόνια λειτουργίας του.

Τελευταία παύση ήταν το 2018.

Το 2007, όπου και διεξάγεται η έρευνα, οι επισκέπτες του φεστιβάλ ήταν 177.500 και στο φεστιβάλ συμμετείχαν περισσότεροι από 700 καλλιτέχνες σε 80 σκηνές και χώρους παράστασης. Το 2019 οι επισκέπτες του φεστιβάλ ήταν 203.500 (πηγή: wikipedia.org).

Παρά το γεγονός ότι είναι γνωστό ως Glastonbury Festival, το Φεστιβάλ στην πραγματικότητα βρίσκεται στο Worthy Farm, Pilton, ένα μικρό χωριό που βρίσκεται επτά μίλια από το Glastonbury και τρία μίλια από το Shepton Mallet. Διοικητικά τοποθετείται στην Τοπική Αρχή της περιοχής του Mendip.

Το Φεστιβάλ διοικείται από δημόσιο γραφείο που βρίσκεται στην πόλη του Glastonbury και από ένα γραφείο που βρίσκεται στο Worthy Farm.

Το Glastonbury Festival διοργανώνει επιπλέον δύο ακόμη εκδηλώσεις κατά τη διάρκεια του έτους:

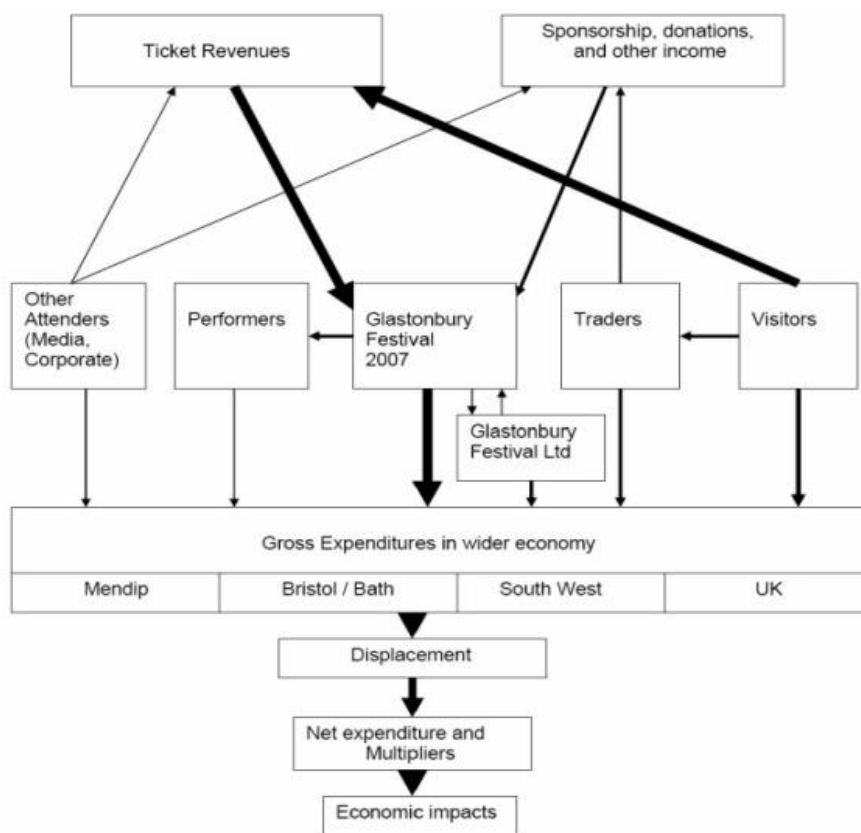
1. Το Equinox Party ή Pilton Party (παλιότερα γνωστό) το οποίο πρόκειται για μια μουσική εκδήλωση που πραγματοποιείται κάθε Σεπτέμβρη στο Worthy Farm, απευθύνεται στους ντόπιους κατοίκους και ουσιαστικά σκοπεύει σε ένα «ευχαριστώ» προς την τοπική κοινότητα για τη φιλοξενία του κύριου Φεστιβάλ. Χρήματα που πηγάζουν από το Φεστιβάλ πηγαίνουν σε οργανισμούς του χωριού (Pilton Village Hall Committee, Pilton Working Mens Club, Pilton Show Committee).

2. Το Glastonbury Extravaganza που πρόκειται για μια σειρά τριών βραδινών υπαίθριων συναυλιών σε διάφορα μέρη της περιοχής του Glastonbury για ένα Σαββατοκύριακο του Αυγούστου. Μία εκ των τριών παραστάσεων ανήκει στη Royal Philharmonic Orchestra.

Μεθοδολογία της Έρευνας.

Η μεθοδολογία της έρευνας ακολούθησε τα εξής βασικά κλειδιά:

- a. Ερωτηματολόγιο με τους Επισκέπτες του Φεστιβάλ (κατά πρόσωπο)
- b. Ερωτηματολόγιο με τους Εμπόρους, τους Προμηθευτές και τους Promoters (κατά πρόσωπο)
- c. Ερωτηματολόγιο με τις Τοπικές Επιχειρήσεις της περιοχής του Mendip (ταχυδρομήθηκε φυσικά και ηλεκτρονικά και επικοινωνήθηκε μέσω τοπικών ραδιοφώνων, τύπου και τοπικών επαγγελματικών οργανώσεων)
- d. Συνεντεύξεις Περιπτώσεων Μελέτης
- e. Προφίλ Δαπανών
- f. Μοντέλο Οικονομικών Επιπτώσεων

Σχήμα 12: Διάγραμμα Ροών Δαπανών
*(Glastonbury Festival, Mendip District Council, Baker Associates, (2007),
 Economic Impact of Glastonbury Festival)*

Οι ακαθάριστες (gross) άμεσες οικονομικές επιπτώσεις του Glastonbury Festival προκύπτουν από τις δαπάνες του Glastonbury Festival για το προσωπικό, τους υπερεργολάβους και τους προμηθευτές, καθώς και από τις δαπάνες των επισκεπτών του Φεστιβάλ, τόσο εντός όσο και εκτός.

Επιτρέποντας αύξηση 10%, καθώς οι λογαριασμοί οριστικοποιούνται και πληρώνονται (πολλά από τα στοιχεία είναι πολύ προσωρινά της μελέτης), οι συνολικές δαπάνες για προμηθευτές, εργολάβους, μη μισθωτό και μισθωτό προσωπικό, εκτιμούνται σε 21.236.600£ κατά την περίοδο Νοεμβρίου 2006 – Οκτωβρίου 2007.

Σύμφωνα με την εκτίμηση των 177.500 επισκεπτών -υπολογίζεται με δειγματοληπτική έρευνα 2.500 επισκεπτών- ότι τα 3/4 ή 76,9% βρίσκονταν στο χώρο

του Φεστιβάλ με κανονικό εισιτήριο, το 10,9% αφορούσε εμπόρους, λίγο περισσότερο από 6% εθελοντές, λίγο κάτω από το 2% οι κάτοικοι της περιοχής και ένα 4% αφορούσε άλλους τύπους εισιτηρίων όπως ερμηνευτές, πλήρωμα κλπ.

Κατανοώντας ότι κάθε μία από τις παραπάνω ομάδες έχει διαφορετικά πρότυπα δαπανών, υπολογίζεται ότι η μέση δαπάνη ανά άτομο (ανά ταξίδι) για όλες τις κατηγορίες εισιτηρίων ήταν συνολικά 293,24£ κατανεμειμένο σε 144,12£ εντός φεστιβάλ και 149,13£ εκτός φεστιβάλ. Το 71% των επισκεπτών πραγματοποίησαν τέσσερις έως πέντε διανυκτερεύσεις. Η συντριπτική τους πλειοψηφία 92% εντός περιοχής Φεστιβάλ.

Η ακαθάριστη εκτιμώμενη δαπάνη εντός Φεστιβάλ εκτιμάται στις 25.579.700£ και στις 26.470.230£ εκτός Φεστιβάλ. Σύνολο εκτιμώμενης δαπάνης επισκεπτών 52.049.930£.

Προσθέτοντας και τις δαπάνες του Φεστιβάλ προς τους προμηθευτές, εργολάβους και εργαζόμενους προκύπτει ένα συνολικό ακαθάριστο ποσό αξίας 73.286.530£ που συνδέεται με το Glastonbury Festival 2007. Αυτό ισοδυναμεί με 2,45£ από τους επισκέπτες, για κάθε 1£ δαπάνης του Φεστιβάλ.

Οι ακαθάριστες άμεσες δαπάνες κατανέμονται ανά περιοχές:

Expenditure Category	All Areas	Mendip	Bristol / Bath	Rest of SW	South West (including Mendip and Bristol / Bath)	UK and International
By GLF :						
suppliers and contractors	£20,224.6	£4,560.5	£1,390.6	£4,830.7	£10,781.8	£9,442.8
payroll staff	£1,012.0	£724.2	£124.4	£124.4	£973.0	£39.0
Total GFL	£21,236.6	£5,284.7	£1,515.0	£4,955.1	£11,754.8	£9,481.8
By visitors :						
on site	£25,579.7	£25,579.7	£0.0	£0.0	£25,579.7	£0.0
off site	£26,470.2	£1,438.0	£2,224.1	£4,510.4	£8,172.5	£18,297.7

Πίνακας 5: Ακαθάριστες Δαπάνες ανά Περιοχή σε χιλιάδες λίρες (Economic Impact of Glastonbury Festivals, 2007)

Καθαρές οικονομικές επιπτώσεις, «νεκρό βάρος», μετατόπιση και πολλαπλασιαστές.

Κατά τον υπολογισμό των καθαρών (net) οικονομικών επιπτώσεων λαμβάνεται υπόψιν το «νεκρό βάρος», η μετατόπιση καθώς και το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα. Αυτό σημαίνει ότι κατά περίπτωση περιοχής αφαιρείται κάποιο ποσοστό όπως αυτό των κατοίκων της περιοχής που θα πραγματοποιούσαν τις δαπάνες τους στην περιοχή ανεξαρτήτως της διοργάνωσης του φεστιβάλ ή όχι, καθώς και το ποσοστό αυτών που «εκτοπίζονται» αφού ορισμένοι «αποβάλλονται» από την είσοδο τους στην περιοχή κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ λόγω κορεσμού των καταλυμάτων. Ενώ προστίθεται ένα μικρό πολλαπλασιαστικό ποσοστό το οποίο αφορά το επόμενο κύκλο δαπανών, μετά την αρχική εισροή των χρημάτων στην οικονομία. Όπως για παράδειγμα χρήματα που προκύπτουν από την αγορά προμηθειών και υπηρεσιών, τα οποία λαμβάνονται στον πρώτο γύρων δαπανών και σε ένα δεύτερο γύρο μεταφέρονται σε μισθούς υπαλλήλων και στην αλυσίδα ανεφοδιασμού. Πρόκειται για έμμεσα και επαγόμενα αποτελέσματα που συνήθως το εύρος τους κυμαίνεται μεταξύ 0,2 -0,5 και ο βαθμός επίδρασης εξαρτάται από το μέγεθος και τη δομή του στην τοπική κοινωνία (υψηλότεροι πολλαπλασιαστές στην πόλη έναντι της υπαίθρου συνήθως).

Έτσι τα στοιχεία των ακαθάριστων οικονομικών επιπτώσεων μετασχηματίζονται σε καθαρές οικονομικές επιπτώσεις:

Net Impacts	Mendip	Bristol / Bath	Rest of SW	South West (including Mendip and Bristol / Bath)
Gross spend in area	£32,302.4	£3,739.1	£9,465.5	£45,507.0
Deadweight	£594.4	£2,001.7	£545.8	£7,864.3
Net spend in area	£31,708.0	£1,737.4	£8,919.7	£37,642.7
Less:				
displacement	-£3,170.8	-£86.9	-£446.0	-£1,882.1
Net Direct Impact	£28,537.2	£1,650.5	£8,473.8	£35,760.6
Indirect and induced impact	£7,248.5	£706.4	£2,441.3	£9,462.3
Net Total Impact	£35,785.7	£2,357.0	£10,915.0	£45,222.9

Πίνακας 6: Καθαρές οικονομικές επιπτώσεις ανα περιοχή σε χιλιάδες λίρες (Economic Impact of Glastonbury Festivals 2007)

Χρησιμοποιώντας τα αποτελέσματα των καθαρών οικονομικών επιπτώσεων του Φεστιβάλ και συγκεκριμένους πολλαπλασιαστές που υπολογίστηκαν για την κάθε περιοχή και τον κάθε τομέα απασχόλησης, είναι δυνατό να εκτιμήσουμε το ισοδύναμο των πλήρων θέσεων απασχόλησης που δημιουργούνται (Economic Impact of Glastonbury Festivals, 2007 Appendix G p.49):

Mendip → 929 θέσεις πλήρους απασχόλησης

Bristol / Bath → 49 θέσεις πλήρους απασχόλησης

Rest of South West → 233 θέσεις πλήρους απασχόλησης

South West Region → 1100 θέσεις πλήρους απασχόλησης

Αποτελέσματα ασαφούς ποσοτικοποίησης.

Συμβολή σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, contracting.

Το Glastonbury Festival παρέχει πολλές ευκαιρίες εμπορικών συναλλαγών (όπως ασφάλεια, διαχείριση και ανακύκλωση) σε τοπικούς και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, διεθνείς μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς (Oxfam, Wateraid και Greenpeace) και σε τοπικά φιλανθρωπικά ιδρύματα (συμπεριλαμβανομένων σχολείων, καρναβαλικών συλλόγων, προσκόπων κλπ.). Η πλειοψηφία επίσης των μπαρ στο χώρο του Φεστιβάλ λειτουργεί από τη φιλανθρωπική οργάνωση Workers Beer Company, μέσω της οποίας μπορεί κάποιος να δωρίσει το χρόνο εργασίας του και να λάβει δωρεές ισοδύναμες με τις αμοιβές του σε φιλανθρωπικές και άλλες εκστρατευτικές καμπάνιες οργανισμών. Έτσι δημιουργείται μια μοναδική ευκαιρία συγκέντρωσης χρημάτων σε φιλανθρωπικά ιδρύματα η οποία όμως δεν αντικατοπτρίζεται στους πίνακες των οικονομικών μοντέλων.

Γνωριμία και ανάδειξη της ευρύτερης περιοχής.

Η ευρύτερη γνωριμία και η ανάδειξη του προφίλ της περιοχής τόσο από τους επισκέπτες του Φεστιβάλ, όσο και από την δημοσιογραφική κάλυψη (περισσότεροι από 700 δημοσιογράφοι στην περιοχή το 2007), αυξάνει τις πιθανότητες επίσκεψης στην περιοχή σε κάποια άλλη ευκαιρία. Ο αντίκτυπος αυτού είναι αδύνατο να μετρηθεί, αλλά έχει ως αποτέλεσμα σημαντική αύξηση των επισκεπτών και των τουριστικών δαπανών καθ' όλη τη διάρκεια του έτους.

Ευκαιρίες συναλλαγών λόγω της συνεργασίας με το Φεστιβάλ.

Οργανισμοί που περιλαμβάνονται στη μελέτη και ερωτηθέντες επιχειρήσεων εντοπίζουν μια σημαντική εξασφάλιση πελατειακής βάσης, καθώς και μια σημαντική επιρροή που επιφέρει στο μάρκετινγκ και τη διαφήμισή τους η σύνδεση με το φεστιβάλ (εταιρείες που κυμαίνονται από εκδοτικές μέχρι και προμηθευτές σκηνών κάμπινγκ).

Οικολογικός αντίκτυπος σε επιχειρήσεις.

Ορισμένες εταιρείες αναφέραν ότι η ισχυρή «πράσινη» ηθική του Φεστιβάλ αύξησε την ευαισθητοποίησή τους και επηρέασε την «πρασινοποίησή» τους σε κύριες δραστηριότητες και πρακτικές τους. Οι επιτόπιοι έμποροι που επηρεάζονται και περισσότερο, υπόκεινται σε συναντήσεις περιβαλλοντικών προτύπων ως προϋπόθεση της εμπορικής συναλλαγής τους. Η συμμόρφωση με τα πρότυπα παρακολουθείται από τους διαχειριστές της αγοράς του Φεστιβάλ και μέσω έρευνας που διενεργήθηκε από την Greenpeace κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ, απονέμοντας και Βραβεία Πράσινου Εμπορίου για επιβράβευση των εμπορικών συνεργατών.

Συμβολή στην τοπική επιχειρηματική κουλτούρα.

Η φιλοξένηση του Φεστιβάλ, δίνει τη γενική αίσθηση στους ερευνητές, ότι συμβάλλει σε μια μεγαλύτερη από το μέσο όρο επιχειρηματική κουλτούρα μεταξύ κατοίκων και επιχειρήσεων.

1. Παροχή μιας εφάπαξ ανεπίσημης εμπορικής ευκαιρίας κατά την περίοδο του Φεστιβάλ (όπως μέσω ανθρώπων που νοικιάζουν δωματίων με μη τυπική μέθοδο)
2. Ενθάρρυνσης πρόσθετων εμπορικών ευκαιριών για τις τοπικές επιχειρήσεις (όπως η πώληση σε πάγκους του Φεστιβάλ ή η πώληση διαφορετικών προϊόντων)
3. Υποστήριξη της ανάπτυξης εταιρειών που παρέχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες στα Φεστιβάλ (για παράδειγμα η Serious Stages, μία από τις πλέον έμπειρες εταιρείες της Ευρώπης στην προμήθεια και ανέγερση προσωρινών σκηνών(stages), κτιρίων και ειδικών κατασκευών, η οποία εδρεύει στο Pilton λόγω της μακράς σχέσης με το Φεστιβάλ) και η δημιουργία ενός οικονομικού cluster προμηθευτών φεστιβάλ και συμβαλλόμενων εταιρειών που καλύπτουν φεστιβάλ σε περιφερειακή και εθνική κλίμακα.
4. Εξασφάλιση μιας σημαντικής ετήσιας σύμβασης για τοπικές επιχειρήσεις και αυτοαπασχολούμενους που τους επιτρέπει να διασφαλίζουν τη βιωσιμότητά τους εντός τοπικής περιοχής όλο το χρόνο.

Συμβολή στη ζωτικότητα του Pilton Village.

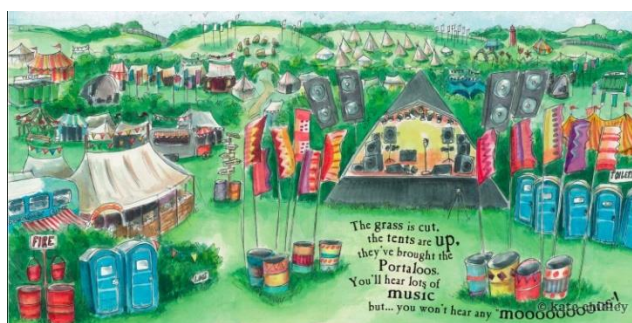
Το Glastonbury Festival πραγματοποιεί μια ετήσια δωρεά σε μια εγκατάσταση ή υπηρεσία του χωριού. Τα τελευταία χρόνια περιλαμβάνονται ενδεικτικά:

Δημιουργία του Pilton Working Men's Club, ανακαίνιση του αβαείου Glastonbury Tythe Barn, παροχή οικοδομικών υλικών για προσιτές κατοικίες στο χωριό, χτίσιμο περιπτέρου, γηπέδου ποδοσφαίρου, γηπέδων τέννις, αναχύτευση χαλασμένων μεσαιωνικών καμπάνων και επισκευή του συστήματος θέρμανσης της εκκλησίας Pilton

Parish, παροχή και ανέγερση πέτρινου στύλ στα μονοπάτια του χωριού, επισκευή οροφής στο παρεκκλήσι Pilton Methodist, ανακαίνιση του παιδότοπου Pilton Playing Fields, βελτίωση του υφάσματος και των εγκαταστάσεων της βιβλιοθήκης του Glastonbury κά.

Συνοψίζοντας.

Τα παραπάνω δεν προτείνονται ως διεξοδική λίστα ή μια πλήρη αποτίμηση των αυτών καθαυτών ζητημάτων, αλλά θεωρήθηκε σημαντικό να αναφερθούν και να προβληματίσουν εντός του πλαισίου της τελικής έκθεσης, έτσι ώστε να εφοδιαστούμε με μια ευρύτερη εικόνα των οικονομικών επιπτώσεων του Φεστιβάλ.

Εικόνα 2: "Pilton Pop", illustration by Kate Chidley, Glastonbury Tails book)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ

Η έρευνα δείχνει ότι η διοργάνωση του Φεστιβάλ έχει σημαντικό οικονομικό αντίκτυπο, τόσο τοπικά όσο και σε μια ευρύτερη γεωγραφική περιοχή, με αριθμούς μεγαλύτερους από συγκρίσιμα φεστιβάλ σε ολόκληρο το Ηνωμένο Βασίλειο.

Το ισχυρό τοπικό εμπορικό ήθος του Φεστιβάλ είχε ως αποτέλεσμα την καλύτερη οικονομική επωφέλεια της περιοχής, με τα πρότυπα αγοράς και προμηθειών του Φεστιβάλ να αντικατοπτρίζονται στην προσφορά που διαθέτει εντός της τοπικής οικονομίας.

Η σύναψη συμβάσεων με τοπικούς φιλανθρωπικούς οργανισμούς αποτελεί σημαντική επένδυση που επιστρέφει πίσω στην κοινότητα και αυτό δεν πρέπει να υποτιμάται.

Η μελέτη υπογράμμισε ότι πολλοί από τους εντός Φεστιβάλ εμπόρους είναι «ειδικοί» στις προμήθειες φεστιβάλ που προμηθεύουν προϊόντα και προσωπικό σε εθνική βάση. Θεωρείται ότι οι τοπικές αλυσίδες αγορών και εφοδιασμού θα μπορούσαν να ενισχυθούν αν τα οφέλη που αποκομίζει η τοπική οικονομία από το Φεστιβάλ αυξηθούν. Ωστόσο αναγνωρίζεται ότι το μεγάλο κόστος εγκατάστασης το κάνει δύσκολο.

Εντός της Περιφέρειας του Mendip, οι οικονομικές επιπτώσεις γίνονται πιο αισθητές στις παρακείμενες περιοχές του Glastonbury και του Shepton Mallet. Υπάρχουν σαφείς διακρίσεις μεταξύ εκείνων των επιχειρήσεων που κερδίζουν οικονομικά από το Φεστιβάλ (όπως υπηρεσίες διαμονής, προμηθευτές, λιανοπωλητές ποτών και τροφίμων) έναντι εκείνων των οποίων ο κύκλος εργασιών μειώνεται λόγω

Glastonbury Festival:

Δαπάνες για προμηθευτές, εργολάβους και μισθούς ανά κατηγορία και περιοχή (2007)
λιγότερης πελατείας κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ (μη ποτού και τροφίμων

λιανοπωλητές, εστιατόρια κ.λπ.). Γενικά θεωρείται ότι το Shepton Mallet κερδίζει περισσότερα κατά τη διάρκεια του Φεστιβάλ, αλλά το Glastonbury οφελείται καλύτερα καθόλη τη διάρκεια του έτους λόγω των πιο σαφών συσχετίσεων της περιοχής με το Φεστιβάλ.

GFL expenditure on suppliers, contractors, and wages by category and area (2007)												
Category	(£ 000's)						% Share by Area					
	Mendip	Bristol/Bath	Rest of South West	South West Region altogether	Rest of UK	Total	Mendip	Bristol/Bath	Rest of South West	South West Region altogether	Rest of UK	Share of category in total expenditure
Rates and licences	£95.6	£0.0	£0.0	£95.6	£0.0	£95.6	100.0	0.0	0.0	100.0	0.0	0.5
Rent	£1,156.5	£0.0	£0.0	£1,156.5	£0.0	£1,156.5	100.0	0.0	0.0	100.0	0.0	6.3
Siteworks, fencing, trackways	£833.0	£50.0	£178.1	£1,061.1	£1,121.8	£2,182.9	38.2	2.3	8.2	48.6	51.4	11.9
Toilets, waste disposal, cleaning	£288.1	£158.3	£134.0	£580.5	£472.6	£1,053.1	27.4	15.0	12.7	55.1	44.9	5.7
Screens and tents	£0.0	£28.4	£71.0	£99.4	£290.6	£389.9	0.0	7.3	18.2	25.5	74.5	2.1
Signage, traffic and parking	£27.0	£47.9	£82.5	£157.4	£276.5	£433.9	6.2	11.0	19.0	36.3	63.7	2.4
Security, police, fire, ambulance	£114.2	£0.0	£2,408.1	£2,522.3	£982.7	£3,505.1	3.3	0.0	68.7	72.0	28.0	19.1
Electrics and power	£11.6	£398.5	£0.0	£410.1	£0.0	£410.1	2.8	97.2	0.0	100.0	0.0	2.2
Equipment, lighting, sound	£0.0	£163.4	£79.3	£242.8	£172.6	£415.3	0.0	39.4	19.1	58.5	41.5	2.3
Vehicles, fuel	£29.5	£0.0	£170.1	£199.6	£13.1	£212.6	13.9	0.0	80.0	93.9	6.1	1.2
Media, phones	£0.0	£0.0	£0.0	£0.0	£100.0	£100.0	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	0.5
Catering	£11.0	£14.6	£75.8	£101.4	£91.9	£193.3	5.7	7.6	39.2	52.4	47.6	1.1
Artists, performing rights fees	£0.0	£0.0	£400.0	£400.0	£2,065.3	£2,465.3	0.0	0.0	16.2	16.2	83.8	13.4
Professional services	£143.2	£0.0	£0.0	£143.2	£258.9	£402.1	35.6	0.0	0.0	35.6	64.4	2.2
Entertainment	£0.0	£0.0	£0.0	£0.0	£197.3	£197.3	0.0	0.0	0.0	0.0	100.0	1.1
Ticketing, information, marketing	£48.3	£0.0	£11.1	£59.4	£470.2	£529.6	9.1	0.0	2.1	11.2	88.8	2.9
Non payroll staff, stewarding	£355.0	£250.0	£250.0	£855.0	£31.7	£886.7	40.0	28.2	28.2	96.4	3.6	4.8
Compensation	£31.0	£0.0	£0.0	£31.0	£0.0	£31.0	100.0	0.0	0.0	100.0	0.0	0.2
Donations	£500.0	£0.0	£0.0	£500.0	£1,000.0	£1,500.0	33.3	0.0	0.0	33.3	66.7	8.2
All Suppliers and Contractors above	£3,644.0	£1,111.2	£3,860.0	£8,615.1	£7,545.2	£16,160.3	22.5	6.9	23.9	53.3	46.7	87.9
<i>plus: invoices less than £10,000 (estd)</i>	<i>£501.9</i>	<i>£153.0</i>	<i>£531.6</i>	<i>£1,186.5</i>	<i>£1,039.1</i>	<i>£2,225.6</i>	<i>22.5</i>	<i>6.9</i>	<i>23.9</i>	<i>53.3</i>	<i>46.7</i>	<i>12.1</i>
Total Suppliers and Contractors	£4,145.9	£1,264.2	£4,391.6	£9,801.6	£8,584.3	£18,386.0	22.5	6.9	23.9	53.3	46.7	100.0
Add 10% to allow for uplift in actuals	£4,560.5	£1,390.6	£4,830.7	£10,781.8	£9,442.8	£20,224.6						
Gross pay (GFL FT permanent payroll)	£126.6	£42.2	£42.2	£211.0	£0.0	£211.0	60.0	20.0	20.0	100.0	0.0	22.9
Gross pay GFL 2007 general office and site	£225.8	£30.1	£30.1	£286.0	£15.1	£301.0	75.0	10.0	10.0	95.0	5.0	32.7
Gross pay litter pickers	£212.3	£28.3	£28.3	£268.9	£14.2	£283.0	75.0	10.0	10.0	95.0	5.0	30.8
Gross pay site areas	£93.8	£12.5	£12.5	£118.8	£6.3	£125.0	75.0	10.0	10.0	95.0	5.0	13.6
Total Payroll Staff	£658.4	£113.1	£113.1	£884.6	£35.5	£920.0	71.6	12.3	12.3	96.1	3.9	100.0
Add 10% to allow for uplift in actuals	£724.2	£124.4	£124.4	£973.0	£39.0	£1,012.0						
Total all expenditure	£5,284.7	£1,515.0	£4,955.1	£11,754.8	£9,481.8	£21,236.6	24.9	7.1	23.3	55.4	44.6	100.0

Πίνακας 7: Πηγή: Economic Impact of Glastonbury Festivals(2007) by Glastonbury Festival Ltd & Mendip Distr Council

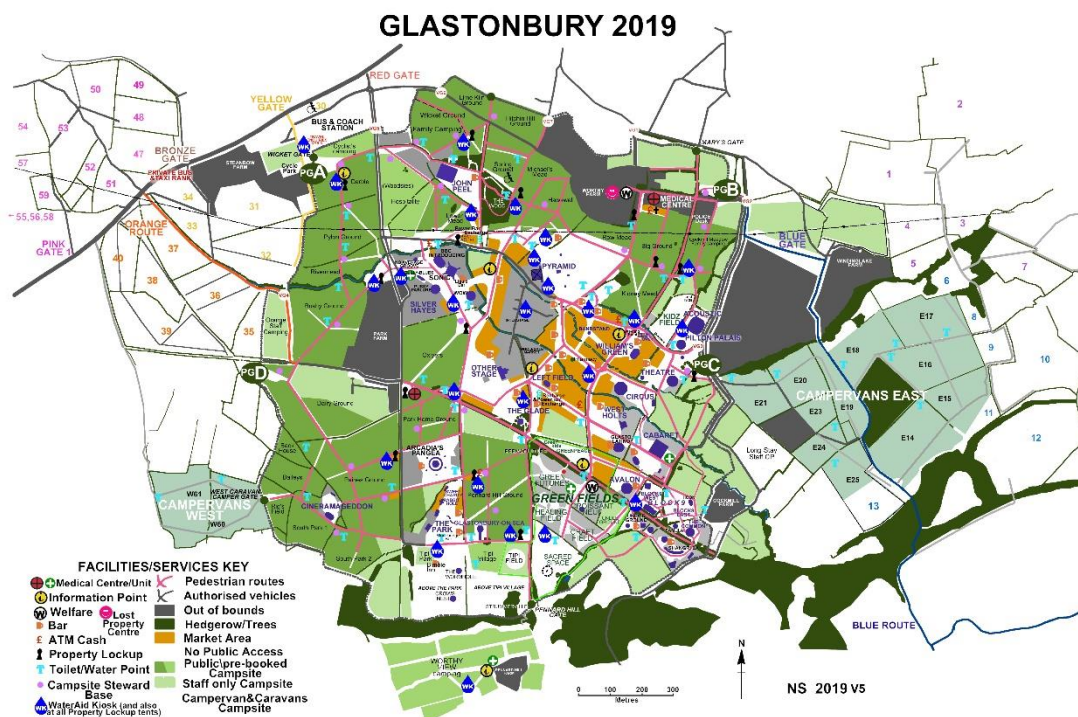
Glastonbury Festival: Μέση δαπάνη ανά είδος και εισιτήριο (2007)

By Ticket Type	Standard	Trader's Pass	Volunteer	Local Resident	Other	Sample Average
No of trips in sample	1,919	273	153	46	105	2,496
% of trips	76.9	10.9	6.1	1.8	4.2	100
No of trips in total	136,467	19,414	10,880	3,271	7,467	177,500
Spend on site						
Food and drink	£129.19	£83.86	£87.09	£86.81	£90.22	£119.23
Shopping	£23.02	£17.59	£15.49	£14.25	£14.05	£21.43
Entertainment and services	£2.35	£2.68	£2.16	£0.11	£1.48	£2.30
Other	£1.32	£0.48	£0.33	£0.55	£1.43	£1.16
Total on site	£155.88	£104.61	£105.07	£101.72	£107.18	£144.11
Gross on site spend (£000's)	£21,272.53	£2,030.91	£1,143.20	£332.75	£800.31	£25,579.70
Spend off site						
Food and drink (shops, supermarkets)	£38.58	£44.44	£38.80	£21.67	£30.18	£38.57
Food and drink (pubs restaurants)	£5.43	£4.31	£2.54	£0.67	£7.96	£5.15
Other shopping	£53.87	£39.39	£45.34	£15.18	£55.89	£51.14
Travel and transport	£48.01	£82.26	£40.53	£9.81	£43.11	£50.39
Entertainment and services	£1.74	£2.01	£0.56	£0.00	£0.00	£1.59
Accommodation	£2.58	£1.25	£0.81	£0.00	£2.97	£2.29
Total off site	£150.21	£173.66	£128.58	£47.33	£140.11	£149.13
Gross off site spend (£000's)	£20,498.76	£3,371.45	£1,399.00	£154.83	£1,046.19	£26,470.23
Total	£306.09	£278.27	£233.65	£149.05	£247.29	£293.24
Gross total spend (£000's)	£41,771.29	£5,402.35	£2,542.21	£487.58	£1,846.50	£52,049.93

Πίνακας 8:Πηγή: *Economic Impact of Glastonbury Festivals (2007) by Glastonbury Festival Ltd & Mendip District Council*

Εικόνα 3: Glastonbury Festival, Painting by Rose Popay

Εικόνα 4: Χάρτης Εγκαταστάσεων & Υπηρεσιών του Glastonbury Festival 2019

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ OPENAIR ST.GALLEN (CH)

Ο εμπνευστής και ιδρυτής του OpenAir St.Gallen Festival είναι ο Freddi “Gagi” Geiger. Διοργάνωνε πάρτι και συναυλίες ως χόμπι. Ο “Gagi” μαζί με την παρέα του έχουν την προθυμία να δημιουργήσουν μια πλατφόρμα, ένα πάλκο για τις τοπικές και Ελβετικές μπάντες συγκεκριμένα. Είναι γοητευμένοι με την ιδέα της διοργάνωσης μιας ειρηνικής εμπειρίας για την κοινότητα σε μια πανέμορφη τοποθεσία φεστιβάλ στην οποία το κάμπινγκ θα επιτρέπεται. Ο “Gagi” θέλει να επιτρέψει στους επισκέπτες να «έχουν μια βαθιά εμπειρία, να κοινωνικοποιηθούν και να γνωριστούν μεταξύ τους». Το 1977 διοργανώνει το πρώτο OpenAir στο Atschberg στην Abtwil. Με το όνομα «OpenAir Festival St.Gallen» πραγματοποιείται η πέμπτη κατά σειρά διοργάνωση στο Sittertobel πλέον. Από το 2002 το Φεστιβάλ είναι αυτόνομο και με δική του ευθύνη μέσω μιας εταιρείας μετοχών και δε λαμβάνει καμία οικονομική ενίσχυση από την πόλη ή το καντόνι. Σήμερα το Φεστιβάλ ανήκει στην εταιρεία Gadget ABC Entertainment Group που εδρεύει στη Ζυρίχη και πλειοψηφικός μέτοχος (σύμφωνα με τον ιστότοπο 87leaderdigital.ch/news, 21.01.2020) είναι η διεθνώς ενεργός πάροχος εισιτηρίων και ζωντανής ψυχαγωγίας εταιρεία CTS Eventim με έδρα το Μόναχο.

(Πηγή: Infosheet OpenAir St.Gallen v2016.01)

Ποσοστιαία Κατανομή Οικονομικών Στοιχείων.

Ο οικονομικός προϋπολογισμός του Φεστιβάλ διαφέρει από έτος σε έτος. Το 2013 ήταν 14 εκατομμύρια ελβετικά φράγκα(SwF) κατανεμημένα σε:

- 20%: Καλλιτέχνες/Booking: Αμοιβές για συγκροτήματα, κόστος παραγωγής για τη σκηνή, ξενοδοχεία κλπ.
- 7%: Μάρκετινγκ/Χορηγίες: Διαφήμιση, Ιστότοπος
- 10%: Τρόφιμα/Ποτά: Αγορά αγαθών, ποτών και γευμάτων
- 18%: Κατασκευές / Τεχνολογία / Έδαφος: Υποδομές (κτίρια, εκ νέου καλλιέργεια, ηλεκτρισμός, εγκαταστάσεις υγιεινής κλπ.)
- 5%: Ασφάλεια: Ασφάλεια
- 40%: Διοικητικά Έξοδα: τέλη διαχείρισης, έξοδα μεταφοράς, φόροι, πληρωμές χωρίς μετρητά κλπ.

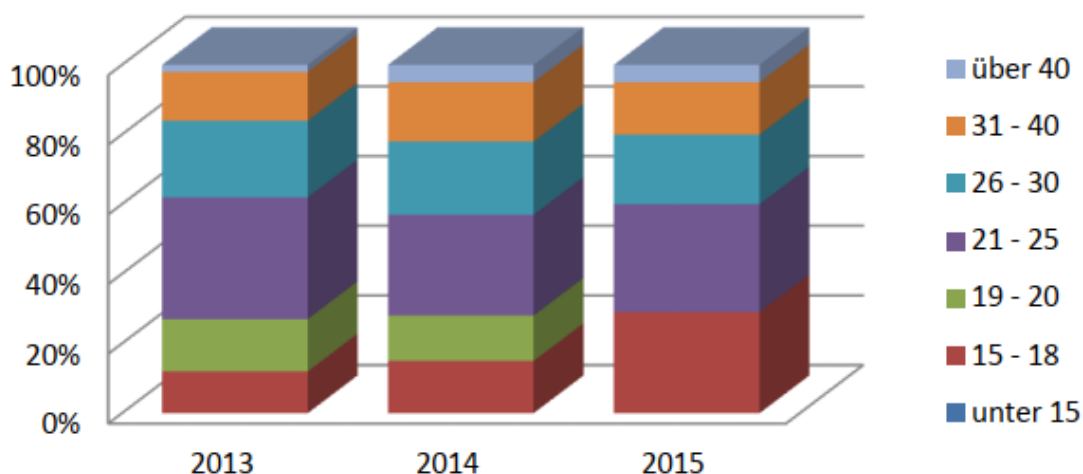
Η κατανομή των εισοδων αντίστοιχα:

- 10%: Μάρκετινγκ/Χορηγίες: Χορηγία χρημάτων από τον ιδιωτικό τομέα
- 20%: Τρόφιμα/ Ποτά: Έσοδα από ποτά και πωλήσεις τροφίμων, ενοικιάσεις
- 70%: Χρηματοδότηση/Εκδοση Εισιτηρίων: Έσοδα Εισιτηρίων

Στόχοι και Προκλήσεις.

Το OpenAir St.Gallen Festival καταγράφει ως χαρακτηριστικό ότι το κάμπινγκ συμπεριλαμβάνεται εντός της περιοχής του Φεστιβάλ, πράγμα όχι συνηθισμένο για Φεστιβάλ τέτοιου μεγέθους (~30.000 επισκέπτες ανά ημέρα, Infosheet OASG v2016.01).

Βασική ηλικιακή ομάδα στοχοθεσίας είναι οι νέοι ηλικίας 16-25 ετών. Η προστασία του περιβάλλοντος είναι μία από τις πρότερες δεσμεύσεις του φεστιβάλ. Το ίδιο και τα μέτρα ασφαλείας, με παρακολούθηση πολλών διεθνών σεμιναρίων και εργαστηρίων ετησίως. Παράλληλα το φεστιβάλ επενδύει συνεχώς σε υποδομές, καινοτομίες και νέες ιδέες (αποθήκες σκηνών, νέες σκηνές, επεκτάσεις εγκαταστάσεων υγιεινής, επαναχρησιμοποιούμενο κύπελλο, υπηρεσία παράδοσης κατ' οίκον, “green clean award”, κανονισμός 3lt κά.).

Σχήμα 13: Ποσοστά επισκεπτών ανά ηλικία, OpenAir St.Gallen Info sheet v2016

Οι μεγαλύτερες προκλήσεις του Φεστιβάλ είναι οι καιρικές συνθήκες και ο αριθμός των καλοκαιρινών εκδηλώσεων στην Ελβετία. Ο βροχερός καιρός αυξάνει ψηλά το κόστος και αποτρέπει τους επισκέπτες από την αγορά εισιτηρίου. Η Ελβετία είναι τώρα(2016) η χώρα με την υψηλότερη πυκνότητα φεστιβάλ στην Ευρώπη. Ταυτόχρονα η αγορά και το δυνητικό κοινό δεν έχουν αλλάξει στον ίδιο βαθμό από το έτος ίδρυσης του OpenAir St.Gallen. Πολλοί διοργανωτές αγωνίζονται για την εύνοια του κοινού κάθε χρόνο. Ενός κοινού που οι προσδοκίες έχουν αυξηθεί λόγω του ευρύ φάσματος που τους προσφέρεται. Οι απαιτήσεις για τις προδιαγραφές των υποδομών έχουν επίσης αυξηθεί. Λόγω της έκρηξης των τελευταίων χρόνων στη βιομηχανία ζωντανού θεάματος τα τέλη των καλλιτεχνών έχουν ανέβει και απαιτείται όλο και μεγαλύτερο μέρος του προϋπολογισμού για να μπορεί να υποβάλλει κάποιος προσφορές στην αγορά.

Η Περιοχή.

Το Sittertobel είναι μια από τις πιο όμορφες περιοχές. Η φυσική οριοθέτηση από τον ήσυχο ποταμό Sitter, τα σκιερά δέντρα και οι λόφοι, αποτελούν τις ιδανικές συνθήκες για μια υπαίθρια εκδήλωση. Παράλληλα λόγω αυτής της οριοθέτησης δεν είναι δυνατόν να διευρυνθεί η περιοχή του Φεστιβάλ. Οι Αρχές της περιοχής, καθώς και οι κάτοικοι δείχνουν υψηλή αποδοχή και συμπάθεια προς τη διοργάνωση. Το Φεστιβάλ εκτός από την οικονομική σημασία που έχει για την περιοχή και τις μάζες που προσελκύει μία φορά το χρόνο, είναι και σημαντικός περιφερειακός φορέας εικόνας της περιοχής. Η συνεργασία με τις αρχές τόσο στο επίπεδο πόλης όσο και σε επίπεδο καντονίου λειτουργεί αποτελεσματικά.

Μάρκετινγκ και Προώθηση.

Η διαφήμιση είναι πολύ σημαντική. Το Φεστιβάλ χρειάζεται να πουλήσει ενεργά. Οι δυνητικοί πελάτες θέλουν να ενημερώνονται για την κάθε προσφορά με τον πιο ελκυστικό τρόπο. Τα ηλεκτρονικά μέσα και ειδικά το διαδίκτυο γίνονται όλο και σημαντικότερα. Η παρακολούθηση της εποχής, η χρήση των κοινωνικών δικτύων, των ενημερωτικών δελτίων, της ηλεκτρονικής σελίδας, καθώς και των συνεργατών είναι απαραίτητα εργαλεία μάρκετινγκ. Τα κλασικά μέσα, όπως αφίσες, φυλλάδια και έντυπες διαφημίσεις είναι επίσης μεταξύ των διαφημιστικών μέσων που χρησιμοποιούνται, όμως οι πόροι στην διαδικτυακή περιοχή όπου είναι και ο στόχος πλέον έχουν κερδίσει έδαφος. Συνεργασίες με το ραδιόφωνο και την τηλεόραση υπάρχουν.

Μουσικό Πρόγραμμα.

Όσον αφορά το πρόγραμμα, το OpenAir St.Gallen θέλει να προσφέρει στους Ελβετούς καλλιτέχνες, εθνικούς αλλά και διεθνείς νεοεισερχόμενους μια πλατφόρμα, μια σκηνή. Χρειάζεται να προσφέρεται ένα ισορροπημένο, κομψό πρόγραμμα που να ταιριάζει σε κάθε γούστο και να έχει κάτι να προσφέρει. Το επίκεντρο είναι το ποπ, το ροκ, το εναλλακτικό(alternative) και το χιπ χοπ. Προσπαθούμε να ανταποκριθούμε στις προτιμήσεις του κοινού μας και να δούμε με βάση τα προηγούμενα χρόνια, από σχετικά ιστολόγια, από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και μέσω των ερευνών μας τι αρέσει στο κοινό-στόχο του Φεστιβάλ. Η αξιοπιστία και η ποιότητα του καλλιτέχνη κατά τη ζωντανή εμφάνιση είναι σημαντικές και δεν εξομοιώνονται με ρεκόρ πωλήσεων και θέσεις στα γραφήματα.

Η Δημιουργία του Μουσικού Προγράμματος.

Οι “bookers” του Φεστιβάλ, ταξιδεύουν στο Λονδίνο αρκετές φορές το χρόνο για να επισκέπτονται πρακτορεία και ατζέντηδες καλλιτεχνών. Η «κράτηση των μεγαλύτερων» περνά μέσα από συμφωνίες σε αυτά τα ταξίδια. Οι περισσότερες επικοινωνίες όμως πραγματοποιούνται μέσω email. Ο διαχειριστής του προγράμματος ενημερώνεται συνεχώς για τις νέες τάσεις και τα ρεύματα.

Η πραγματική διαδικασία συνένωσης και δημιουργίας του προγράμματος ξεκινά τον Οκτώβριο του προηγούμενου έτους, γιατί τότε οι διεθνείς τίτλοι ανακοινώνουν συνήθως τα σχέδια περιοδείας τους για την Ευρώπη. Τότε και ξεκινά η ώρα των διαπραγματεύσεων. Η μουσική βιομηχανία είναι μια μεγάλη αγορά. Ανταποκρίνεται κι αυτή στην προσφορά και τη ζήτηση. Εάν μια μπάντα έχει μεγάλη ζήτηση, γίνεται πιο ακριβή και το αντίστροφο.

Πρώτα κρατούνται οι “headliners” του Φεστιβάλ. Τα «ονόματα». Οι headliners είναι εκείνοι που καθορίζουν την ημέρα εμφάνισης κι ο διοργανωτής πρέπει να ενεργεί ανάλογα με αυτούς στις περισσότερες περιπτώσεις. Μόλις οριστούν οι headliners, γίνεται η κράτηση των νεοεισερχόμενων και των επιθυμητών συγκροτημάτων, έτσι ώστε να δημιουργηθεί κάθε φορά μια διαφορετική και χαρισματική σύνθεση.

Δυστυχώς, συμβαίνει επίσης συχνά να ακυρώνονται τα αγαπημένα και τα επιθυμητά συγκροτήματα επειδή το St. Gallen δεν εντάσσεται στη διαδρομή του προγράμματος περιοδίας του καλλιτέχνη.

Σε γενικές γραμμές, ο προγραμματισμός είναι ένα παζλ τόσο μεγάλο.

Απαιτείται δεξιότητα, πολλή υπομονή και καλή «μύτη».

Ασφάλεια και πρόληψη.

Η ιδέα της ασφάλειας βασίζεται σε πολυετή εμπειρία. Ελέγχεται κάθε χρόνο και εισάγονται τα τελευταία ευρήματα από τη λειτουργία του OpenAir St.Gallen αλλά και από τα διεθνή φεστιβάλ.

Κατά τη διάρκεια του φεστιβάλ, η κατάσταση παρακολουθείται συνεχώς από το επιχειρησιακό κέντρο διαχείρισης σε 24ωρη βάση και λαμβάνονται τα απαραίτητα μέτρα όπου κρίνεται. Η υπηρεσία ασφαλείας του OpenAir St.Gallen συνεργάζεται στενά με την αστυνομία και χωρίζεται σε 10 τμήματα. Σε κάθε τμήμα έχει ανατεθεί μια συγκεκριμένη περιοχή και μια συγκεκριμένη λειτουργία. Αυτό διασφαλίζει ότι τα κατάλληλα εκπαιδευμένα άτομα είναι πάντα στο σωστό μέρος.

Οι βοηθοί από το τμήμα ασφαλείας είναι διακριτικοί και εκπαιδεύονται για να αντιμετωπίζουν τους επισκέπτες που παραβιάζουν τους κανονισμούς του Φεστιβάλ με φιλικό αλλά ακέραιο τρόπο. Οι βοηθοί ασφαλείας δεν φορούν στολή αλλά εργάζονται με πουκάμισα και γιλέκα προσωπικού και είναι επίσης διαθέσιμοι να δώσουν γενικές πληροφορίες.

Τα όρια του φεστιβάλ περιορίζονται εν μέρει. Μερικές φορές η πρόσβαση γίνεται πιο δύσκολη λόγω των φυσικών συνθηκών (ποταμός, δάσος). Υπάρχει συνεχής περιπολία εντός και γύρω από την περιοχή. Άτομα που εντοπίζονται χωρίς βραχιόλι εισόδου αναφέρονται και αποβάλλονται από το χώρο. Επιπλέον, λόγω της τεχνολογίας RFID, άτομα χωρίς βραχιολάκι δεν μπορούν να καταναλώσουν φαγητό και αλκοόλ εντός Φεστιβάλ..

Προστασία του περιβάλλοντος και διαχείριση αποβλήτων.

Δραστηριότητες / Βραβεία

- 2004: Περιβαλλοντική μελέτη από εξωτερική εταιρεία (ως το πρώτο φεστιβάλ στην Ελβετία).
- Από το 2004: Παρακολούθηση των μέτρων.
- Από το 2007: κατάλογος μέτρων και διορισμός Διευθυντή Αειφορίας. Συνεχής εκπαίδευση σε αυτόν τον τομέα, επίσης και σε διεθνές επίπεδο.
- Από το 2007, το OpenAir St.Gallen έλαβε το βραβείο "Green'n'Clean" από τον ευρωπαϊκό οργανισμό YOUROPE (ετήσιο βραβείο).
- Τον Ιούνιο του 2009, μια μελέτη του WWF ("Περιβαλλοντική απόδοση μεγάλων εκδηλώσεων") ονόμασε το OpenAir St.Gallen ως "Πρωταθλητή του Περιβάλλοντος".
- Το 2010 απονεμήθηκε επίσης στο φεστιβάλ το βραβείο «A Greenener Festival». Ένας ειδικός από το Λονδίνο επισκέφθηκε το φεστιβάλ και αξιολόγησε τα διάφορα μέτρα σύμφωνα με ένα διεθνές Σχήμα. Η υπηρεσία παράδοσης κατ'οίκον χαρακτηρίστηκε ως "εξαιρετική".
- Το 2014, πραγματοποιήθηκε μια ανεξάρτητη μελέτη προσαρμοσμένη στο φεστιβάλ με θέμα επαναχρησιμοποιήσιμα ποτήρια.
- Το 2015: Υποψήφιο (σε μικρή λίστα) για το Πράσινο Βραβείο Επιχειρήσεων στα Βραβεία European Festival.
- Συνεχής ευαισθητοποίηση του κοινού μέσω αφισών, μηνυμάτων σε οθόνες, στο διαδίκτυο και μέσω εφημερίδας του φεστιβάλ.
- Η Έκθεση Βιωσιμότητας αποστέλλεται σε ενδιαφερόμενους (αρχές, προμηθευτές, φορείς εκμετάλλευσης).

Έδαφος / απόβλητα.

- Διαρκής διαχωρισμός αποβλήτων για πάνω από 25 χρόνια, εν τω μεταξύ διαχωρισμός: χαρτόνι, PET, γυαλί, λευκοσίδηρος, αλουμίνιο, γη / πέτρες και υπολείμματα.
- Οι σχολικές τάξεις καθαρίζουν την περιοχή τη Δευτέρα και την Τρίτη μετά το φεστιβάλ και λαμβάνουν οικονομική συνεισφορά
- Δεν επιτρέπεται η δειγματοληψία, η διανομή δειγμάτων ή φυλλαδίων.
- Από το 1994: απαγόρευση γυαλιού σε ολόκληρο το χώρο του φεστιβάλ.
- Από το 2003: απαγόρευση των κονσερβών σε ολόκληρο το χώρο.
- 2003: Εισαγωγή των «Ηρώων» απορριμμάτων. Καθαρίζουν την περιοχή, διανέμουν σάκους σκουπιδιών στην είσοδο και ευαισθητοποιούν το κοινό για το πρόβλημα των απορριμμάτων.
- 2005: Εισαγωγή της αποθήκης για ποτήρια, σερβίτσια και μαχαιροπίρουνα.
- Από το 2007: Ενισχυμένα μέτρα προστασίας του χώρου (πλάκες βαρέως τύπου, απαγόρευση οδήγησης / έλεγχος, έκδοση λεωφορείων σε περίπτωση παραβίασης).
- 2009/10: Έναρξη της υπηρεσίας παράδοσης κατ'οίκον: Η μπύρα (PET) και το ορυκτό μπορούν να παραγγελθούν στον ιστότοπο και να παραληφθούν στο χώρο του ξενοδοχείου. Αυτά τα εμπορευματοκιβώτια χρεώνονται με αποθήκη.
- 2010: Εισαγωγή του επαναχρησιμοποιήσιμου κυπέλλου (πλυντήριο στην περιοχή)
- 2010: Εισαγωγή του ορίου ποτών: επιτρέπεται μόνο 3L ανά άτομο.

- 2014: Εισαγωγή αποθήκευσης σκηνών. Πρέπει να καταβληθεί μια κατάθεση (μάρκα) για κάθε σκηνή που έχει κάποιος μαζί του.
- 2015: Ενίσχυση εκστρατειών συλλογής αποβλήτων.
- 2015: Ο αριθμός των "Big Bags" (κάδοι απορριμμάτων με χωρητικότητα 1 τ.μ.) διπλασιάζονται σε όλο το χώρο του Φεστιβάλ, εστιάζοντας στο κάμπινγκ.
- 2015: Οι «ήρωες» των απορριμμάτων ειδοποιούν με τηλεβόες τους επισκέπτες για μια επερχόμενη καμπάνια συλλογής σκουπιδιών.

Μέση ποσότητα αποβλήτων ανά επισκέπτη/ημέρα:

~ 2 Kg

Νερό.

- Από το 2008: συνεχής επέκταση των εγκαταστάσεων υγιεινής.
- Κυρίως παρέχονται τουαλέτες νερού. Οι χημικές τουαλέτες αποφεύγονται σε μεγάλο βαθμό.
- Τα λύματα ρέουν απευθείας στο σύστημα αποχέτευσης.
- Οι βρύσες στις τουαλέτες σταματούν αυτόματα εάν δεν χρησιμοποιούνται.

Κίνηση Στους Δρόμους.

- Ενσωματωμένο στο εισιτήριο από την έναρξη του Φεστιβάλ είναι πλέον το ταξίδι με το αστικό λεωφορείο (VBSG) καθώς και το λεωφορείο της γραμμής (χώρος στάθμευσης/σιδηροδρομικός σταθμός - περιοχή φεστιβάλ).
- Έκπτωση 20% στα εισιτήρια του τρένου για κάποιον που έχει εισιτήριο Φεστιβάλ, καθώς και έκπτωση 5% στο εισιτήριο φεστιβάλ εάν αγοράζονται ταυτόχρονα.
- Από το 2014: Έκπτωση 50% στα εισιτήρια τρένου (χωρίς έκπτωση εισιτηρίων φεστιβάλ).
- Διατίθενται έως 3000 θέσεις στάθμευσης. Ο χώρος στάθμευσης κοστίζει 60 ελβετικά φράγκα(CHF) για 4 ημέρες.

Food & Beverages.

- Από το 2011: Περίπτερο βιολογικών προϊόντων υπάρχει εντός Φεστιβάλ.
- Προστίθενται συνεχώς περισσότερα περίπτερα με τοπικά προϊόντα και χορτοφαγικά πιάτα.
- Δίνονται κίνητρα διαπραγμάτευσης για πάγκους που πωλούν τοπικά ή περιφερειακά προϊόντα.
- 2013: Το κρέας στα παρασκήνια και τα VIP εστιατόρια προέρχεται αποκλειστικά από την Ελβετία.
- 2015: Μόνο ελβετικό κρέας πωλείται σε όλα τα περίπτερα του Φεστιβάλ.

Κατανάλωση Ποτών	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Μπύρα (lt.)	91.000	86.500	100.000	115.700	114.900	123.300	130.000
Μπύρα (από το σπίτι)(lt.)	---	32.400	36.000	45.600	48.100	39.000	43.400
Μεταλλικό Νερό (lt.)	44.000	58.600	55.800	92.800	71.200	80.800	85.000

Πίνακας 9: Κατανάλωση Ποτών ανά είδος και έτος διοργάνωσης, *OpenAir St.Gallen Info sheet v.2016*

Ηλεκτρική Ενέργεια.

- Από το 2007: Δεν υπάρχουν πλέον γεννήτριες ντίζελ στο χώρο του Φεστιβάλ. Η ενεργειακή απαίτηση αντλείται εξ ολοκλήρου από το υπάρχον ηλεκτρικό δίκτυο. Ολόκληρη η απαίτηση ηλεκτρικής ενέργειας καλύπτεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.
- Από το 2012: Συνεργασία με τον πάροχο ενέργειας SGSW (St.Galler Stadtwerke). Η παροχή ενέργειας για όλο το Φεστιβάλ γίνεται πλέον μόνο από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας μέσω του προγράμματος St.Galler Strom Oko Plus (60% νερό, 20% αέρας, 20% ήλιος).

Συνολική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας:

(συμπεριλαμβανομένης του στησίματος και του μαζέματος)

~ 90.000 «πράσινες» kWh

Υγεία και Ασφάλεια.

- Ενισχυμένα μέτρα ασφαλείας, ειδικά για τον έλεγχο πλήθους (εμπόδια, περιπολίες).
- Διανομή δωρεάν προστατευτικών ακοής.
- Προσφορά προστασίας από τον ήλιο (δωρεάν αντηλιακή κρέμα για τεχνικούς, εργαζόμενους και κοινό).
- Οι τοπικοί οργανισμοί τοξικομανών και νεολαίας και το ειδικό κέντρο για το AIDS και τα σεξουαλικά ζητήματα υπήρχουν με ένα περίπτερο στο χώρο του Φεστιβάλ πολλά χρόνια.
- Ο χώρος του Φεστιβάλ είναι σε μεγάλο βαθμό προσβάσιμος από αναπηρικά αμαξίδια. Στα άτομα με ειδικές ανάγκες επιτρέπεται να φέρνουν ένα άτομο/συνοδό δωρεάν. Και οι δύο σκηνές έχουν εξέδρα για χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων και ξεχωριστές τουαλέτες. Ένα από τα κάμπινγκ είναι εύκολα προσβάσιμο για άτομα με ειδικές ανάγκες.

6 Η ΕΙΚΟΝΑ ΤΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΈΡΕΥΝΑΣ

Στην παρούσα έρευνα έγινε μια προσπάθεια να συγκεντρωθούν στοιχεία που αφορούν τα Μουσικά Φεστιβάλ που διοργανώνονται στην Ελλάδα. Δεδομένης της Οικονομικής Κρίσης και του μεγάλου ρίσκου (οικονομικού και ασφάλειας) μιας τέτοιας διοργάνωσης, αλλά και των χαρακτηριστικών παροδικότητας που εμφανίζει ο χώρος (ορισμένου χρόνου επιδοτούμενα προγράμματα, εκλογικές αλλαγές τοπικών αρχών και των προτεραιοτήτων τους, παρορμητικές συμπεριφορές διοργανωτών χωρίς τον απαιτούμενο σχεδιασμό και τη γνώση), επιλέχθηκε ένα εξαετές διάστημα που ξεκινά από το 2015 και τελειώνει το 2020. Μέσα σε αυτό το διάστημα καταγράφονται όλα τα φεστιβάλ που λειτούργησαν είτε μία φορά είτε που έπαψαν την πολυετή λειτουργία τους εντός του.

Τα στοιχεία που συλλέχθηκαν αφορούν:

- 1) το όνομα του φεστιβάλ (Festival name),
- 2) το μέρος διεξαγωγής του (Place),
- 3) την κοντινότερη πρωτεύουσα νομού (σημ. στις περιπτώσεις των νησιών καταγράφεται η μεγαλύτερη πόλη του νησιού) (City Near To),
- 4) τη δυναμικότητά/χωρητικότητά του (Capacity),
- 5) τον αριθμό όσων το παρακολούθησαν σε ετήσια βάση (Attendance),
- 6) την περίοδο διεξαγωγής του (Period),
- 7) τον αριθμό των ημερών που διεξάγεται (Days),

- 8) την εμφάνιση γλώσσας εκτός των ελληνικών στην επίσημη σελίδα του (Translated)
- 9) το φορέα που το διοργανώνει (Organization),
- 10) το αντίτιμο εισόδου (Admission),
- 11) την ιστορία του σε χρόνια παρουσίας (History),
- 12) το είδος μουσικής που φιλοξενεί (Genre),
- 13) το γεωγραφικό πλάτος της ακριβούς τοποθεσίας διεξαγωγής του (Latitude),
- 14) το γεωγραφικό μήκος της ακριβούς τοποθεσίας διεξαγωγής του (Longitude),
- 15) της εμφάνισή του στην αναζήτηση του Google Earth (Google Earth)
- 16) τη συμμετοχή του στην ευρωπαϊκή δράση “Europe for Festivals, Festivals for Europe” του Οργανισμού Ευρωπαϊκών Φεστιβάλ (EFA) με την υποστήριξη της Κομισιόν και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (EFFE).

Η συλλογή των στοιχείων έγινε αποκλειστικά μέσω διαδικτύου. Όλα τα στοιχεία συλλέχθηκαν με σειρά προτεραιότητας α) τον επίσημο ιστότοπο του κάθε Φεστιβάλ, β) τους επίσημους λογαριασμούς που διατηρεί το φεστιβάλ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, Twitter, Instagram), γ) τοπικά ειδησεογραφικά sites και δ) αναζήτησης και εντοπισμού των με χρήση του Google Earth Pro.

Τα στοιχεία στη συνέχεια οργανώθηκαν και επεξεργάστηκαν με τη βοήθεια του προγράμματος λογισμικού Microsoft Office Pro Plus 2016, ενώ οι πληροφορίες συσχετίστηκαν και οπτικοποιήθηκαν σε χάρτες μέσω του λογισμικού ArcGis 10.7.1.

Περαιτέρω ανάλυση, τόσο ποσοτική όσο και ποιοτική των στοιχείων και των συμπερασμάτων που προκύπτουν από την επεξεργασία τους είναι αναγκαία και επιθυμητή.

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΣΕ ΑΡΙΘΜΟΥΣ

Σε διάστημα πενταετίας, και ύστερα από τρεις επαναλήψεις της διαδικασίας συλλογής, ελέγχου και ανατροφοδότησης των στοιχείων (2015, 2017 και 2019), καταγράφηκαν συνολικά 170 Ετήσια Μουσικά Φεστιβάλ εντός του Ελλαδικού Χώρου.

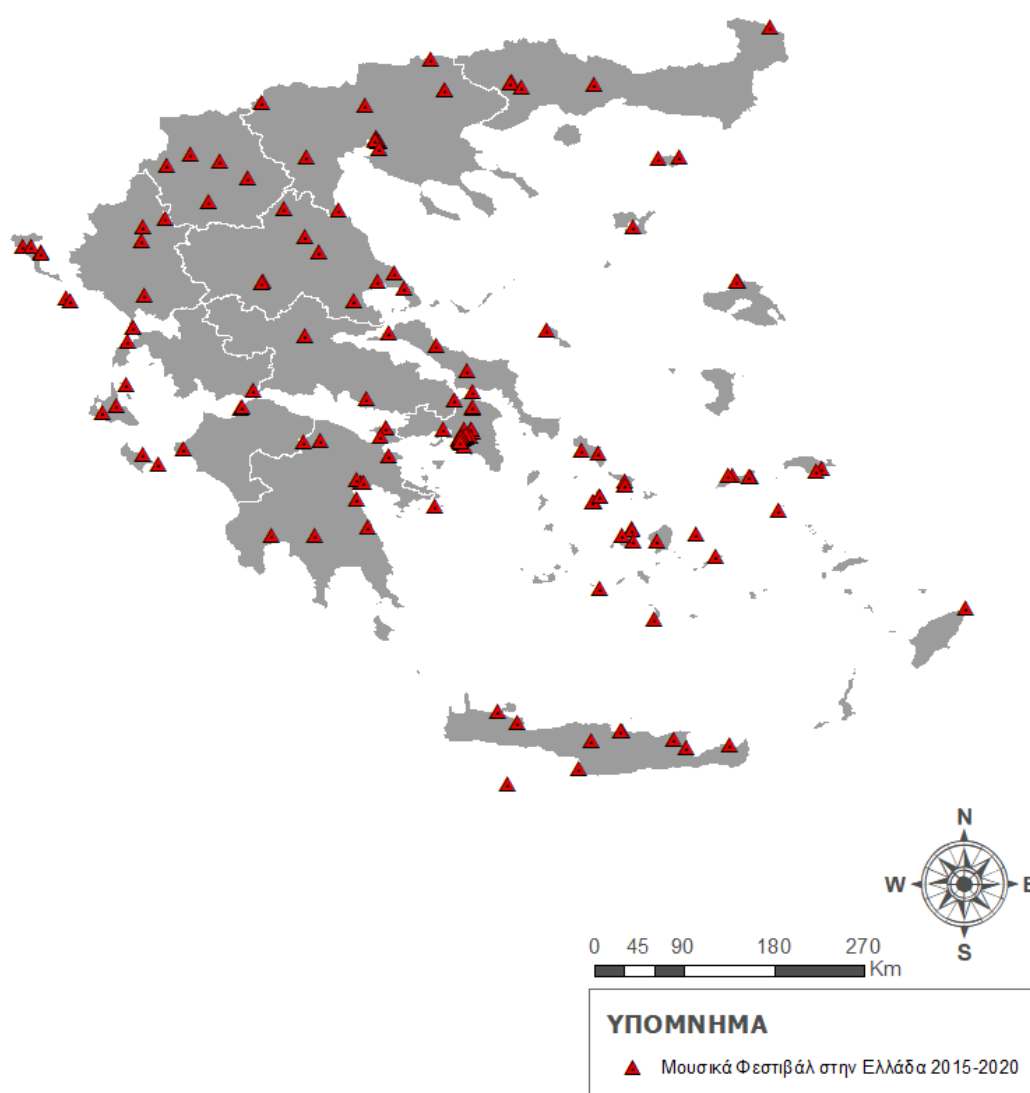
Με τον όρο «Μουσικό Φεστιβάλ» εννοούνται όλα τα φεστιβάλ τα οποία συμπεριλαμβάνουν και αφιερώνουν σημαντικό αν όχι όλο, μέρος του πρόγραμμά τους στη ζωντανή(live) μουσική. Ως φεστιβάλ ορίζουμε «...ένα πολιτιστικό event (εκδήλωση) που επαναλαμβάνεται ετησίως ή τουλάχιστον σε συχνό διάστημα, κατά τη διάρκεια του οποίου εκδηλώσεις όπως θέατρο, (και/ή) μουσική, (και/ή) κινηματογράφος, συνδυάζονται σε ένα πρόγραμμα που πραγματοποιείται σε ένα (ή περισσότερους) μόνιμο χώρο (ή χώρους) με συγκεκριμένη χρονική αφετηρία και τέλος.» (Noordman, 2005), μια «δημόσια γιορτή» (Goldblatt & Nelson, 2001; Getz, 2005).

Εικόνα 5: Rockwave Festival 2018, Μαλακάσα, Αττική

Γεωγραφική Κατανομή.

Τα Μουσικά Φεστιβάλ όπως κατανέμονται στον Ελλαδικό χώρο (2015-2020)

Σχήμα 14: Χάρτης Κατανομής Μουσικών Φεστιβάλ στον Ελλαδικό Χώρο (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος, 2020)

Η κατανομή στην ελληνική επικράτεια παρουσιάζει μεγάλη διασπορά. Τα νησιά καταλαμβάνουν το 33,5% ή 57/170 των καταγεγραμμένων φεστιβάλ, ενώ το βάρος παραμένει συγκεντρωμένο στην πρωτεύουσα 28,2% ή 48/170 και τη συμπρωτεύουσα 5,9% ή 10/170 φεστιβάλ. (Εμφανής παράλειψη το Μουσικό Φεστιβάλ Χίου που πραγματοποιείται ήδη τρία χρόνια από το 2017).

Η καταγραφή των κοντινότερων πόλεων στο φεστιβάλ, έχει στοιχειοθετηθεί με βάση την πρωτεύουσα νομού για τις περιπτώσεις της ηπειρωτικής Ελλάδας και Κρήτης και με βάση τη μεγαλύτερη πόλη του νησιού στις περιπτώσεις των νήσων.

Ανά Περιφέρεια τα φεστιβάλ κανανέμονται ως εξής:

1. Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.....7/170
2. Κεντρικής Μακεδονίας.....19/170
3. Δυτικής Μακεδονίας.....4/170
4. Ηπείρου.....6/170
5. Θεσσαλίας.....10/170
6. Δυτικής Ελλάδας.....4/170
7. Στερεάς Ελλάδας και Εύβοιας.....6/170
8. Αττικής.....48/170
9. Πελοποννήσου.....14/170
10. Ιονίων Νήσων.....12/170
11. Βορείου Αιγαίου.....6/170
12. Νοτίου Αιγαίου.....24/170
13. Κρήτης.....10/170

Δυναμικότητα/Χωρητικότητα και Επισκέπτες.

Ένα χαρακτηριστικό των περισσότερων φεστιβάλ είναι ότι δεν αναφέρεται πουθενά η δυναμικότητά/χωρητικότητά τους, εκτός ελαχίστων περιπτώσεων. Κυρίως τα μεγαλύτερα από αυτά δίνουν στη δημοσιότητα τους αριθμούς δυναμικότητάς τους και περισσότερο με ένα στόχο επίδειξης κύρους και θαυμασμού, καθώς και γιατί είναι ο μόνος τρόπος για να μετρηθούν σε μέγεθος και να κατηγοριοποιηθούν στα διάφορα Ευρωπαϊκά και Παγκόσμια Βραβεία Φεστιβάλ που διεξάγονται όπως το European Festival Awards. Έτσι, στα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν υπάρχουν τιμές δυναμικότητας μόνο για τα 8 από τα 170 φεστιβάλ στο σύνολο.

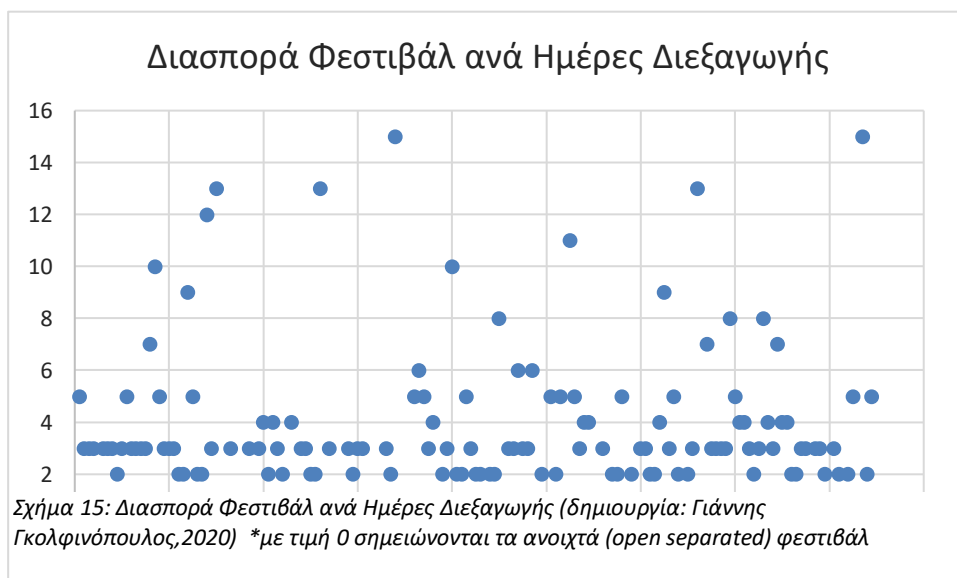
Όσον αφορά τα στοιχεία επισκεψιμότητας εδώ τα πράγματα είναι πιο μπερδεμένα. Επειδή οι επισκέπτες συνδέονται με τα εισιτήρια, και τα εισιτήρια με οικονομικό όφελος και άρα με αποδόσεις προς το κράτος, κανένα ελληνικό φεστιβάλ δεν δίνει επίσημα στοιχεία στη δημοσιότητα. Εντοπίστηκαν και καταγράφηκαν στοιχεία για 13 από τα 170 φεστιβάλ, μέσα από ειδησεογραφικούς ιστοτόπους οι οποίοι άτυπα τοποθετούν εκτιμήσεις ή μεταφέρουν ανεπίσημα λόγια τρίτων. Σε κάποια από αυτά μάλιστα οι εκτιμήσεις αποκλίνουν.

Περίοδος και Ημέρες Διεξαγωγής.

Αδιαμφισβήτητα όπως αποδεικνύουν και τα συγκεντρωμένα στοιχεία, η περίοδος των φεστιβάλς είναι το καλοκαίρι. Η συντριπτική πλειοψηφία των 122 φεστιβάλς από τα 170, πραγματοποιούνται από το τέλος του Μαΐου έως και τις πρώτες μέρες του Σεπτεμβρίου. Το Φθινόπωρο πραγματοποιούνται 24, το χειμώνα 7, την άνοιξη 16 και 1 δεν καταγράφηκε.

Οι ημέρες διεξαγωγής ποικίλουν. Καταρχήν υπάρχει ένας κυρίως διαχωρισμός των φεστιβάλς που διεξάγονται σε διαδοχικές συνεχόμενες ημέρες, και αυτών που διεξάγονται σε μεμονωμένες ημέρες εντός κάποιου χρονικού διαστήματος (πχ. κάθε Σαββατοκύριακο ή κάποιες επιλεγμένες ημερομηνίες εντός του μήνα). Διοργανώσεις «ανοιχτές», ξεχωριστών ημερών (open separated) καταγράφηκαν 24 και αφορούν τόσο φημισμένα μεγάλα φεστιβάλ όσο και διοργανώσεις Δήμων στα πλαίσια πολιτιστικών εκδηλώσεων καλοκαιριού. Οι υπόλοιπες 136 αφορούν διοργανώσεις διαδοχικών συνεχόμενων ημερών.

Οι ημέρες διεξαγωγής παρουσιάζουν ένα εύρος από 1 έως και 15 ημέρες, εκτός των περιπτώσεων των «ανοιχτών» φεστιβάλς όπως για παράδειγμα το Φεστιβάλ Μονής

Λαζαριστών στη Θεσσαλονίκη που «τρέχει» καθόλη τη διάρκεια του καλοκαιριού με διάφορες ημερομηνίες εκδηλώσεων.

Όπως είναι αναμενόμενο και φαίνεται και στον πίνακα διασποράς, η πλειοψηφία των Φεστιβάλ κυμαίνονται τις ημέρες διεξαγωγής τους από 1 έως 5 ημέρες με το κέντρο βάρους να εστιάζεται στις 2 με 3.

Μεταφρασμένος Ιστότοπος.

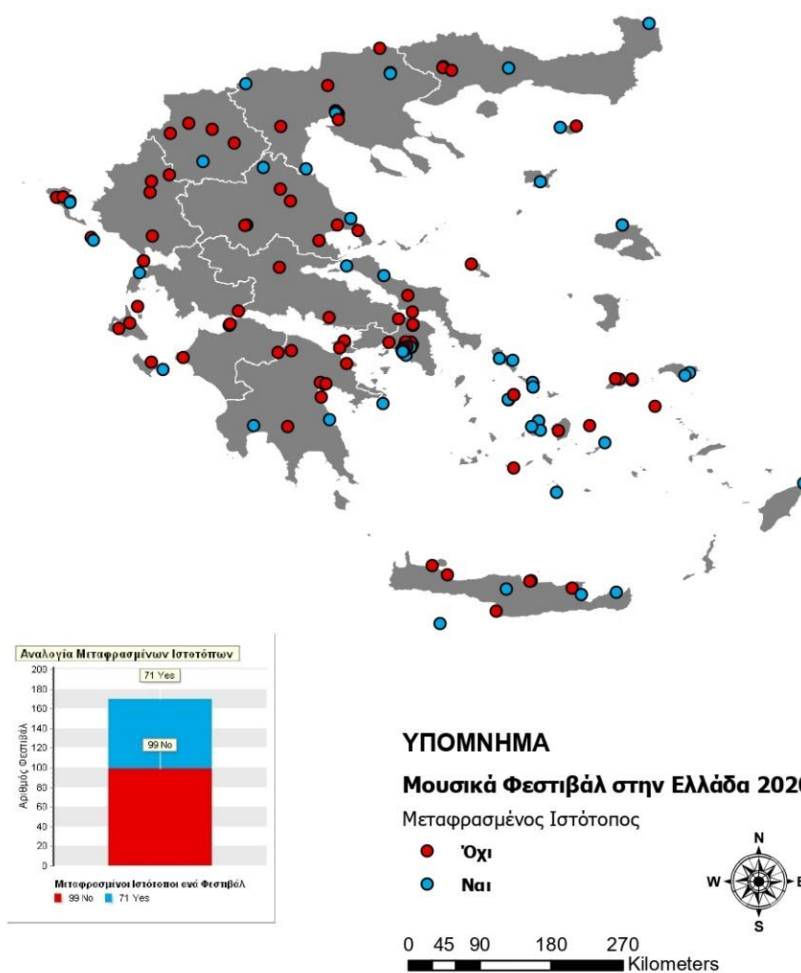
Ένα ενδιαφέρον στοιχείο που αναζητήθηκε είναι το εάν η διοργάνωση έχει μπει στη διαδικασία να δημιουργήσει μετεφρασμένη έκδοση του επίσημου ιστοτόπου της ή εάν χρησιμοποιεί μόνο την ελληνική γλώσσα.

Αυτό κάλλιστα μπορεί να μας οδηγήσει στην ομάδα πιθανών επισκεπτών που συνειδητά ή όχι προσβλέπει και απευθύνεται η διοργάνωση του φεστιβάλ.

Στην αποτύπωση των στοιχείων παρατηρούμε ότι περισσότερα από τα μισά Φεστιβάλς, ακόμα και σε περιοχές που θεωρούνται αμιγώς τουριστικές, οι διοργανωτές δεν έχουν προχωρήσει στις αναγκαίες ενέργειες επικοινωνίας και διεύρυνσης των εν δυνάμει επισκεπτών τους. Τα 99 από τα 170 Φεστιβάλς που συγκεντρώνονται δεν έχουν μεταφρασμένο τον κεντρικό τους ιστότοπο. Σε κάποιες των περιπτώσεων κεντρικός ιστότοπος και επίσημα σελίδα του φεστιβάλ, λογίζεται ένα Facebook ή Instagram προφίλ.

Μεταφρασμένοι και Μη Μεταφρασμένοι Ιστοτόποι ανά Φεστιβάλ

(2020)

Σχήμα 16: Χάρτης Μεταφρασμένων και Μη μεταφρασμένων Ιστοτόπων ανά Μουσικό Φεστιβάλ στην Ελλάδα (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος, 2020)

Παρουσία στην Αναζήτηση Google Earth.

Μια παράμετρος αναζήτησης που προέκυψε κατά τη διάρκεια της εργασίας είναι ο εντοπισμός ή όχι των φεστιβάλ στο λογισμικό Google Earth Pro. Εκτιμήθηκε σημαντικό στοιχείο μετά από την απουσία εντοπισμού πολλών φεστιβάλ στο παραπάνω λογισμικό αλλά και στην

ανάζητηση google maps.

Εκφράζει σε ένα βαθμό την

αδιαφορία της διοργάνωσης

για την επικοινωνία και

πληροφόρηση σχετικά με το

φεστιβάλ, καθώς και για τη διευκόλυνση των πιθανών επισκεπτών στο χώρο διεξαγωγής του.

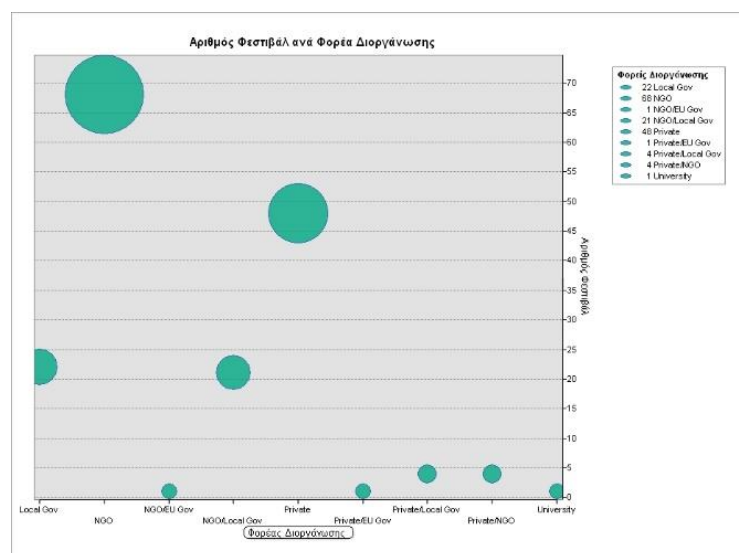

Συγκεκριμένα σε σύνολο 170 συγκεντρωμένων φεστιβάλ, τα 113 δεν εμφανίζονται στους χάρτες της google, ενώ μόλις 57 εμφανίζονται.

Φορέας Διοργάνωσης.

Η Διοργάνωση ενός Φεστιβάλ δεν είναι ένα εύκολο ζήτημα. Απαιτεί τη φιλοξενία μιας μάζας ανθρώπων που καταφτάνουν την ίδια ώρα, κινούνται παρόμοιες ώρες για την κάλυψη αναγκών διατροφής, τουαλέτας, χαλάρωσης, κοινωνικοποίησης, ύπνου ίσως, πάρκινγκ, παράγει σκουπίδια, καταναλώνει ενέργεια, καταναλώνει νερό, αλκοόλ, συνωστίζεται, προϋποθέτει ασφάλεια, πληροφόρηση και αποχωρεί τελικά ξανά μαζί παίρνοντας μαζί της εμπειρίες καλές ή κακές, τόσο από τη διοργάνωση όσο και από τον τόπο που τη φιλοξένησε. Ταυτόχρονα οι απαιτήσεις προσωπικού, υποδομών,

καθώς και καλλιτεχνικών δράσεων είναι μια παράλληλη διαδικασία που τρέχει μαζί και απαιτεί εξαιρετικά μεγάλες εκροές χρημάτων και ρίσκου. Το ποιος παίρνει την ευθύνη και τίθεται οικονομικός χορηγός μιας τέτοιας διοργάνωσης δεν είναι από τα στοιχεία που θα μπορούσαν να προσπεραστούν στην έρευνα.

Σχήμα 17: Αριθμός Φεστιβάλ ανά Φορέα Διοργάνωσης (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος, 2020)

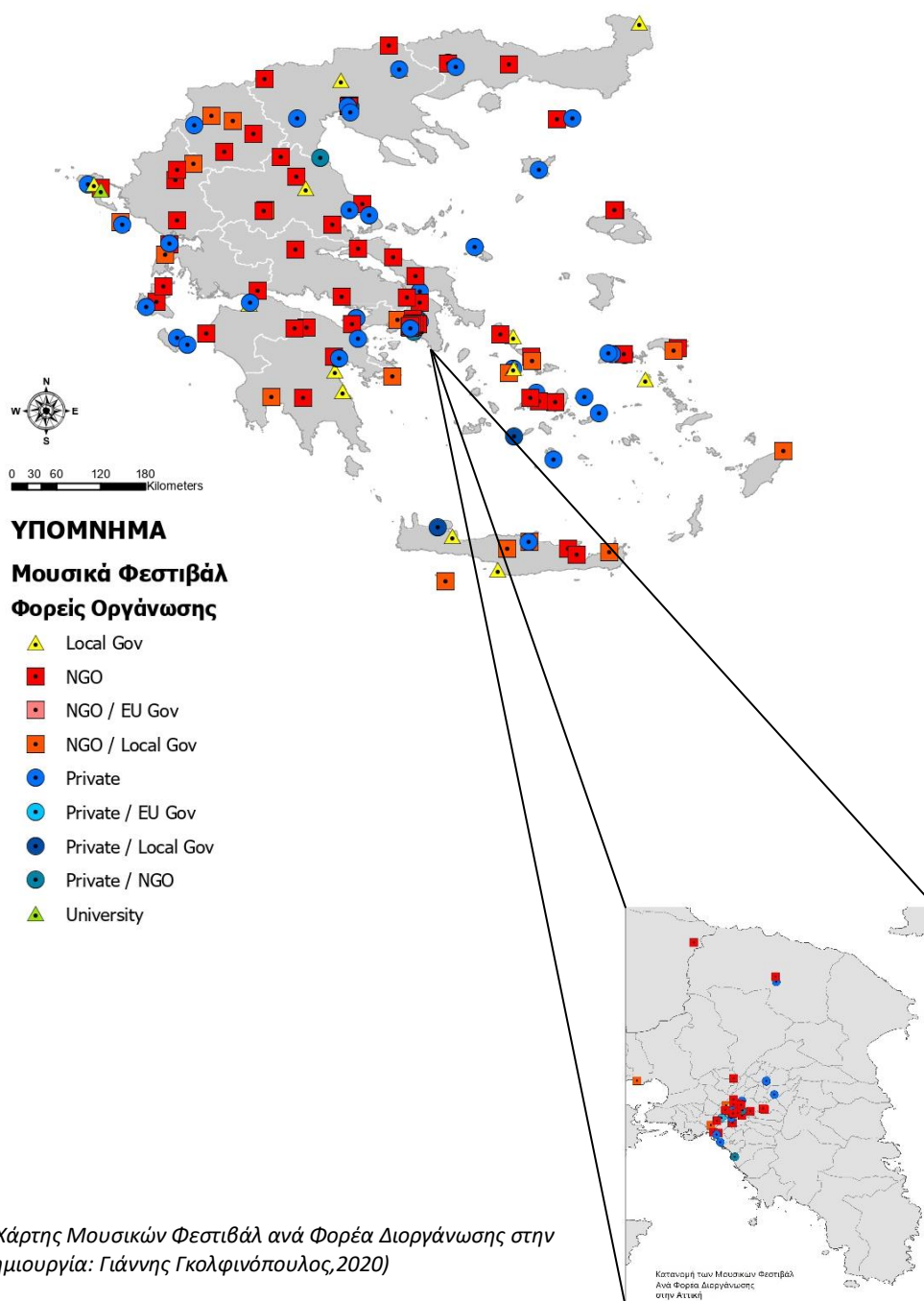
Όπως φαίνεται και στο διάγραμμα Αριθμού Φεστιβάλ ανά Φορέα Διοργάνωσης δίπλα, σε πλήθος διοργανώσεων, ξεχωρίζουν οι ΜηΚερδοσκοπικές Εταιρείες (NGO) και ακολουθούν οι Ιδιωτικές Επιχειρήσεις. Οι

τοπικές διοικήσεις μένουν πιο πίσω αν και συνυπολογίζοντας τις περιπτώσεις συνδιοργάνωσης με τη στήριξη του Κράτους, φαίνεται να διαδραματίζουν σημαίνοντα ρόλο στη βιομηχανία.

Ασχέτως της διοργάνωσης, του χαρακτήρα και των στόχων (οικονομικών και μη) που θέτει το κάθε Φεστιβάλ, είναι καίριο να συγκρατήσουμε ότι δημιουργεί μια έντονη κινητικότητα τόσο στην αγορά (μέσω προμηθειών, εργασιών, προσωπικού, διαφήμισης και ευκαιριών) όσο και στην εκάστοτε κοινωνία που το φιλοξενεί (κοινωνικοποίηση, διαπολιτισμική επαφή, place branding, δέσιμο της κοινότητας, υπερηφάνεια, απόδραση, διασκέδαση).

Μουσικά Φεστιβάλ ανά Φορέα Διοργάνωσης

Κατανομή των μουσικών φεστιβάλ στον Ελλαδικό χώρο, ανά φορέα διοργάνωσής τους
*2015-2020

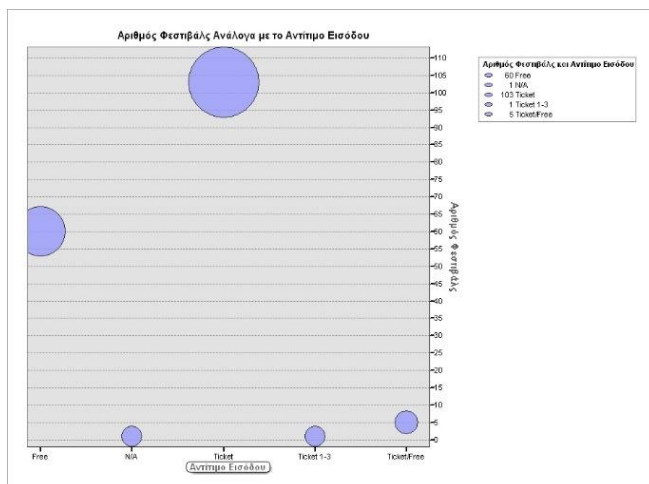
Σχήμα 18: Χάρτης Μουσικών Φεστιβάλ ανά Φορέα Διοργάνωσης στην Ελλάδα (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος, 2020)

Αντίτιμο Εισόδου.

Όπως κανείς θα ανάμενε, σύμφωνα με τα μοντέλα κλασικής οικονομίας και καπιταλισμού στα οποία ζούμε, ζητώντας ένα αγαθό, είτε αυτό είναι προϊόν είτε υπηρεσία, χρειάζεται να αποδοθεί κάποιο αντίτιμο για τη χρήση του. Στην περίπτωση των Μουσικών Φεστιβάλς, η υπηρεσία είναι μια εμπειρία, ζωντανής μουσικής, κοινωνικοποίησης και γιορτής. Είναι ακόμα ίσως φιλοξενία, παροχές, ασφάλεια, φαγητό, ποτό και δραστηριότητες. Γνώσεις και δικτύωση. Είναι σίγουρα κάτι που προσφέρεται και για το οποίο έχουν απαιτηθεί χρόνος, χρήματα, άγχος και πολύ δουλειά. Κι όμως ο πολίτης έχει δικαίωμα στον πολιτισμό, τη μουσική, την κοινωνικοποίηση, τη γιορτή. Ως πολίτης και άνθρωπος, με περιορισμένο τον ελεύθερό του χρόνο λόγω της αναπόφευκτης εργασίας και ως φορολογούμενος, μέρος μιας οργανωμένης κοινωνίας στην οποία συνεισφέρει δια της αυτής εργασίας του. Ακόμα και η υπηρεσία ή το προϊόν διατρέχει κανάλια ιδεολογικής επιρροής, συμβόλων και συμπεριφορών. Διαπλάθει, κατευθύνει, εξυπηρετεί, γίνεται η κυρίαρχη ιδέα.

Έτσι λοιπόν το αντίτιμο εισόδου αποκτά περισσότερα από ένα νοήματα. Αποτελεί μέρος μιας οπτικής, ενός σκοπού, μιας πολιτικής. Έκαστη διοργάνωση επιλέγει τη στρατηγική που θα χαράξει πάνω στο ζήτημα του αντιτίμου (κέρδος, επιρροή, κοινωνική προσφορά, διασκέδαση, ευκαιρίες) και στην αντίστοιχη «σπουδαιότητα που δίνει μεταξύ της διάστασης της συμμετοχής και της οικονομικής διάστασης». (Konsola, Karachalis, 2009p:60)

Στα στοιχεία που αποτυπώνονται παρακάτω διακρίνουμε ένα μεγάλο αριθμό Φεστιβάλ, 60 από τα 170 που έχουν καταγραφεί, που προσφέρουν ελεύθερη είσοδο στο χώρο διεξαγωγής τους. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός, σύμφωνα και με τους

Σχήμα 19: Αριθμός Φεστιβάλ ανάλογα με το Αντίτιμο Εισόδου, (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος, 2020)

Konsola & Karachalis (2009), πως φαίνεται ότι στα περισσότερα φεστιβάλ με αντίτιμο η τιμή είναι αρκετά χαμηλή, μεταξύ 10-15€, ενώ μόνο σε λίγες περιπτώσεις είναι τόσο υψηλή, ώστε να συγκρίνεται με τα major Ευρωπαϊκά Φεστιβάλ.

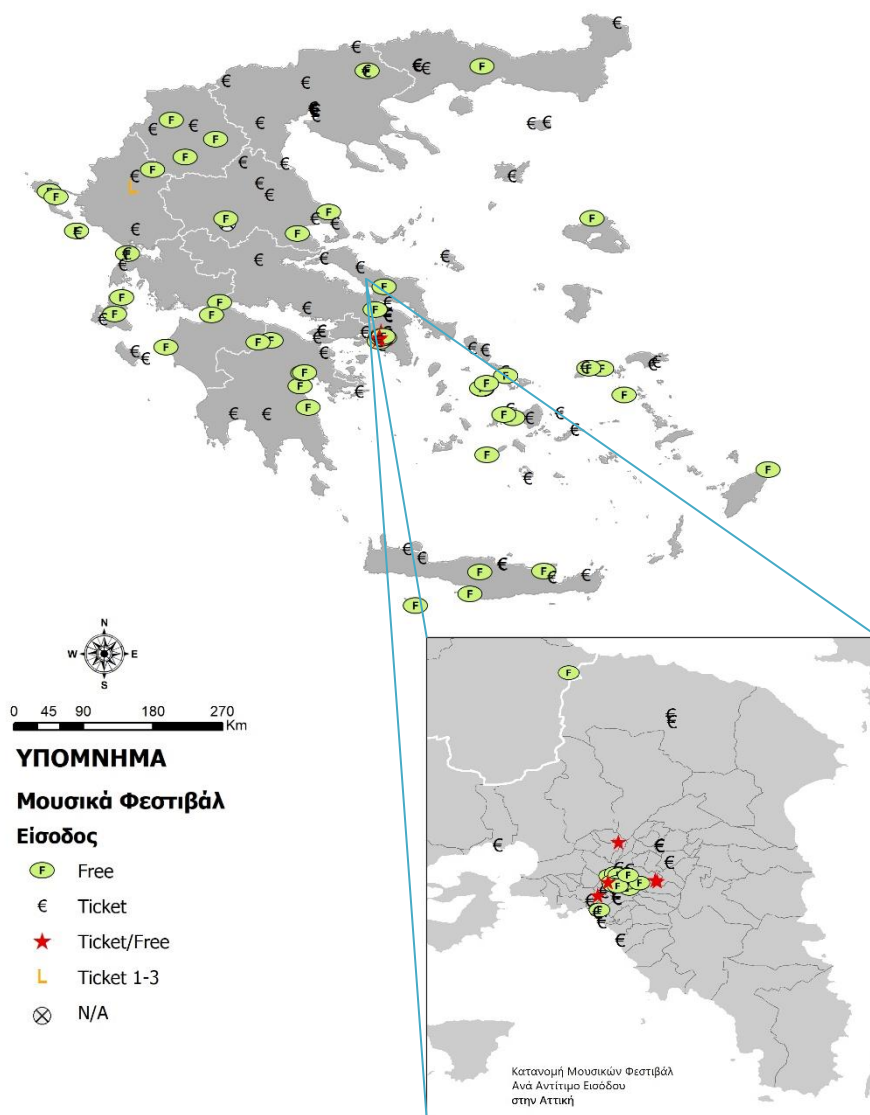
Στη δική μας καταγραφή

δημιουργήθηκε κλάση χαμηλού αντιτίμου με όριο τα 3€ (ticket1-3), όπου καταγράφηκε μονάχα ένα Φεστιβάλ. Σε πολλά όπως διαπιστώνουν και οι Konsola & Karachalis (2009), συμπεριλαμβάνονται τόσο δωρεάν παραστάσεις όσο και εκδηλώσεις με αντίτιμο. Εμείς επιλέξαμε μία κλάση για να καταγραφούν μόνο τα φεστιβάλ με επιλογή κατά περίπτωση (ευάλωτες ομάδες, μη θέληση, ανεργία, μετανάστες κλπ.) δωρεάν εισόδου σε όλες τις παροχές του Φεστιβάλ. Και στις πέντε αυτές περιπτώσεις το Φεστιβάλ σχετιζόταν με πολιτικό μόρφωμα ή συλλογικότητα.

Παρακάτω δακρίνεται η κατανομή τους ανά αντίτιμο εισόδου, στον ελλαδικό χώρο:

Μουσικά Φεστιβάλ ανά Αντίτιμο Εισόδου

Κατανομή Μουσικών Φεστιβάλ στον Ελλαδικό Χώρο, ανά Αντίτιμο Εισόδου
*2015-2020

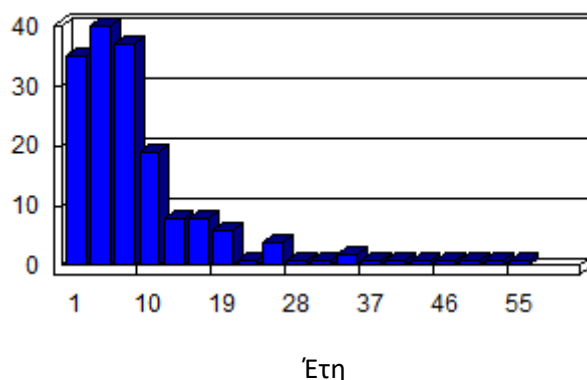
Σχήμα 20: Χάρτης Μουσικών Φεστιβάλ ανά Αντίτιμο Εισόδου στην Ελλάδα
(δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος, 2020)

Η Ιστορία σε Έτη.

Αναζητώντας την ιστορικότητα του κάθε φεστιβάλ, διαπιστώθηκε ότι το 1/3 των καταγεγραμμένων διοργανώσεων έχουν ηλικία μεγαλύτερη της 10ετίας. Ενώ μόλις 16 έχουν ηλικία μικρότερη από 2 έτη. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι ανώτερες τιμές. Με τα έξι αρχαιότερα μουσικά φεστιβάλ στην Ελλάδα να ξεπερνούν τα 40 και 50 χρόνια ιστορίας:

- Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ, Λευκάδα (57 χρόνων)
- Φεστιβάλ Δημήτρια, Θεσσαλονίκη (54 χρόνων)
- Μεσογειακό Φεστιβάλ Σητείας, Κρήτη (49 χρόνων)
- Φεστιβάλ Μονής Λαζαριστών, Θεσσαλονίκη (46 χρόνων)
- Φεστιβάλ Κομμουνιστικής Νεολαίας Ελλάδας, Αθήνα (45 χρόνων)
- River Party, Νεστόριο Καστοριάς (42 χρόνων)

Ιστόγραμμα
Αριθμοί Φεστιβάλ ανά Έτη Διεξαγωγής

Σχήμα 21: Ιστόγραμμα Αριθμού Φεστιβάλ ανά Έτη Διεξαγωγής (δημιουργία: Γιάννης Γκολφινόπουλος, 2020)

Τα Μουσικά Φεστιβάλ στην Ελλάδα, ανάλογα με το είδος τους.

Στα πλαίσια της εργασίας έγινε μια προσπάθεια να καταγραφούν τα ήδη μουσικής που χαρακτηρίζουν τα μουσικά φεστιβάλ που συγκεντρώθηκαν. Η συζήτηση γύρω από τα είδη και υπο-είδη μουσικής είναι μια μαύρη τρύπα για τη μουσική βιομηχανία και τον κόσμο της μουσικής. Παρόλα αυτά θα μπορούσαν να δημιουργηθούν μεγαλύτερες κατηγορίες (rock, jazz, classical, electronica, folk, reggae, ethnic, metal, greek) για τη διευκόλυνση των στατιστικών. Και πάλι η δυσκολία έγκνυται στην πολυποικιλότητα ειδών που παρουσιάζουν τα φεστιβάλ, τόσο από χρονιά σε χρονιά ή και από σκηνή σε σκηνή, όσο και εντός του προγράμματος της ίδιας διοργάνωσης.

Europe for Festival, Festival for Europe.

Μέσα στα πλαίσια της Ενωμένης Ευρώπης, αλλά και διεθνώς, εντός ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου, άνθρωποι, φορείς και επιχειρήσεις με «κοινούς τόπους» και ενδιαφέροντα, προσπαθούν να μοιραστούν εμπειρίες, γνώση και να ενισχύσουν τη θέση τους και τη δουλειά τους. Ακολουθώντας καθένας τη δική του μοναδική αρχή, αλλά βαδίζοντας σε διπλανά μονοπάτια, προκύπτει εκ των ων ουκ άνευ η χρησιμότητα και η αποτελεσματικότητα της δικτύωσης και της απο κοινού πορείας και εξέλιξης.

Έτσι η Ένωση Ευρωπαϊκών Φεστιβάλ (European Festival Association – EFA) δημιούργησε τη δράση Europe for Festival, Festival for Europe, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και της Κομισιόν. Το πρόγραμμα EFFE θέτει τις τέχνες στην προσοχή του φεστιβαλικού κοινού μέσω μιας βάσης δεδομένων και της δυνατότητας αναζήτησης σε αυτήν (festivalfinder.eu). Η πλατφόρμα υπηρετεί κάθε είδους αλληλεπιδράσεις και πρωτοβουλίες που αναγνωρίζουν το έργο των Ευρωπαϊκών

διαφορετικών καλλιτεχνικών φεστιβαλικών τοπίων. Η Ευρώπη βρίσκεται σε συνεχή ανάπτυξη και αλλαγή. Η ισχύς του προγράμματος EFFE είναι η ποικιλομορφία του και η προσφορά του για συζήτηση σχετικά με τις δυνατότητες να δώσει στις τέχνες περισσότερο χώρο μέσα στις κοινωνίες μας.

Στην αναζήτηση του festivalfinder.eu, εντοπίζονται μόλις 73 φεστιβάλ στην Ελλάδα. Δηλαδή λιγότερα από τα μισά φεστιβάλ που καταγράφηκαν στην παρούσα εργασία.

Εικόνα 6: Εργαζόμενοι στο Χώρο των Φεστιβάλ και του Θεάματος από Διάφορες Εταιρείες των ΗΠΑ διαδηλώνουν στη Νέα Υόρκη, Ιούλιος 2020 #WeMakeEvents #Protest

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Έχοντας καταγράψει και αναλύσει όλα τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από τη διαδικτυακή έρευνα και αφορούν τα 170 Μουσικά Φεστιβάλ που έχουν καταχωρηθεί θα προχωρήσουμε σε μια προσπάθεια εξαγωγής συμπερασμάτων. Στην προσπάθεια αυτή θα χρησιμοποιήσουμε τόσο τη θεωρία που αναφέρθηκε στην παρούσα εργασία, όσο και τις περιπτώσεις και τα αποτελέσματα ερευνών των φεστιβάλ του εξωτερικού που σημειώθηκαν.

Δεδομένης της γεωγραφικής διασποράς των φεστιβάλ, το οποίο και είναι ένα ζητούμενο για να μπορούμε να συζητάμε για περιφερειακή ανάπτυξη, παρόλα αυτά εξακολουθεί να παρατηρείται μια μεγάλη συγκέντρωση στα αστικά κέντρα και συγκεκριμένα στην Αθήνα. Ταυτόχρονα η παρουσία των φεστιβάλ στην πλειοψηφία των ηπειρωτικών περιοχών τόσο στην ορεινή Ελλάδα όσο και στα παράκτια είναι περιορισμένη. Σε έξι γεωγραφικά διαμερίσματα, σχεδόν στα μισά εμφανίζονται λιγότερα από επτά ετήσια φεστιβάλ την τελευταία εξαετία. Στα νησιά τα δεδομένα μοιάζουν ενθαρρυντικότερα, όμως η διοργάνωση φεστιβάλ από μόνη της δε σημαίνει κάτι. Πόσο μάλλον όταν τα νησιά του βορείου Αιγαίου σχεδόν λείπουν από το χάρτη των μουσικών φεστιβάλ.

Η συγκέντρωση πληροφορίας, η επιτόπια έρευνα με ερωτηματολόγια, η ανάλυση της πληροφορίας που αφορά το προφίλ του επισκέπτη κάθε φεστιβάλ, αλλά και του εν δυνάμει ακρωατηρίου που το φεστιβάλ θέλει να απευθυνθεί, η γνώση των αδυναμιών και των πλεονεκτημάτων, των ευκαιριών και των απειλών, η κοινοποίηση στατιστικών και η συνεργασία με τις τοπικές αρχές, αποτελούν σημαντικά εργαλεία αυτογνωσίας, σχεδιασμού και μακροπρόθεσμης στοχοθεσίας για ένα βιώσιμο και παραγωγικό μουσικό φεστιβάλ που προσφέρει στον τόπο που το φιλοξενεί και τους ανθρώπους του. Η

απόκρυψη στοιχείων για λόγους ελέγχου ή φορολογίας και η επιλογή ελιγμών σε θολά νερά είναι μια βραχυπρόθεσμη επιλογή που είτε καθιστά το φεστιβάλ σύντομα μη βιώσιμο, είτε το καθιστά στάσιμο μέχρι την εμφάνιση αναλόγου οικονομικού εκτοπίσματος ανταγωνιστή.

Η φεστιβαλική περίοδος περιορίζεται αυστηρά στους καλοκαιρινούς μήνες με μια μικρή επέκταση της τάξεως του δεκαπενθήμερου μέσα στο Μάιο και το Σεπτέμβρη. Άρα αναφερόμαστε σε ένα τετράμηνο που απορροφά το 85% των διοργανώσεων (Μόνο 24 στις 170 διοργανώσεις αφορούν την περίοδο από Οκτώβριο μέχρι και Απρίλιο). Την ίδια στιγμή που η τουριστική βιομηχανία επενδύει στις επέκταση της τουριστικής σεζόν και στην προσπάθεια δημιουργίας τουριστικών κινήτρων, τα μουσικά φεστιβάλ είναι απών. Εδώ μπορεί να προστεθεί και το κλιματικό πλεονέκτημα αφού σύμφωνα με τη EMY οι μέσες μηνιαίες θερμοκρασίες της 55ετίας (1955-2010) στην Ελλάδα κυμαίνονται μεταξύ 10,30 C και 28,30 C, ενώ την ίδια στιγμή οι μέσες θερμοκρασίες της 30ετίας (1981-2010) της κεντρικής και νοτιοανατολικής Αγγλίας κυμαίνονται μεταξύ 6,30 C και 14,30 C, με τις 121,6 από τις 365 ημέρες να βρέχει >1mm νερού (Πηγή: Met Office by UK Government).

Η επέκταση της τουριστικής περιόδου στη μικροοικονομία ενός φεστιβάλ μπορεί να μεταφραστεί σε ημέρες διαμονής. Καθότι είδαμε στα στοιχεία από τα φεστιβάλ του εξωτερικού, κάθε ημέρα διαμονής μπορεί να αγγίξει τα 80€ συνολικής δαπάνης ανά επισκέπτη. Ο αποτελεσματικός σχεδιασμός και η από κοινού δράση με τις τοπικές αρχές και τους τοπικούς φορείς μπορεί να αποβεί λοιπόν ιδιαίτερα προσοδοφόρα σε υλικό και άυλο επίπεδο εάν η διαμονή του επισκέπτη επεκτεθεί έστω και μία ημέρα.

Η στόχευση στον διεθνή τουρισμό είναι ένα σοβαρό ζήτημα αφού στην Ελλάδα το 1/5 της συνολικής οικονομίας της χώρας προέρχεται από τον τουρισμό, ενώ το 1/3 σχεδόν

των εξαγωγών προέρχεται από την κατανάλωση των διεθνών επισκεπτών εντός της χώρας. Με τους διοργανωτές φεστιβάλ, τα περισσότερα των οποίων η παραγωγή γίνεται κατά τους θερινούς μήνες, να παρουσιάζουν ποσοστά μη μεταφρασμένων ιστοτόπων +58%, φαίνεται πως ο διάυλος επικοινωνίας με το διεθνή τουρισμό είναι ακόμα χαμηλωμένος. Φυσικά γι' αυτό δεν ευθύνονται μόνο οι διοργανωτές, αλλά και η απουσία σχεδιασμού των κρατικών και τοπικών αρχών, αφού πολλές φορές η πληροφορία φτάνει, αλλά δεν επικοινωνείται με τρόπο αποτελεσματικό. Άλλωστε οι τοπικές αρχές είναι οι ίδιες υπεύθυνες ή εμπλέκονται άμεσα σε μια μεγάλη μερίδα των μουσικών φεστιβάλ της Ελλάδας, έχουν πορσωπικό, περιορισμένο φυσικά, αλλά με τμήματα (βλ. ευρωπαϊκού προγραμματισμού, καθαριότητας, τεχνικού συνεργείου, μηχανικών, λογιστηρίου, πληροφοριών, προμηθειών κ.λπ.) και ανθρώπους ικανούς για πολλά πράγματα αν συνεργαστούν και χαράζουν μια στρατηγική που να αποβλέπει στον τουρισμό (εσωτερικό και εξωτερικό), τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τα δημιουργικά μυαλά του τόπου και τελικά στην τοπική κινητικότητα και ανάπτυξη.

Είναι αδιανόητο να διατρέχουμε την εποχή του διαδικτύου και της τεχνητής νοημοσύνης, να κυκλοφορούμε με ενσωματωμένο πλοηγό διαδρομής στο αυτοκίνητο και το 66,5% των ελληνικών μουσικών φεστιβάλ να μην εντοπίζονται από τις υπηρεσίες χαρτών του διαδικτύου.

Στην αντιπέρα όχθη, μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι οι Έλληνες διοργανωτές σε σημαντικό ποσοστό κάνουν χρήση της ελεύθερης εισόδου. Είτε για ιδεολογικούς λόγους, είτε γιατί επιδοτούνται από κάποιο ίδρυμα ή πρόγραμμα, είτε γιατί είναι δημόσιες εκδηλώσεις τοπικών πολιτιστικών κέντρων ή πανεπιστημίου. Η ελεύθερη είσοδος, παρότι άμεσα δεν αποφέρει οικονομικό όφελος στο διοργανωτή, μπορεί να αποφέρει επαρκέστατο όφελος από την ανεμπόδιστη προσέλευση των επισκεπτών και την κατανάλωση εντός του φεστιβάλ. Σε κάθε περίπτωση χρειάζεται να διασφαλίζεται η

δίκαιη ανταμοιβή των καλλιτεχνών που συμμετέχουν και η αποφυγή «αθέμιτου ανταγωνισμού» που μπορεί να προκαλέσει προβλήματα τόσο σε άλλους διοργανωτές, όσο όμως και στον ίδιο τον καλλιτέχνη. Η τέχνη και η έρευνα είναι δικαίωμα, αλλά κι ο ερευνητής κι ο καλλιτέχνης έχουν δικαιώματα.

Μεγάλο αρνητικό αποτελεί το περιορισμένο ακρωατήριο στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα τα πρακτορεία καλλιτεχνών να δημιουργούν δυσκολίες στους εγχώριους διοργανωτές τόσο με τις υψηλές τιμές που ζητούν όσο και με τις αλλαγές τελευταίας στιγμής στις ημερομηνίες εμφάνισης -όπως υπογραμμίζεται και στην περίπτωση του OpenAir St. Gallen Festival-.

Τα φεστιβάλ στην Ελλάδα έχουν μια τάση να αυξάνονται την τελευταία δεκαετία. Παρόλη την οικονομική κρίση και τα μνημόνια, η βιομηχανία των event και σε συνδυασμό με τη δημιουργική -πορτοκαλί βιομηχανία φαίνεται να αντέχουν στο χρόνο.

Σημασία για την ευμάρεια όλων όμως, διοργανωτών, τόπων υποδοχής, πληθυσμού, εργολάβων, προμηθευτών, δημιουργών, καλλιτεχνών, περιβάλλοντος και επισκεπτών, είναι η μελέτη, η από κοινού συνεργασία, ο σχεδιασμός και ο συνεχής επανέλεγχος της πορείας προς το στόχο, που δε μπορεί να είναι άλλος από τη μεγάλη γιορτή της φεστιβαλικής εμπειρίας που θα τονώσει τον τόπο και θα εξιψώσει την ευημερία των ανθρώπων του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aldskogius, Θ. 1993, Festivals and Meets: The Place of Music in 'Summer Sweden', *Human Geography*, 75, 2, 55-72.
- Allen, J., O'Toole, W., McDonnell, I. & Harris, R. 2002, *Festival and Special Event Management*, 2nd edn, John Wiley & Sons Australia Ltd, Milton
- Arcodia, C., & Whitford, M. 2007, Festival Attendance and the Development of Social Capital, *Journal of Convention & Event Tourism*, 8 (2), 1 – 18.
- Backman, F., Backman, U., Uysal, M. & Sunshine, M. 1995, Event tourism and examination of motivations and activities, *Festival Management & Events Tourism*, 3, 15–24.
- Bahktin, M. 1984, *Rabelais and his World*, Indianapolis: Indiana University Press
- Bladen, C., Kennel, J., Abson, E. & Wilde, N. 2012, *Events Management, An Introduction*, Routledge, New York
- Bakhshi H., Hargreaves I., Garcia M. J., (2013), A manifesto for the Creative economy
- Bladen, C., Kennel, J., Abson, E. & Wilde, N. 2012, *Events Management, An Introduction*, Routledge, New York
- Bowdin, G., Allen, J., O'Toole, W., Harris, R. & McDonnell, I. 2011, *Events Management*, 3rd edn, Elsevier Ltd, Oxford.
- Britannica 2009, The Encyclopedia Britannica
- Bowdin, G., Allen, J., O'Toole, W., Harris, R. & McDonnell, I. 2011, *Events Management*, 3rd edn, Elsevier Ltd, Oxford.
- Burgan, B. & Mules, T. 1992, Economic Impact of Sporting Events, *Annals of Tourism Research*, 19, 700-710.

- Carlsen, J. 2004, *The Economics and evaluation of festivals and events*, chapter 5 to Yeoman, I., Robertson, M., Ali-Knight, J., Drummond, S., & McMahon-Beattie, U.(ed.) 2010(reprinted), *Festival and Events Management, An International arts and culture perspective*, Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Chadwick, A., Therivel, R. and Glasson J., (1994) Introduction to environmental impact assessment , UCL Press., London
- Chang, J. 2006, Segmenting Tourists to Aboriginal Cultural Festivals: An Example in the Rukai Tribal Area, Taiwan, *Tourism Management*, 27(6), 1224-1234.
- Chaston, I. & Sadler-Smith, E. (2012), Entrepreneurial Cognition, Entrepreneurial Orientation and Firm Capability in the Creative Industries. *British Journal of Management*, 23: 415–432
- Commission «EC Communication, (March 2010b), Europe 2020: A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth, COM (2010) 2020, p. 7
- Crompton, J. 1979, Motivations for Pleasure Vacations, *Annals of Tourism Research*, 4, (4), 408-424.
- Crompton, J., & McKay, S. 1994, Measuring the Economic Impact of Festivals and Events: Some Myths, Misapplications and Ethical Dilemmas. *Festival Management and Event Tourism*, vol. 2: pp. 33–43, 5 to Jackson, J., Houghton, M., Russell, R., & Triandos, P. 2005, Innovations in Measuring Economic Impacts of Regional Festivals: A Do-It-Yourself Kit *Journal of Travel Research*, 43, 360 – 367.
- Crompton, J., & McKay, S. 1997, Motives of visitors attending festival events. *Annals of Tourism Research*, 24(2), 425–439.
- Derret, R. 2004, *Festivals, events and the destination*, chapter 5 to Yeoman, I., Robertson, M., Ali-Knight, J., Drummond, S. & McMahon-Beattie, U. (eds.)

- 2004, *Festival and Events Management. An international arts and culture perspective*, Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Dwyer, L., Mellor, R., Mistilis, N. & Mules, T. 2000, A framework for evaluating and forecasting the impacts of special events ς το Yeoman, I, Robertson, M, Ali-Knight, J, Drummond, S, & McMahon-Beattie, U(ed.) 2010(reprinted), *Festival and Events Management, An International arts and culture perspective*, Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford.
- EIR Global Economic Impact from COVID 19 Infographic - WTTC and Oxford Economics, April 2020
- Eurostat, Methodological Manual for Tourism Statistics, 2014, v. 3.1
- Falassi, A. (Ed.), 1987, *Time out of time: Essays on the festival*, Albuquerque: University of New Mexico Press ς το Getz, D., 2005, *Event Management & Event Tourism*, 2ndedn, Cognizant Communication Corporation, New York.
- Faulkner, B. 1993, Evaluating the impacts of hallmark events, *Bureau of Tourism Research*, Paper No.16
- Faulkner, B., Fredline, E., Larsson, M. & Tomljenovic, R. 1999, A marketing analysis of Sweden's Storsjöyran Musical Festival, *Tourism analysis: an interdisciplinary journal*, 4 (3-4).
- Foth M., Bilandzic M., Hearn G., (2011) Urban Informatics: Research and Insights for Libraries, Cultural Industries and Innovation Systems, Australian Business Foundation Research Fellow on Innovation and Cultural Industries by Aurora Foundation
- Fredline, L., Jago L. & Deery, M. 2003, The development of a generic scale to measure the social impacts of events, *Event Management*, 8(1), 23-27 ς το Getz, D. 2007, *Event Studies, Theory, Research and Policy for Planned Events*, Elsevier Ltd., Oxford.

- Frey, B., 1994, The Economics of Music Festivals, *Journal of Cultural Economics*, 18, 29-39.
- Garrido M. J., Camarero C., (2010), Assessing the impact of organizational learning and innovation on performance in cultural organization, *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing*, Int. J. Nonprofit Volunt. Sect. Mark. 15: 215–232 (2010) Published online 18 September 2009 in Wiley InterScience
- Getz, D. 1989, Special Events Defining the product, *Tourism Management*, 10 (2), 125–137.
- Getz, D. 1991, *Festivals, Special Events and Tourism*, Van Nostrand Reinhold, New York.
- Getz, D. 2002, Why Festivals Fail, *Event Management*, 7, 209–219.
- Getz, D. 2005, *Event Management & Event Tourism*, 2nd edn, Cognizant Communication Corporation, New York.
- Getz, D. 2007b, *Event Studies, Theory, Research and Policy for Planned Events*, Elsevier Ltd., Oxford.
- Gibson & Connell 2012, *Music Festivals and Regional Development in Australia*, Ashgate, Burlington.
- Gibson, C., Connell, J. 2003, “Bongo Fury”: Tourism, Music and Cultural Economy At Byron Bay, Australia, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 94(2), 164-187.
- Go, R., 1990, Resorts resurgent: Shoulder and off-season expand their base, *Canadian Hotel and Restaurant*, 68(8), 43–44
- Higham, J. & Hinch, T., 2002, Tourism, sport and seasons: the challenges and potential of overcoming seasonality in the sport and tourism sectors, *Tourism Management*, 23, 175–185.

- Hall, CM, 1992, *Hallmark Tourist Events. Impacts, Management & Planning*, John Wiley & Sons Ltd, West Sussex.
- Higham, J. & Hinch, T., 2002, Tourism, sport and seasons: the challenges and potential of overcoming seasonality in the sport and tourism sectors, *Tourism Management*, 23(2), 175–185.
- HKU, (2010), *The Entrepreneurial Dimension of the Cultural and Creative Industries*, Utrecht, Hogeschool vor de Kunsten Utrecht
- Hunn, C., & Mangan, J. 1999. “Estimating the Economic Impact of Tourism at the Local, Regional and State or Territory level, Including Consideration of the Multiplier Effect.” *Valuing Tourism: Methods and Techniques*, Bureau of Tourism Research Occasional, Paper No. 28, edited by K. Corcoran, Australia Bureau of Tourism Research, and Tourism New South Wales. Canberra, Australia: Bureau of Tourism Research.
- IFEA, 2009, *The Power of Celebration* (online), Available at:
http://www.ifea.com/joomla1_5/index.php?option=com_content&view=article&id=180&Itemid=306. Accessed 10 May 2009
- Bladen, C., Kennel, J., Abson, E. & Wilde, N. 2012, *Events Management, An Introduction*, Routledge, New York.
- Iso-Ahola, S. 1980, *The Social Psychology of Leisure and Recreation*, Dubuque, IA: Brown.
- Iso-Ahola, S. 1982, Toward a Social Psychological Theory of Tourism Motivation: A Rejoinder, *Annals of Tourism Research*, 9, 256-262.
- Jackson, J., Houghton, M., Russell, R., & Triandos, P. 2005, Innovations in Measuring Economic Impacts of Regional Festivals: A Do-It-Yourself Kit *Journal of Travel Research*, 43, 360 – 367.

- Janiskee, R. 1996, Historic Houses and Special Events, *Annals of Leisure Research*, 23(2), 398-414.
- Johnson, R. 1999, Estimating the Economic Impact of a Tourism Accommodation Development on my Local Government Area, Region, State or Territory, in *Valuing Tourism: Methods and Techniques*, Bureau of Tourism Research Occasional, Paper No. 28, edited by Corcoran, K., Australia Bureau of Tourism Research, and Tourism New South Wales. Canberra
- Jura Consultants and Gardiner & Theobald, 2001, *Millennium Festival Impact Study*, Edinburgh, Jura Consultants and Gardiner & Theobald Management Consultancy
- to Bowdin, G., Allen, J., O'Toole, W., Harris, R. & McDonnell, I. 2011, *Events Management*, 3rd edn, Elsevier Ltd, Oxford
- Kindleberger, P. C., Herrick, B., (1977), *Economic Development*, McGraw-Hill,
- Konsola D., & Karachalis (2009), *Cultural Policy and Management (kpy) Yearbook 2009, Arts Festivals and Urban Cultural Policies in the Small and Medium-Sized Cities of Greece*, Boekmanstudies Istanbul Bilgi University Press
- Kotler, P., Haider, D., and Rein, I., 1993, *Marketing Places*, New York: The Free Press
- to Getz, D 2007, *Event Studies, Theory, Research and Policy for Planned Events*, Elsevier Ltd., Oxford.
- Landry C., (2012), *Creativity, Culture & The City: a question of interConnection*, A study of the forum D'Avignon Ruhr, RuhR.2010
- Martin, B., Bridges, W., & Grunwell, S. 2006, A comparison of two music festivals: implications for festival managers and planners, *Hospitality, Tourism, Leisure Science Journal*, 2, 1-9.
- Mason, P. (2003), *Tourism Impacts, Planning and Management*, Butterworth-Heinemann

- Mason, P. & Beaumont-Kerridge, J. 2004, *Attitudes of visitors and residents to the impacts of the 2001 Sidmouth International Festival*, Chapter 5 to Yeoman, I, Robertson, M, Ali-Knight, J, Drummond, S, & McMahon-Beattie, U(ed.) 2004, *Festival and Events Management, An International arts and culture perspective*, Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford.
- McDonnell, I., Allen, J. and O'Toole, W. 1999, *Festival and Special Event Management*. Brisbane: John Wiley and Sons 5 to Derret, R. 2004, *Festivals, events and the destination*, chapter 5 to Yeoman, I., Robertson, M., Ali-Knight, J., Drummond, S. & McMahon-Beattie, U. (eds.) 2004, *Festival and Events Management. An international arts and culture perspective*, Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford.
- Mercer, D. 1973, The concept of recreation need, *Journal of Leisure Research*, 5 (1), 37–41 5 to Torkildsen, G., 2005, *Leisure and Recreation Management*, Routledge, London.
- Mill, R. & Morrison, A. 1985, *The Tourism System: an introductory text*, Prentice Hall, New Jersey.
- Noordman D., Kroes & de Graauw 2005, *Festivals en gemeentelijk beleid ; uitgave* RISBO; Augustus 2005; NL 5 to Vrettos, A. 2006, *The Economic Value of Arts & Culture Festivals/ A Comparison of four European Economic Impact Studies*. Master Thesis, Master Program Arts & Heritage Thesis, Maastricht
- Oakes, S. 2003, Demographic and Sponsorship Considerations for Jazz and Classical Music Festivals, *The Service Industries Journal*, 23(3), 165 – 178.
- Picard, D., & Robinson, M. (Eds.) 2006, *Festivals, tourism and social change: Remaking worlds*, Channel View, Clevedon.
- Raj, R, Walters, P. & Rashid, T., 2009, *Events Management: An Integrated and Approach*, Sage Publication Ltd, London.

- Rasmussen B., Andersen D., Jensen A., (2012), Foresight on Facilities Management – Realdania Research DTU Management Engineering, Technical University of Denmark
- Restrepo, B. F., Marquez, D. I., (2013), BID The Orange Economy, Interamerican Development Bank, Washington, IDB-MG-165
- Ritchie, J. & Beliveau, D. 1974, Hallmark events: An evaluation of a strategic response to seasonality in the travel market, *Journal of Travel Research*, 14, 14–20
 Getz, D 2007a, Event Tourism: Definition, Evolution and Research, *Tourism Management*, 29(3), 403 – 428.
- Robinson, H., 1979, A geography of tourism. London: MacDonald and Evans
 Higham, J. & Hinch, T., 2002, Tourism, sport and seasons: the challenges and potential of overcoming seasonality in the sport and tourism sectors, *Tourism Management*, 23, 175–185.
- Rooney, J., 1988, Mega-Sports events as tourist attractions: a geographical analysis, 93-99
 Hall, C., 1992, *Hallmark Tourist Events. Impacts, Management & Planning*, John Wiley & Sons Ltd, West Sussex.
- Rowley J., & Williams C., (2008), The impact of brand sponsorship of music festivals, *Marketing Intelligence & Planning* 26
- Schofield, P. & Thompson, K. 2007, Visitor Motivation, Satisfaction and Behavioural Intention: The Naadam Festival, Ulaanbaatar, *International Journal Of Tourism Research*, 9(5), 329-344.
- Skoultzos, S. & Tsartas, P. 2009, ‘Event tourism: Statements and Questions about its impacts on rural areas’, *TOURISMOS*, 4(4), 293-310.
- Smith, L. 1990, *Dictionary of Concepts in Recreation and Leisure Studies*, Westport, Greenwood Press.

- Staines J., Mercer C. (2013), Mapping of Cultural and Creative Industry Export and Internationalisation Strategies in EU Member States, Report on Export and Internationalisation Strategies for the Cultural and Creative Industries, EENC Report
- Swarbrooke, J. (1999), Sustainable Tourism Management, CABI, UK
- Tajtakova M., Olejarovab M., (2012) Culture and its Role in the Volatile Environment of Knowledge and Creative Age in View of Crisis, American Academic & Scholarly Research Journal Vol. 4, No. 5
- Thrane, C. 2002, Jazz Festival Visitors and Their Expenditures: Linking Spending Patterns to Musical Interest, *Journal of Travel Research*, 40, 281-286.
- Torkildsen, G., 2005, *Leisure and Recreation Management*, Routledge, London
- UNCTAD Creative Economy Outlook and Country Profile _report 2018
- Uysal, M., Backman, K., Backman, S., & Potts, T. (1991). An examination of event tourism motivations and activities. στο R. D. Bratton, F. M. Go, & J. R. B. Richie (Eds.), *New horizons in tourism and hospitality education, training, and research* (pp. 203–218). Calgary, Canada: University of Calgary.
- World Travel & Tourism Council, Greece 2020 Annual Research: Key Highlights
- World Travel and Tourism Council Report – WTTC, Global Economic Impact & Trends 2020, p.1
- Κοινή Διακήρυξη, World Trade Organization (WTO) & United Nations Environment Programme (UNEP), 1982
- Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Ρ. 2001, *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα
- Λαμπριανίδης, Λ. (2012), *Οικονομική Γεωγραφία, Στοιχεία Θεωρείας και Εμπειρικά Παραδείγματα*, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα

- Μπαμπινιώτης, Γ. 1998, Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων, Ερμηνευτικό, ετυμολογικό, συνωνύμων-αντιθέτων, κυρίων ονομάτων, επιστημονικών όρων, ακρωνυμίων, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα.
- Σκούλτσος, Σ. (2014), Τα event/εκδηλώσεις ως τουρισμός ειδικού ενδιαφέροντος και ως δραστηριότητα ελεύθερου χρόνου: χαρακτηριστικά της αγοράς και σχεδιασμός, Διδακτορική Διατριβή, Χίος
- Σπανουδάκη Μ., (2013), Πολιτιστική Δημιουργική Βιομηχανία & Περιφερειακή Ανάπτυξη
- Τράπεζα της Ελλάδας, (2020), Έρευνα Συνόρων, Ισοζύγια Πληρωμών, Ταξιδιωτικές Εισπράξεις
- Τσάρτας, Ρ. 1996, *Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό*, ΕΞΑΝΤΑΣ, Αθήνα.

Σύνδεσμοι

<https://www.emodnet-humanactivities.eu/search-results.php?dataname=Main+Ports>

<https://impactoffestivals.wordpress.com/>

<https://www.leaderdigital.ch/news/openair-st-gallen-in-deutscher-hand-4053.html>

http://www.emy.gr/emv/el/climatology/climatology_city?perifereia=Attiki&poli=Athens_Hellinikon

<https://www.metoffice.gov.uk/research/climate/maps-and-data/uk-climate-averages/u10hb54gm>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Συγκεντρωτικά στοιχεία έρευνας

Festival Name	Place	City Near To	Capacity	Attendance	Period
1 River Party	Nestorio	Kastoria		50,000	Jul/Aug
2 Rockwave Festival	Malakasa	Athens	60,000+		July
3 Ejekt Festival	Plateia Nerou	Athens	50,000		Jun/Jul
4 Release Athens	Plateia Nerou	Athens	50,000		Jun
5 Athens Rocks Festival	OAKA Stadium	Athens	15,000	10,000	Jul/Jun
6 Athens Garden Festival	National Garden/Syntagma	Athens			Jun
7 Matala Beach Festival	Matala	Heraklion		90,000	Jun
8 Secret Sound Festival	Skyros	Skyros			Jul/Aug
9 Up Festival	Egiali, Amorgos	Naxos		1.000 ?	July
10 Saristra Festival	Sami, Kefalonia	Argostoli		5.000 ?	Aug
11 Festival Neon Arda	Kastanies Evrou	Alexandroupoli			Jul
12 Ziria Music Festival	Ziria, Trikala Korinthias	Korinthos			Aug
13 Vida Laska Festival	Vidos island	Kerkira			July
14 Los Almiros Festival	Dasos Kouri, Almiros	Volos		10.000?	Aug
15 Mousiko Festival Dasous Arvanitsas	Dasos Arvanitsas, Kiriaki	Leivadia			Jul
16 Samos Young Artists Festival	Pythagorion Theater	Samos	1,000		Aug
17 International Andros Festival	Open Theater (Chora)	Andros			Jul-Aug
18 Festival Melitzazz	Leonidio	Tripoli			Jul
19 Preveza Jazz Festival	Paralia Preveza	Preveza			May/Jun
20 Helios Festival	Area 51, 17 th Km Ethnikis Odou Palaiokastr	Kerkira			Jul
21 Odysia Festival	Cariocas Beach Bar, Ag.Kiriaki Schinos Kor	Korinthos			Jul
22 Under The Sun Festival	Cariocas Beach Bar, Ag.Kiriaki Schinos Kor	Korinthos			Jun-Jul
23 Festival Vrisis Timavou	Vrisi, Timavos	Larisa			Aug/Sep
24 International Pelion Festival	Zagora Pelion	Volos			Jul-Aug
25 Festival Rebetikou	Ermoupoli, Ano Syra, Poseidonia	Syros			Aug-Sep
26 Estella Festival	Paralio, Astros	Nafplio			Aug
27 Festival Agkistrou Xoris Synora	Iamatika Loutra, Agkistro	Serres			Aug
28 Molyvos International Music Festival	Molyvos Castle, etc	Lesvos			Aug
29 Tinos World Music Festival	Chora	Tinos			Jun
30 Loutraki Festival	Loutraki	Korinthos			Aug
31 Diethnes Festival Patras	Patra	Patra			Jun-Sep
32 Festival Sainopoliou Amfitheatrou	Sainopoulio Ampitheater, Magoula Sparti	Sparti			Jun-Aug
33 Serres World Music Festival	Plateia Kroniou	Serres			Jun
34 Icarus Festival For Dialogue Between Cultures	Ag.Kirikos, Evdilos, Raches	Ikaria			Jun-Sep
35 Festival sto Parko Parou	Anoixto Amfitheatro Arhilohos	Paros	700		Jun-Aug

Festival Name	Place	City Near To	Capacity	Attendance	Period
36 Jazz in Paros Festival	Parko Parou	Paros			Jul
37 Lepanto Folk Festival	Limani Nafpaktou	Agrinio			Jun/Jul
38 Falloifornia Festival	Paralia Palaio Faliro	Athens			Jul
39 Zante Jazz Festival	Theatro Dermatousas, Tsilivi	Zakynthos			Jul
40 Dream Festival Medusa	Pezonisi, Eretria	Chalkida			Jul
41 Rhythmic Open Air Festival	Fragma Panagiotiko	Volos			Aug
42 Can You Dance To My Beat	Katavothres Club, Argostoli	Kefalonia			Aug
43 Labateria Festival	Kataraktes Eria, Dirfi	Chalkida		1.000?	Sep
44 Moonshine Festival	Rantcho, Sofiko	Korinthos			Sep
45 Swing for Hope Festival	Dhmotiki Agora Kipselis, Megaro, Texnopoli	Athens			Oct
46 Westside Festival	Patra (inside bars, live stages)	Patra			April
47 Orfun Festival	Kentro Prostatias Paidiou Dramas	Drama			Jul
48 Fasma Festival	Centre Athens (multivenue)	Athens			May
49 Nafplio - Artiva Youth Music Festival	Vouleutiko Nafplio	Nafplio			
50 Just Radio Festival	Dimotikos Kipos Kozanis	Kozani			May
51 Music in Motion	Trianon Cinema, Kondrigktonos	Athens			May
52 Elaionas Festival	Akadimia Platonos, Pedion Areos 2019	Athens			Jun
53 Festival Oitis	Leleika Ypatis, Mountain Oiti, River Sperhei	Lamia			Jun-Sep
54 SAF - Street Art Festival	Diethni Ekthesi Thessalonikis	Thessaloniki		8000?	Jun
55 Moni Lazariston Festival	Moni Lazariston, Stavroupoli	Thessaloniki		6000?	Jun-Sep
56 Festival Aisxyleia	Paralia Eleusinas, Palaio Elaiourgeio	Athens			Jun-Oct
57 Festival Volou	Volos (multivenue)	Volos			April-Aug
58 Korfu Odyssee	Edem Beach Club & Multivenue, Kerkyra	Kerkyra			Jun
59 Serres School Music Festival	Central Park Serron	Serres			Jun
60 Mawa Festival	Amfitheatro Sarakiniko Gavdos, Nomade F	Gaudos			Jun-Jul
61 Mesogeiaiko (Radiofoniko) Festival Sitias	Limeniko Tameio, Sitia	Ag.Nikolaos			Jun-Jul
62 Festival Olympou	Arhaio Theatro Dion, Olympos	Katerini			Jul-Aug
63 Jazz in July	Vamos Chanion	Chania			Jul
64 Festival Tinou	Tinos	Tinos			Jul-Sep
65 Paxos Music Festival	Loggos, Paxoi	Kerkira			Jul-Sep
66 TentArt Festival	Parko Agias Varvaras	Drama			Jul
67 Pozar Festival	Loutra Pozar, Loutraki Pellas	Edessa			Jul
68 International Festival of the Aegean	Apollon Theater Ermoupoli & Multivenue	Syros			Jul
69 Festival Naxou	Agiasos	Naxos			Jul-Sep
70 Rock Mountain Festival	Profitis Ilias, Dodoni	Ioannina			Jul

Festival Name	Place	City Near To	Capacity	Attendance	Period
71 Weak-End Festival	Mantoudi, Evia	Chalkida			Jul
72 Festival Kitharas Ermoupolis	Theatro Apollon, Ermoupoli	Syros			Jul
73 Syros Accordeon Festival	Syros (multivenue)	Syros			Jul-Aug
74 Yakintheia	Anogeia, Kritis	Heraklion			Jul
75 Anemi Jazz Festival	Karavostasis	Folegandros			Jul
76 Festival Dromou Kalamatas	Aso Pamisou, Parko OSE	Kalamata			Jul
77 Santorini Arts Factory	Vlyhada	Santorini			Jul-Sep
78 In-Fest	Rantzo	Kilkis			Jul
79 Festival Plateias	Neapoli, Crete	Ag.Nikolaos			Aug
80 Saronic Chamber Music Festival	Galatas, Ydra, Poros, Spetses, Kithira	Nafplio/Pireus			Aug
81 Snak Festival	Kouzino	Ikaria			Aug
82 Feneffest / Festival Feneou	Limni Doksa, Feneos	Korinthos			Aug
83 Reggaevibes Music Festival	Kimzu Sea Lounge (EOT), past Paralia Alm	Ag.Nikolaos			Aug
84 Ireon Music Festival	Ireo	Samos			Aug
85 Pulsar Samothraki Art Festival	Kamariotissa	Samothraki			Aug
86 Mousiko Festival Kioniou Ithakis	Kioni	Ithaki	1000		Aug
87 Railway Festival	Parko OSE, Vartholomio	Pirgos			Aug
88 Lelekios Fiesta	Ergostasio Pelargos, Nea Kios	Nafplio			Aug
89 Samothrace World Music Festival / Ethnic Jam	Gefira tou Fonia	Samothraki			Aug
90 International Folklor Festival Lefkada	Venetian Castle of Agia Mavra	Lefkada			Aug
91 Love & Peace Festival	Malakasa	Athens			Jun
92 Diadromes Sti Marpissa	Marpissa	Paros			Aug
93 Jazz on Tinos	Drosou, Tinos	Tinos			Aug
94 Festival Thriskeftikis Mousikis Patmou	Ieros Xoros Apokalipsis Patmos	Patmos			Aug-Sep
95 Piki-Nik Urban Festival	Romaiki Agora, Thessaloniki	Thessaloniki			Aug-Sep
96 Fougaro Jazz Festival	Fougaro Viomichaniko Mouseio	Nafplio			Sep
97 Spiral Nights Eco Fest	Agios Istiaias, Aidipsos, Evia	Chalkida			Sep
98 Festival Kolonou	Theatro Kolonou	Athens			Sep
99 Athens School Festival	Technopoli	Athens		6000	Sep
100 Let's Rock Festival	Anoixto Dimotiko Theatro Oinofta	Athens			Sep
101 Reworks Festival	Megaro Mousikis Thessaloniki	Thessaloniki			Sep
102 Django Fest Athens - Gypsy Jazz Festival	Technopolis	Athens			Sep
103 Festival Votanikou "Kato Apo Tis Grammes"	Votanikos (multivenue)	Athens			Sep
104 Dimitria	Thessaloniki (multivenue)	Thessaloniki			Oct
105 To Mikro Parisi Ton Athinon	Center of Athens (multivenue)	Athens			Oct

Festival Name	Place	City Near To	Capacity	Attendance	Period
106 Syros Jazz Festival	Theatro Appolon, Ermoupoli	Syros			Oct
107 Spoutnik Festival	Alsos Stratou	Athens			Oct
108 Hip Hop Smile Festival	Polyhoros Romantso	Athens			Oct
109 Prairie & Rust Festival	The Zoo, Chalandri	Athens			Oct
110 Monitor Festival / Modern Art Festival	Leof.Plastira, Heraklio, Crete	Heraklion			Oct-Noe
111 Festival Pianou Thessalonikis	Makedoniko Sygchrono Mouseio Tehnis	Thessaloniki			Noe-Dec
112 InMute Festival	Center of Athens (multivenue)	Athens			Noe
113 Greek Beatbox Championship	Six Dogs, Gagarin 205, The Lab	Athens			Noe
114 Plissken Festival	Technopolis, Center of Athens (multivenue)	Athens			Jun
115 Break The Chain Festival - Stop Human Traffick	Center of Athens (multivenue)	Athens			Dec
116 International Festival of Karditsa	Karditsa (multivenue)	Karditsa			Dec
117 Balkan Festival of Kastoria	Kastoria	Kastoria			Jan
118 Piano Plus Festival	Idrima Attikou Odeiou, Pagkrati	Athens			Jan
119 Festival Mousikotropo	Dimotiko Odeio Larisas	Larisa			Jan-Feb
120 Vinyl Market	Technopolis	Athens			Feb, Apr, Nov
121 Vinyl is Back	Mouseio Autokinitou, Cine Keramikos	Athens			Mar
122 Balkan Fest	Polyhoros WE (Diethni Ekthesi Thessalonik	Thessaloniki			Feb
123 Electric Nights Festival	Booze Cooperativa	Athens			Mar
124 Irish Culture Festival	Alcheimio Pub Grevena	Grevena			Mar
125 Classical Music Festival Xanthi	Laografiko Mouseio Xanthi	Xanthi			Mar-Apr
126 Reedblocks Thessaloniki Accordion Festival	Chorodentro, Thessaloniki	Thessaloniki			Apr
127 Borderline Festival	Stegi Idrimatos Onasi, Geoponiko Panepisti	Athens			Apr
128 Europavox Festival Athens	Fuzz Music Club	Athens			Apr
129 BIG BANG Festival	Stegi Idrimatos Onasi	Athens			May
130 Holi Fest Crete	Ethniko Stadio Chania, Parking ABEA Rethi	Rethimno/Chania/ Agios Nikolaos			May/June
131 Medieval Rose Festival	Mesaioniki Poli	Rhodes			May
132 Audiovisual Art's Festival	Plateia Tsirigoti	Kerkira			May
133 ADD Festival	Elliniko International Airport	Athens			Jun
134 Athens Technopolis Jazz Festival	Technopoli, Keramikos	Athens			Jun
135 Panorama Ellinikis Jazz	Stegi Idrimatos Onasi	Athens			Jun
136 Aigaiou Methexis	Mpatsi	Andros			Jun
137 Yupiyaya Festival	Kedros Beach Bar	Donousa			Jun
138 Surf Art Festival	Beach Volley, Olympiako Sygkrotima Faliro	Athens			Jun
139 Summer Nostos Festival	Kentro Politismou Idrima Stavros Niarhos	Athens			Jun
140 The/Saloniki Sound Festival	Thessaloniki	Thessaloniki			Jun

Festival Name	Place	City Near To	Capacity	Attendance	Period
141 Athens Retro Festival	Palio Amaksostasio OSY, Gkazi	Athens			Jun
142 Europaiiki Giorti Mousikis	Greece (Multicity, Multivenue)	Athens			Jun
143 Bollywood & Multicultural Dance Festival	Dora Stratou Theater, Filopappou	Athens			Jun-Jul
144 Colour Day Festival	OAKA	Athens			Jun-Jul
145 Paros Festival	Paroikia	Paros			Jul
146 Festival Vovouas	Vovoua, Zagori, Pindos	Ioannina			Jul
147 Endorphin Festival	Hani Hatzigwou, Milea	Larisa			Jul
148 Bloque Festival	Ktima Oenogenesis (past: Dasiko Horio Pa	Drama (past: Kavala)	7,000		Jul
149 ARION Diethnes Festival Kitharas	Molyvos	Lesvos			Aug
150 River Flow Festival	Platanakia, Vergina	Veroia	1,500		Aug
151 Reborn Festival	Paralia Megalo Fanarak, Moudros	Limnos			Aug
152 Over The Wall - Crete Rock Festival	Politistiko Kentro Herakliou	Heraklion			Aug
153 Zero Festival	Limni Zirou, Filippiada	Arta			Aug
154 Paxos Reggae Festival	Gaios (Paxoi), Voutoumi	Kerkira			Aug
155 Street Mode Festival	Limani Thessalonikis	Thessaloniki	40,000		Aug-Sep
156 H Mera Me Ta Xromata	Fragma Thermis	Thessaloniki			Sep
157 Festival KNE (Communist Youth Party Fest)	Parko Tritsi	Athens			Sep
158 Antiratsistiko Festival	Parko Goudi	Athens			Jun/Jul
159 Antiapagoreutiko Festival (Legalise Festival)	Thiseio (past: Panepistimioupoli)	Athens			May
160 Indie Free Festival	Pedion Areos	Athens			Jun
161 Festival Anaireseis	Geoponiko Panepistimio	Athens			Jun
162 Resistance Festival	University of Fine Arts	Athens			Sep
163 Pre/Post Festival	Limani Prevezas (past: Kipothatro)	Preveza			Aug
164 Svenfest Open Air	Asteras Karditsas Stadium	Karditsa			Jul
165 Shapes Zakynthos	Paralia Banana (Tropicana & Casa Playa B	Zakynthos	5000		Aug
166 Flight of Icarus Festival	Stavlos	Ikaria			Jul
167 Ikaria Music Festival	Bensao Beach Bar, Mesakti	Ikaria			Aug
168 Zagori Art Festival	Negades, Zagoriou	Ioannina			Jun
169 Giortes Ths Ghs / Earth Festival	Vlasti	Kozani			Jul
170 Primer Music Festival	Plateia Nerou	Athens			Jul

Festival Name	Days	Translate	Organization	Admission	Production	History
1 River Party	5	No	Private	Ticket	People Entertainment Group	42
2 Rockwave Festival	3 seperated	Yes	Private	Ticket	Didi Music / Big Star Promotion	25
3 Ejekt Festival	1-3 days seperated	Yes	Private	Ticket	Detox Events	18
4 Release Athens	3 seperated	Yes	Private	Ticket	Fuzz Productions	3
5 Athens Rocks Festival	1	Yes	Private	Ticket	High Priority Promotions	2
6 Athens Garden Festival	3	No	Local Gov	Free	OPANDA (Organismos Politismou)	7
7 Matala Beach Festival	3	No	NGO	Free	Syllogos Touristikis Anaptiks M	9
8 Secret Sound Festival	3	No	Private	Ticket		3
9 Up Festival	2	Yes	Private	Ticket	Papaioannou	8
10 Saristra Festival	3	No	NGO	Free	Gkoutinakis, Vallatos etc	8
11 Festival Neon Arda	5	Yes	Local Gov	Ticket	Dimotiki Koinofelis Epixeirisi Politi	26
12 Ziria Music Festival	3	No	NGO	Free	Sithas Koinoniki Epixeirisi	11
13 Vida Laska Festival	3	Yes	NGO	Ticket	Organismos Koinonikis Diegersis	1
14 Los Almiros Festival	3	No	NGO	Free	DIY / Los Almiros Rock Internet R	9
15 Mousiko Festival Dasous Arvanitsas	3	No	NGO	Ticket	Ellinikos Oreivatikos Omilos Kiria	8
16 Samos Young Artists Festival	7	Yes	NGO	Ticket	Scwartz Foundation	11
17 International Andros Festival	10 seperated	Yes	Local Gov	Ticket	Filoi Festival Androu (municipality	5
18 Festival Melitzazz	5	Yes	Local Gov	Free	Municipality of South Kinouria & P	15
19 Preveza Jazz Festival	3	No	NGO	Free	Preveza Jazz Festival (MKO) / Idi	18
20 Helios Festival	3	No	Private	Ticket	Elements Production	8
21 Odyssia Festival	3	Yes	Private	Ticket	Cariocas beach bar	4
22 Under The Sun Festival	2	No	Private	Ticket	Cariocas beach bar	2
23 Festival Vrisis Tirnavou	2	No	NGO	Ticket	DIY	10
24 International Pelion Festival	9	Yes	NGO	Free	Polyrhythmia (Astiki Mh Kerdoskop	21
25 Festival Rebetikou	5	No	Local Gov	Free	Municipality of Syros & Etairaia P	5
26 Estella Festival	2	No	Local Gov	Free	Municipality of North Kinouria	2
27 Festival Agkistrou Xoris Synora	2	No	NGO	Ticket	Laografikos Omilos Agkistrou	6
28 Molyvos International Music Festival	12	Yes	NGO	Ticket	Diethnes Festival Mousikis Molyv	6
29 Tinos World Music Festival	3	Yes	NGO	Ticket	Idrima Tiniakou Politismou art di	6
30 Loutraki Festival	13	No	NGO	Ticket	Sillogos Filwn Mousikis art direc	6
31 Diethnes Festival Patras	Open Seperated	Yes	Local Gov	Ticket	Dimotiki Vivliothiki Politistikos Org	34
32 Festival Sainopouliou Amfitheatrou	Open Seperated	No	NGO	Ticket	Sainopouleio Idrima	32
33 Serres World Music Festival	3	No	Local Gov	Free	Municipality of Serres	3
34 Icarus Festival For Dialogue Between Cultures	Open Seperated	No	Private	Ticket	Massive Production (Evgenia Taç	11
35 Festival sto Parko Parou	Open Seperated	Yes	Local Gov	Ticket	Paros Park Dimotiki Etairaia	11

Festival Name	Days	Translate	Organization	Admission	Production	History
36 Jazz in Paros Festival	1	Yes	Private	Ticket	Athina Perantinou (Perantinos Tr	8
37 Lepanto Folk Festival	3	No	NGO	Free	Koinsep Provalo ti Nafpaktia	5
38 Falirofornia Festival	1	No	Private	Ticket	Falirofornia Productions	3
39 Zante Jazz Festival	3	No	Private	Ticket	Petros Klampanis (Kallitexniki Die	8
40 Dream Festival Medusa	4	No	Private	Ticket	Medousa "Syllogos Energon Polit	5
41 Rhythmic Open Air Festival	2	No	Private	Ticket	Kiri Poulos / Rhythmic Events	1
42 Can You Dance To My Beat	4	No	Private	Ticket	Katavothres Club + Tribe Record	1
43 Labateria Festival	3	No	NGO	Free	Kathreftis Technon & Ideon + ger	2
44 Moonshine Festival	2	No	Private	Ticket	Moonshine Radio, Greek Cowboy	4
45 Swing for Hope Festival	1	No	Private	Ticket	Athens Swinging Cats	9
46 Westside Festival	4	No	Private	Free	Inner Ear Records, Press Pop Ma	4
47 Orfun Festival	1	No	NGO	Free	Paidia tou Kentrou Prostatias Pai	7
48 Fasma Festival	3	No	Private	Ticket	Fasma	4
49 Nafplio - Artiva Youth Music Festival	3	Yes	Private/Local Gov	Free	ARTIVA cultural management & z	6
50 Just Radio Festival	2	No	NGO	Free	TEI Dytkis Macedonias Just Radi	1
51 Music in Motion	2	No	NGO	Ticket	Music Is Network	4
52 Elaionas Festival	13	No	NGO/Local Gov	Free	Elaionas Festival	5
53 Festival Oitis	Open Separated	No	NGO	Ticket	Xora Topos Tehnon	13
54 SAF - Street Art Festival	3	No	Private/Local Gov	Ticket	Omada SAF (Marantelos Alexis)	5
55 Moni Lazariston Festival	Open Separated	Yes	NGO	Ticket	Moni Lazariston Astiki Mi Kerdosh	27
56 Festival Aisxyleia	Open Separated	Yes	Local Gov	Ticket	Dimos Eleusinas	46
57 Festival Volou	Open Separated	No	NGO/Local Gov	Ticket	Theatro ths Empeirias + Dimos V	5
58 Korfu Odyssey	3	No	Private	Ticket	Elements Production + CrystalTo	3
59 Serres School Music Festival	2	No	Local Gov	Free	Dimos Serron -->sthsmo h etaire	9
60 Mawa Festival	3	Yes	Private	Ticket	Mawa Festival (Zuri Maria & Mattl	2
61 Mesogeiaiko (Radiofoniko) Festival Sitias	3	Yes	NGO/Local Gov	Free	Syllogos Filon Mousikis Sitias + C	7
62 Festival Olympou	Open Separated	Yes	NGO/Local Gov	Ticket	Organismos Festival Olympou	49
63 Jazz in July	Open Separated	Yes	Private/NGO	Ticket	Vamos Art and Thought	9
64 Festival Tinou	Open Separated	No	Local Gov	Ticket	Koinofelis Epixeirisi Dh mou Tinou	18
65 Paxos Music Festival	Open Separated	Yes	NGO	Ticket	Friends Of Paxos (Non Profit Ass	34
66 TentArt Festival	3	No	NGO/Local Gov	Free	Art 'n Roll + Dimos Dramas	5
67 Pozar Festival	2	No	NGO	Ticket	Syllogos Neon Loutrakiou - Pellas	9
68 International Festival of the Aegean	15	Yes	Private	Ticket	MidAmerica Productions Inc.	16
69 Festival Naxou	Open Separated	No	NGO	Ticket	Pyrgos Bazeou, Politistikos Orgar	20
70 Rock Mountain Festival	1	No	NGO	Ticket 1-3	Politistikos Syllogos Agias Marina	7

Festival Name	Days	Translate	Organization	Admission	Production	History
71 Weak-End Festival	1	Yes	NGO	Ticket	Film E films&art (Eva Lamprou) &	3
72 Festival Kitharas Ermoupolis	5	Yes	Local Gov	Free	Dimos Syrou - Ermoupolis	27
73 Syros Accordeon Festival	6	Yes	NGO/Local Gov	Free	Omada Accordeon Syrou + Ourio	9
74 Yakintheia	5	Yes	NGO/Local Gov	Free	Syllogos Filoi ton Yakintheion Ekc	20
75 Anemi Jazz Festival	3	No	Private/Local Gov	Free	Anemi Hotels Folegandros	3
76 Festival Dromou Kalamatas	4	Yes	NGO/Local Gov	Ticket	Organismos Neolaia & Ekpaidei	11
77 Santorini Arts Factory	Open Separated	Yes	Private	Ticket	Tomato Industrial Museum Nomik	5
78 In-Fest	2	No	Local Gov	Ticket	Dimos Kilkis	4
79 Festival Plateias	3	No	NGO	Free	Politistikos Athlitikos Organismos	5
80 Saronic Chamber Music Festival	10	Yes	NGO/Local Gov	Ticket	Leonardi Ensemble giannis agr	10
81 Snak Festival	2	No	NGO	Free	Syllogos Neon Ag.Kirikou	12
82 Feneffest / Festival Feneou	2	No	NGO	Free	Syllogos Gynaikon Feneou + Pez	3
83 Reggaevibes Music Festival	5	Yes	NGO	Ticket	Professor Skank + Enosi Goneon	12
84 Ireon Music Festival	3	Yes	NGO/Local Gov	Ticket	Politistikos Eksoraistikos Syllogos	16
85 Pulsar Samothraki Art Festival	2	Yes	NGO	Ticket	Etaireia Politismou DIA STOMATI	5
86 Mousiko Festival Kioniou Ithakis	2	No	NGO	Free	Politistikos Omilos Kioniou Ithakis	5
87 Railway Festival	1	No	NGO	Free	Politistikos Syllogos Iws	5
88 Lelekios Fiesta	2	No	NGO	Ticket	Athlitikos Omilos Argonaftis Neas	4
89 Samothrace World Music Festival / Ethnic Jam	12	No	Private	Ticket	WeProductions (Germany, Greec	13
90 International Folklor Festival Lefkada	8	Yes	NGO/Local Gov	Ticket	antonis tzeveleki / Politistiko Ker	57
91 Love & Peace Festival	1	No	NGO	Ticket	DIY	7
92 Diadromes Sti Marpissa	3	Yes	NGO	Free	Diadromes Sti Marpissa	10
93 Jazz on Tinos	3	Yes	NGO/Local Gov	Free	Idrma Tiniakou Politismou & Peri	11
94 Festival Thriskeftikis Mousikis Patmou	6	No	Local Gov	Free	Pneumatiko Kentro Dimou Patmo	18
95 Pik-Nik Urban Festival	3	Yes	NGO	Ticket	Parenthesis	8
96 Fougaro Jazz Festival	3	No	Private	Free	Fougaro Artcenter Harris Kavadi	7
97 Spiral Nights Eco Fest	6	Yes	NGO	Ticket	Free&Real, Telethron Project	5
98 Festival Kolonou	Open Separated	No	Local Gov	Free	Organismos Politismou Athlitsmc	3
99 Athens School Festival	2	No	Local Gov	Free	Organismos Politismou Athlitsmc	10
100 Let's Rock Festival	1	No	NGO	Free	Beer Drinkers & Hell Raisers	8
101 Reworks Festival	5	Yes	Private	Ticket	NON Aesthetics net Anastasios	16
102 Django Fest Athens - Gypsy Jazz Festival	2	No	NGO	Free	DIY Diminuita Swing Trio	10
103 Festival Votanikou "Kato Apo Tis Grammes"	5	No	NGO	Free	DIY (artists & venues) Chrysa Ma	6
104 Dimitria	Open Separated	No	Local Gov	Ticket	Dimos Thessalonikis Art Directo	54
105 To Mikro Parisi Ton Athinon	11	Yes	NGO/Local Gov	Free	Athens Art Network(Marios Strofa	7

Festival Name	Days	Translate	Organization	Admission	Production	History
106 Syros Jazz Festival	5	No	Local Gov	Free	South Aegean Region + Dimos S	8
107 Spoutnik Festival	3	No	NGO	Ticket/Free	Spoutnik Magazine / Neolaia Syri	4
108 Hip Hop Smile Festival	4	No	NGO	Ticket	Hamogelo tou Paidiou	8
109 Prairie & Rust Festival	4	No	Private	Ticket	Ioannis Kalifatidis	3
110 Monitor Festival / Modern Art Festival	Open Separated	No	NGO/Local Gov	Ticket	Monitor Urban Press (Nikos Katzi	3
111 Festival Pianou Thessalonikis	Open Separated	No	NGO/Local Gov	Ticket	Festival Pianou Thessalonikis (H	8
112 InMute Festival	3	Yes	Private/NGO	Free	Holotype Edition + Franca's Instit	6
113 Greek Beatbox Championship	1	No	Private	Ticket	beetboxgreece.com	7
114 Plissken Festival	2	Yes	Private	Ticket	plissken festival (stefanos papag	8
115 Break The Chain Festival - Stop Human Traffick	2	No	NGO	Free	break the chain (Iraklis Moskov +	3
116 International Festival of Karditsa	5	Yes	NGO/Local Gov	N/A	Panellinia Omospondia Horodion	37
117 Balkan Festival of Kastoria	1	No	NGO/Local Gov	Free	Politistiko Syllogos Tsarsi, Dimos	5
118 Piano Plus Festival	2	No	NGO/Local Gov	Ticket	Piano Plus Festival (Andreas Xer	11
119 Festival Mousikotropo	Open Separated	No	Local Gov	Ticket	Dimotiko Odeio Larisas Xristos I	4
120 Vinyl Market	3	No	NGO	Free	Phoi Neon Dimiourgou	7
121 Vinyl is Back	3	Yes	Private	Free	Vinyl is Back + Demand Fairs & M	14
122 Balkan Fest	2	No	Private/NGO	Ticket	MKO Paidia En Drasi + Exostis Fi	9
123 Electric Nights Festival	2	No	NGO	Ticket	Medea Electronique (Kollektiva)	7
124 Irish Culture Festival	4	Yes	NGO	Free	S+ (σισθηκό)	2
125 Classical Music Festival Xanthis	9	Yes	NGO	Free	Filoproodi Enosi Xanthis + Tmimz	14
126 Reedblocks Thessaloniki Accordion Festival	3	Yes	NGO	Ticket	Be Artive (Non Profit Art Manage	3
127 Borderline Festival	5	Yes	NGO	Ticket	Stegi Idrimatos Onasi epimeleia	10
128 Europavox Festival Athens	2	Yes	Private/EU Gov	Ticket	Fuzz Productions	2
129 BIG BANG Festival	1	Yes	NGO/EU Gov	Ticket	Stegi Idrimatos Onasi + Zonzo Cc	6
130 Holi Fest Crete	2 seperated	No	Private/Local Gov	Ticket	Chillin Real Advertising (Real Adv	4
131 Medieval Rose Festival	3	Yes	NGO/Local Gov	Free	Syllogos Mesaioniko Rodo	14
132 Audiovisual Arts Festival	13	Yes	University	Free	Tmima Technon Hxou & Eikonas	13
133 ADD Festival	1	Yes	Private/NGO	Ticket	Six dogs / Stegi Idrimatos Onasi	3
134 Athens Technopolis Jazz Festival	7	Yes	Local Gov	Free	Dimos Athinaion, Technopolis	20
135 Panorama Ellinikis Jazz	3	Yes	NGO	Ticket	Stegi Idrimatos Onasi	8
136 Aigiou Methexis	3	Yes	NGO	Ticket	Plegma (Astiki Mi Kerdoskopiki)	2
137 Yupiyaya Festival	3	No	Private	Ticket	Vasilis Sevdalis	3
138 Surf Art Festival	3	No	NGO	Ticket	Hellenic Surfing Community	6
139 Summer Nostos Festival	8	Yes	NGO	Free	Idrima Stavros Niarhos	3
140 The/Saloniki Sound Festival	5	No	Local Gov	Ticket	Dimos Thessalonikis (Tmima Dio	1

Festival Name	Days	Translate	Organization	Admission	Production	History
141 Athens Retro Festival	4	No	NGO	Ticket	Frontizoume Gia to Synanthropo	5
142 Europaiki Giorti Mousikis	4	Yes	NGO	Free	Music Events Coordination and C	21
143 Bollywood & Multicultural Dance Festival	3	Yes	Private	Ticket	Artistic Studio Oriental Expressio	8
144 Colour Day Festival	2	No	Private	Ticket	Skull Production	6
145 Paros Festival	3	Yes	NGO	Free	Volunteers from Paros Island	3
146 Festival Vovousas	8	No	NGO/Local Gov	Free	Ecological Movement Against Ao	6
147 Endorphin Festival	4	Yes	NGO	Ticket	DIY Damn Month (fb profile)	11
148 Bloque Festival	3	No	Private	Ticket	Kloris Giorgos	10
149 ARION Diethnes Festival Kitharas	7	Yes	NGO	Free	Foreas Tourismou Molyvou *Lesv	9
150 River Flow Festival	4	No	Private	Ticket	Unrated Team	7
151 Reborn Festival	4	Yes	Private	Ticket	Salamousas Stergios (Stergios S	6
152 Over The Wall - Crete Rock Festival	2	No	Private	Ticket	Over The Wall Cultural Associati	5
153 Zero Festival	2	No	NGO	Ticket	Syllogos Neon Filippiadas	6
154 Paxos Reggae Festival	3	Yes	Private	Ticket	Inna Cantina Sound + FM Sound	5
155 Street Mode Festival	3	Yes	Private	Ticket	NOX1 Giannis Eustathiou & Xaris	11
156 H Mera Me Ta Xromata	1	No	Private	Ticket	SfinaColors (Marios Ermitikos)	7
157 Festival KNE (Communist Youth Party Fest)	3	No	NGO	Ticket/Free	Youth of Greek Communist Party	45
158 Antiratsistiko Festival	3	Yes	NGO	Ticket/Free	Greek Antiracists Collectivities	23
159 Antiapagoreutiko Festival (Legalise Festival)	2	No	NGO	Free	Greek Collectivities Heliosporoi	15
160 Indie Free Festival	1	No	NGO	Free	Void Network (collectivity)	29
161 Festival Anaireseis	3	No	NGO	Ticket/Free	Youth of Communism Liberation I25?	
162 Resistance Festival	2	No	NGO	Ticket/Free	Youth of Greek Communist Orgar	11
163 Pre/Post Festival	1	No	Private	Ticket	dbounds, diy	9
164 Svenfest Open Air	2	No	NGO	Free	Deacidified (metal Band) Vaio	8
165 Shapes Zakynthos	5	Yes	Private	Ticket		3
166 Flight of Icarus Festival	1	No	Private	Free	Ikariaki Radiofonia	1
167 Ikaria Music Festival	15	No	Private	Ticket	Members of Dance Kleopatra Fi	1
168 Zagori Art Festival	2	No	NGO	Ticket	Naia Arts and Culture	2
169 Giortes Ths Ghs / Earth Festival	5	No	NGO/Local Gov	Ticket	Politistiki Etaireia Vlastis / Koinot	20
170 Primer Music Festival	1	Yes	Private	Ticket	Everyday Events (Brown Sugar N	3

Festival Name	Genre	Latitude	Longitude	Google Earth
1 River Party	greek, pop, rock	40°24'20.39"N	21° 3'29.64"E	yes
2 Rockwave Festival	rock, metal, pop	38°13'49.16"N	23°48'14.22"E	yes
3 Ejekt Festival	electro, rock, pop	37°56'14.37"N	23°41'21.65"E	yes
4 Release Athens	electro, rock, pop	37°56'14.24"N	23°41'24.05"E	yes
5 Athens Rocks Festival	rock, metal, stoner, indie	38° 2'17.58"N	23°47'6.56"E	no
6 Athens Garden Festival	classical music	37°58'21.62"N	23°44'18.17"E	yes
7 Matala Beach Festival		34°59'39.92"N	24°44'59.22"E	yes
8 Secret Sound Festival	Reggae, Dub, Hip Hop	38°55'36.15"N	24°27'57.44"E	no
9 Up Festival	greek, indie, rock, electro	36°54'15.37"N	25°58'40.73"E	no
10 Saristra Festival		38°15'25.83"N	20°36'6.67"E	yes
11 Festival Neon Arda	greek, skyladika, pop, rock, sports	41°39'3.99"N	26°28'29.63"E	yes
12 Ziria Music Festival	rock, stoner, runk, underground	37°56'48.81"N	22°25'48.88"E	yes
13 Vida Laska Festival	greek, arts, rock, reggae	39°38'24.09"N	19°55'27.61"E	no
14 Los Almiros Festival	stoner, rock, metal, hip hop	39°11'35.80"N	22°44'20.41"E	yes
15 Mousiko Festival Dasous Arvanitsas	greek, rock, jazz	38°19'18.61"N	22°51'14.02"E	no
16 Samos Young Artists Festival	classical music	37°41'43.24"N	26°56'6.23"E	no
17 International Andros Festival	theater, arts, clasical, greek	37°50'6.89"N	24°56'6.81"E	no
18 Festival Melitzazz	folk, latin, jazz, dance	37° 9'58.61"N	22°51'41.45"E	yes
19 Preveza Jazz Festival	jazz, clasical	38°57'33.18"N	20°45'17.64"E	yes
20 Helios Festival	electro dance	39°40'48.34"N	19°46'13.87"E	yes
21 Odysia Festival	electro dance	38° 3'17.09"N	23° 1'36.24"E	no
22 Under The Sun Festival	stoner, rock, metal	38° 3'16.52"N	23° 1'35.54"E	no
23 Festival Vrisi Tirnavou	punk, rock, stoner, reggae, hip hop, gree	39°46'33.66"N	22°18'10.74"E	no
24 International Pelion Festival	clasical, arts, academy	39°26'30.87"N	23° 6'10.09"E	no
25 Festival Rebetikou	rebetiko	37°23'14.40"N	24°53'21.24"E	no
26 Estella Festival	clasical, jazz, arts	37°25'6.80"N	22°46'1.67"E	no
27 Festival Agkistrou Xoris Synora	greek entehno	41°22'4.49"N	23°25'41.37"E	no
28 Molyvos International Music Festival	clasical	39°22'5.51"N	26°10'37.54"E	no
29 Tinos World Music Festival	world, ethnic	37°32'9.34"N	25° 9'49.51"E	yes
30 Loutraki Festival	arts, blues, greek, orchestral	37°58'46.02"N	22°58'31.83"E	no
31 Diethnes Festival Patras	international, famous, arts	38°14'1.14"N	21°43'24.86"E	no
32 Festival Sainopoulou Amfitheatrou	greek, arts	37° 5'6.73"N	22°23'11.65"E	yes
33 Serres World Music Festival	world, ethnic, greek, jazz	41° 5'26.53"N	23°32'59.09"E	no
34 Icarus Festival For Dialogue Between Cultures	greek, ethnic, world, jazz, arts	37°36'51.33"N	26°17'32.56"E	no
35 Festival sto Parko Parou	greek, rebetiko, rock, classical, tango	37° 8'49.23"N	25°13'29.11"E	yes

Festival Name	Genre	Latitude	Longitude	Google Earth
36 Jazz in Paros Festival	jazz, seminars	37° 8'47.88"N	25°13'28.18"E	yes
37 Lepanto Folk Festival	folk, traditional, dance	38°23'32.97"N	21°49'41.49"E	no
38 Faliroforia Festival	Hip Hop, Electronica, Skate, Dance	37°55'15.98"N	23°41'45.40"E	no
39 Zante Jazz Festival	Jazz	37°49'2.32"N	20°50'49.66"E	no
40 Dream Festival Medusa	greek, rock, ethnic, arts, sport	38°23'4.77"N	23°48'1.31"E	no
41 Rhythmic Open Air Festival	techno, house	39°18'24.50"N	23°11'8.29"E	no
42 Can You Dance To My Beat	house, dance music	38°11'38.23"N	20°28'27.00"E	no
43 Labateria Festival	greek, metal, techno, arts, seminars	38°34'16.16"N	23°44'46.58"E	no
44 Moonshine Festival	country, southern rock	37°48'8.64"N	23° 3'7.84"E	no
45 Swing for Hope Festival	swing	38° 0'3.21"N	23°44'15.86"E	no
46 Westside Festival	rock, electronica	38°14'46.34"N	21°44'6.43"E	no
47 Orfun Festival	greek , rock, hip hop	41° 9'34.28"N	24° 8'51.64"E	yes
48 Fasma Festival	electronica	37°58'50.22"N	23°42'46.44"E	no
49 Nafplio - Ariva Youth Music Festival	concert bands, big bands, mousikokinitil	37°33'57.59"N	22°47'47.67"E	no
50 Just Radio Festival	rock, funk, metal, balkan, hip hop	40°17'45.30"N	21°46'55.74"E	no
51 Music in Motion	sygxronos xoros & mousiki	37°59'44.36"N	23°43'52.74"E	no
52 Elaionas Festival	greek, jazz, folk, arts, science, theater	37°59'31.28"N	23°42'26.23"E	no
53 Festival Oitis	greek, ehntic, rock, hip hop, jazz, arts et	38°53'18.42"N	22°17'39.54"E	no
54 SAF - Street Art Festival	street art, dance, graffiti hip hop, dub, e	40°37'41.34"N	22°57'25.55"E	no
55 Moni Lazariston Festival	greek, theater, dance, international	40°39'28.76"N	22°55'52.15"E	yes
56 Festival Aisxyleia	arts, theater, greek, jazz	38° 2'22.56"N	23°32'6.84"E	yes
57 Festival Volou	theater, arts, jazz, greek etc	39°22'3.70"N	22°57'7.89"E	yes
58 Korfu Odyssey	house,electronic, dance music	39°41'7.98"N	19°50'33.20"E	no
59 Serres School Music Festival	school bands by north greece	41° 5'5.99"N	23°32'57.40"E	no
60 Mawa Festival	greek & middle east traditional sound, ei	34°51'21.17"N	24° 6'36.37"E	no
61 Mesogeiaiko (Radiofoniko) Festival Sitias	folk, traditional, rebetiko, balkan, flamen	35°12'38.22"N	26° 6'34.24"E	yes
62 Festival Olympou	greek, international, theater	40° 0'19.91"N	22°35'51.40"E	yes
63 Jazz in July	jazz, funk	35°24'27.98"N	24°11'47.72"E	no
64 Festival Tinou	greek, arts, theater, book, jazz	37°35'6.19"N	25° 9'42.17"E	no
65 Paxos Music Festival	seminars, jazz, barroock, classical	39°13'33.22"N	20° 9'38.13"E	no
66 TentArt Festival	arts, seminars, sports, jam, reggae, jazz	41° 9'1.28"N	24° 8'28.31"E	no
67 Pozar Festival	greek, pop, rock, hip hop, djs	40°58'11.45"N	21°54'52.68"E	yes
68 International Festival of the Aegean	classical, opera, dance, theater	37°26'44.60"N	24°56'37.42"E	no
69 Festival Naxou	greek, arts, theater, jazz,	37° 2'23.64"N	25°26'59.38"E	no
70 Rock Mountain Festival	rock, stoner, metal	39°44'9.00"N	20°49'43.72"E	no

Festival Name	Genre	Latitude	Longitude	Google Earth
71 Weak-End Festival	3d street art, music	38°47'47.29"N	23°28'35.57"E	no
72 Festival Kitharas Ermoupolis	classical	37°26'44.22"N	24°56'36.92"E	no
73 Syros Accordeon Festival	accordeon, seminars, foods	37°23'31.07"N	24°53'5.91"E	no
74 Yakintheia	traditional, cretan, folk, dance, greek	35°14'53.43"N	24°51'42.73"E	no
75 Anemi Jazz Festival	jazz, greek	36°36'55.61"N	24°56'42.19"E	yes
76 Festival Dromou Kalamatas	rock, hip hop, djs	37° 5'41.66"N	22° 0'7.77"E	no
77 Santorini Arts Factory	jazz, ethnic, rebetiko, greek, arts, theatre	36°20'18.50"N	25°25'57.58"E	yes
78 In-Fest	rock, hip hop, djs, standup comedy, youth	40°56'53.05"N	22°50'29.58"E	no
79 Festival Plateias	jazz, folk	35°15'22.10"N	25°36'26.53"E	no
80 Saronic Chamber Music Festival	classical	37°20'56.25"N	23°28'4.23"E	no
81 Snak Festival	rock, Stoner, underground	37°37'14.65"N	26°17'13.71"E	no
82 Feneffest / Festival Feneou	rock, Reggae, Folk, Djs, Arts	37°55'38.49"N	22°16'47.45"E	yes
83 Reggaevibes Music Festival	reggae, Dub, International	35°11'4.16"N	25°42'49.65"E	no
84 Ireon Music Festival	greek, rock, reggae, international	37°39'57.19"N	26°53'1.72"E	yes
85 Pulsar Samothraki Art Festival	greek, rock, folk, underground	40°28'25.05"N	25°28'25.62"E	no
86 Mousiko Festival Kioniou Ithakis	greek, rock, folk, blues	38°26'53.98"N	20°41'16.07"E	no
87 Railway Festival	rock, alternative	37°52'4.36"N	21°12'21.79"E	no
88 Lelekios Fiesta	greek, rock, stoner	37°35'16.38"N	22°45'19.60"E	no
89 Samothrace World Music Festival / Ethnic Jam	folk, blues, jazz, seminars	40°29'24.79"N	25°39'17.32"E	no
90 International Folklor Festival Lefkada	folklor	38°49'42.36"N	20°42'31.02"E	yes
91 Love & Peace Festival	rock	38°14'25.05"N	23°48'8.04"E	yes
92 Diadromes Sti Marpissa	arts, culture, greek, folk, traditional	37° 2'41.91"N	25°14'50.84"E	no
93 Jazz on Tinos	jazz, swing, funk	37°32'8.94"N	25° 9'49.28"E	yes
94 Festival Thriskeftikis Mousikis Patmou	sacred music, byzantine, classical, gospel	37°18'51.07"N	26°32'40.08"E	no
95 Pik-Nik Urban Festival	greek, jazz, funk, swing, rock	40°38'16.46"N	22°56'44.80"E	no
96 Fougaro Jazz Festival	jazz, experimental	37°34'17.04"N	22°49'15.67"E	no
97 Spiral Nights Eco Fest	arts, alternatives, seminars, experimental	38°54'14.45"N	23° 3'18.19"E	no
98 Festival Kolonou	greek, jazz, folk, theater, seminars	37°59'44.32"N	23°42'56.61"E	yes
99 Athens School Festival	school bands	37°58'39.54"N	23°42'48.98"E	no
100 Let's Rock Festival	Rock, Stoner, Metal	38°18'21.05"N	23°38'41.22"E	yes
101 Reworks Festival	electronic, experimental, modern classical	40°38'5.15"N	22°56'25.52"E	yes
102 Django Fest Athens - Gypsy Jazz Festival	swing, gypsy, jazz	37°58'39.65"N	23°42'48.29"E	yes
103 Festival Votanikou "Kato Apo Tis Grammes"	greek, rebetiko, djs, arts	37°58'58.59"N	23°42'41.56"E	no
104 Dimitria	ethnic, classical, jazz, rebetiko, greek, theater	40°37'34.75"N	22°56'53.86"E	no
105 To Mikro Parisi Ton Athinon	theater, jazz, belle epoque, experimental	37°59'7.94"N	23°43'17.49"E	no

Festival Name	Genre	Latitude	Longitude	Google Earth
106 Syros Jazz Festival	jazz, experimental	37°26'44.23"N	24°56'37.42"E	yes
107 Spoutnik Festival	political, greek, rock, jazz, ethnic, rebetiko	37°59'2.34"N	23°46'54.05"E	no
108 Hip Hop Smile Festival	Hip Hop, Djs, seminars, dance, theater	38° 0'12.90"N	23°43'18.15"E	no
109 Prairie & Rust Festival	american music, country, southern rock	38° 0'46.18"N	23°48'1.31"E	yes
110 Monitor Festival / Modern Art Festival	Electronic, Jazz, Experimental, greek, international	35°20'20.30"N	25° 8'30.66"E	no
111 Festival Pianou Thessalonikis	Classical, contemporary, experimental, piano	40°38'15.75"N	22°56'15.82"E	no
112 InMute Festival	cinema, jazz, experimental	37°58'56.06"N	23°44'19.15"E	yes
113 Greek Beatbox Championship	beatbox, seminars	37°58'38.96"N	23°43'36.56"E	yes
114 Plissken Festival	electronic, hip hop, rock, ethnic	37°58'39.94"N	23°42'48.77"E	yes
115 Break The Chain Festival - Stop Human Trafficking	sport, theater, classical, orchestral, seminar	37°59'37.60"N	23°43'16.83"E	no
116 International Festival of Karditsa	classical, choral music	39°21'57.46"N	21°55'19.92"E	no
117 Balkan Festival of Kastoria	balkan music, ethnic, traditional	40°31'1.77"N	21°16'6.35"E	no
118 Piano Plus Festival	classical, piano	37°57'14.34"N	23°40'40.07"E	no
119 Festival Mousikotropo	classical, orchestral, greek, seminars	39°38'23.66"N	22°25'8.19"E	yes
120 Vinyl Market	DJs	37°58'38.93"N	23°42'49.21"E	no
121 Vinyl is Back	greek, djs, rock reggae, jazz	37°58'54.23"N	23°43'8.91"E	no
122 Balkan Fest	balkan, art, culture, cuisine	40°37'32.76"N	22°57'28.23"E	no
123 Electric Nights Festival	electronic	37°58'39.68"N	23°43'44.00"E	no
124 Irish Culture Festival	irish	40° 5'5.77"N	21°25'41.09"E	no
125 Classical Music Festival Xanthi	classical	41° 8'37.03"N	24°53'15.43"E	no
126 Reedblocks Thessaloniki Accordion Festival	classical, accordion, workshops, children	40°38'15.58"N	22°56'19.25"E	no
127 Borderline Festival	experimental, arts, theater, dance, video	37°57'28.84"N	23°43'8.23"E	no
128 Europavox Festival Athens	electronica, rock, new artist	37°58'4.72"N	23°41'55.32"E	yes
129 BIG BANG Festival	children, interactive	37°57'28.55"N	23°43'8.74"E	yes
130 Holi Fest Crete	djs, electro, pop, bollywood, spiritual	35°30'48.59"N	24° 1'30.81"E	no
131 Medieval Rose Festival	traditional, historical, myth	36°26'34.99"N	28°13'36.90"E	no
132 Audiovisual Art's Festival	arts, science, education	39°37'15.73"N	19°55'25.43"E	no
133 ADD Festival	electronic, dance, modern	37°53'33.34"N	23°43'26.69"E	no
134 Athens Technopolis Jazz Festival	jazz	37°58'39.22"N	23°42'48.57"E	yes
135 Panorama Ellinikis Jazz	jazz, new generation, mediterranean	37°57'27.95"N	23°43'9.15"E	no
136 Aigaioi Methexis	traditional, folk, culture, dance, workshop	37°51'21.29"N	24°47'5.95"E	no
137 Yuyiyaya Festival	DJs, Electronica	37° 5'53.45"N	25°48'14.15"E	no
138 Surf Art Festival	surf, hip hop, skate, workshops, arts	37°56'23.89"N	23°40'56.98"E	yes
139 Summer Nostos Festival	greek, international, jazz, pop	37°56'21.74"N	23°41'32.97"E	yes
140 The/Saloniki Sound Festival	jazz, electronica, soul, world, balkan	40°37'57.12"N	22°56'7.65"E	no

	Festival Name	Genre	Latitude	Longitude	Google Earth
141	Athens Retro Festival	retro, vintage, swing, surf, rock n roll	37°58'40.53"N	23°42'56.73"E	yes
142	Europaiki Giorti Mousikis	upcoming artists, greek, rock, pop, elect	37°58'51.67"N	23°45'14.68"E	no
143	Bollywood & Multicultural Dance Festival	ethnic, dance, bollywood, seminars, fitne	37°58'4.13"N	23°43'3.29"E	no
144	Colour Day Festival	DJs, electronica, greek, fun	38° 2'21.31"N	23°47'6.25"E	no
145	Paros Festival	Traditional, Folk, arts, culture etc.	37° 5'5.67"N	25° 8'49.50"E	yes
146	Festival Vovousas	Greek, rock, traditional, jazz, workshops	39°56'13.10"N	21° 2'57.58"E	yes
147	Endorphin Festival	Electronic, upcoming artists, DJs	40° 1'16.96"N	22° 6'45.87"E	yes
148	Bloque Festival	Electronic, visual arts	41° 6'59.85"N	24°14'39.08"E	no
149	ARION Diethnes Festival Kitharas	classic, guitar, seminars, competitions, t	39°22'7.61"N	26°10'24.39"E	no
150	River Flow Festival	Hip Hop, Electronica, Dubstep, Drum &	40°28'56.41"N	22°18'27.55"E	yes
151	Reborn Festival	Electronica, dance	39°51'35.42"N	25°14'53.32"E	yes
152	Over The Wall - Crete Rock Festival	Rock, Hard Rock, Heavy Metal	35°20'1.21"N	25° 7'48.58"E	no
153	Zero Festival	Greek, rock, pop, reggae, electronica	39°14'31.33"N	20°51'23.50"E	yes
154	Paxos Reggae Festival	Reggae, ethnic, DJ's, workshops	39°11'47.25"N	20°11'14.05"E	no
155	Street Mode Festival	Greek, hip hop, Rock, Punk, Metal, Ska,	40°38'8.72"N	22°55'49.40"E	yes
156	H Mera Me Ta Xromata	greek, pop, dj's, fun	40°33'46.12"N	22°57'41.94"E	yes
157	Festival KNE (Communist Youth Party Fest)	political, greek, rock, rebetiko, folk, tradit	38° 2'39.99"N	23°43'18.57"E	no
158	Antiratsistiko Festival	political, greek, rock, hip hop, rebetiko, e	37°59'9.02"N	23°46'43.30"E	yes
159	Antiapagoreutiko Festival (Legalise Festival)	political, reggae, electro, hip hop, rock, a	37°58'35.07"N	23°43'14.23"E	no
160	Indie Free Festival	political, electro, rock, hip hop, reggae e	37°59'34.40"N	23°44'11.43"E	no
161	Festival Anaireseis	political, rock, hip hop, greek, electro, re	37°58'57.99"N	23°42'19.90"E	no
162	Resistance Festival	political, rock, hip hop, greek, electro, re	37°57'43.45"N	23°41'23.43"E	no
163	Pre/Post Festival	rock, post, stoner, metal	38°57'35.91"N	20°45'17.88"E	no
164	Svenfest Open Air	metal, party	39°21'51.64"N	21°54'13.59"E	no
165	Shapes Zakynthos	electro, dance	37°43'59.65"N	20°58'37.58"E	no
166	Flight of Icarus Festival	rock, metal	37°37'28.24"N	26° 8'13.39"E	no
167	Ikaria Music Festival	electro, dance	37°37'48.20"N	26° 5'55.64"E	no
168	Zagori Art Festival	Ecological, entexno, rock, laiko, parados	39°51'46.94"N	20°50'50.59"E	no
169	Giortes Ths Ghs / Earth Festival	Ecological, Ethnic, Rock, Entexno, Laiko	40°27'5.64"N	21°31'51.12"E	no
170	Primer Music Festival	electronic, dance	37°56'8.45"N	23°41'20.23"E	yes